

Velkomst v/MF Kuupik Kleist, den Nordatlantiske gruppe

Velkommen – Velkommen til denne her sal som Den Nordatlantiske Gruppe efterhånden har fået for vane at benytte sig af, når de holder et eller andet. Det virker som om det giver god atmosfære og inspiration at sidde i denne her sal.

Jeg vil gerne sige velkommen til alle - til alle dem, der har villet deltage i konferencen i dag og bidrage til konferencen og alle dem, der har meldt sig til for at overvære og forhåbentlig deltage i debatten i løbet af dagen.

Den Nord Atlantiske gruppe i Folketinget har arrangeret denne konference.

”Hovedet på blokken” har vi sat som overskrift, fordi vi følte, at vi selv havde et behov for at tage initiativ til afdækning af nogle af de økonomiske realiteter og de økonomiske flow, der er i det samlede danske rige. Titlen på konferencen ”hovedet på blokken” stammer til dels fra, at vi i Grønland kalder de danske overførelser for bloktilskud og på færøsk, hedder det simpelthen ’blokken’. Titlen skulle gerne signalere en ucensureret og bramfri tilgang til emnet, hvilket forhåbentlig vil fremgå i løbet af dagen og helst ikke fremgå, som om vi frivilligt ligger hovedet på blokken med risiko for at få det kappet af.

Det er blevet sagt, at økonomien er det lim, som holder Riget sammen, at det er penge, der forhindrer en opløsning af Riget til tre selvstændige lande. Spørgsmålet kunne også være, hvor stærkt det lim skal være for at holde sammen på tingene, når det knager i fugerne - som det jo gør en gang imellem. Spørgsmålet kunne være, hvor meget lim, der skal hældes ned i de her fuger.

Vi vil gerne medvirke til at rokke lidt ved nogle af de myter, antagelser og påstande, om hvordan økonomien hænger sammen i Nord Atlanten. Vi vil gerne pille ved giver- og modtagerbegrebet, og vi ved, at vi bevæger os ind i et felt, hvor der traditionelt har været stor berøringsangst netop fordi giver- og modtagerrollen sætter nogle meget faste rammer for, hvordan de indbyrdes relationer er, og hvordan vi agerer indbyrdes.

I løbet af i dag vil vi få bud på, hvor meget der bliver bevilget i bloktilskud, altså hvor meget, der ryger ind i kasserne i Grønland og på Færøerne. Og vi vil også få et bud på, hvor meget der ryger ud igen, hvilket jo ikke er mindre interessant. Vi vil også få nogle af Folketings-partiernes bud på, hvad Danmark forventer sig til gengæld for bloktilskuddet, og om overhovedet de forventer sig noget.

Vi vil få nogle bud på, hvordan den fremtidige økonomi vil udvikle sig. Et helt centralt emne for os i den Nord Atlantiske Gruppe, har været at få afdækket hvad vi mangler af viden og oplysninger for at kunne tage de rigtige beslutninger, og for at nå målene om en selv bærende økonomi i Grønland og på Færøerne. Økonomien er kommet til at fylde meget i selvstændighedsdebatten. Det fylder faktisk så meget, mener vi, at det også er kommet til at blokere for andre væsentlige diskussioner som er nødvendige at tage. Økonomi er selvfølgelig meget væsentlig. Det betyder meget at kunne forsørge sig selv både som individ, familie og ikke mindst som folk, men altså uanset at vi har samlet en række udmærket økonomer og andre kloge mennesker her, så er det her ikke Copenhagen Concensus. Vi mener ikke, at alting kan gøres op i penge.

Den konkrete ramme for konferencen er, at hjemmestyrerne i Grønland og Færøerne modtager ca. 4 mia. i bloktilskud. Fra staten kaldte nogen det en gave fra det danske folk til de

nordatlantiske besiddelser, og andre kalder det en investering. Under alle omstændigheder er det et beløb, som udgør ca. 3 promille af Folketingets årlige finanslov.

Færøerne har over det seneste år selv reduceret bloktilskuddet med ca. 1/3 del, mens det for Grønlands vedkommende i en årrække har holdt sig på nogenlunde samme niveau. Men uanset de økonomiske størrelser, så er de økonomiske relationer kommet til at udgøre meget for udviklingen både internt i Grønland og Færøerne og ikke mindst i forholdet til Danmark. Vi husker alle, hvordan det gik med Færøernes forhandlinger om selvstændighed med den danske regering, og vi husker alle, hvordan det endte, hvis det da er endt endnu.

Den Nordatlantiske Gruppe støtter selvfølgelig de initiativer, Landsstyrerne i Grønland og Færøerne har taget og tager for at mindske afhængigheden af det danske bloktilskud. Det er nødvendigt, at vi selv frigør os fra forældede strukturer, og det er nødvendigt at vores debatter i højere grad fokuserer på mulighederne end begrænsningerne. Vi tror på, at der er store økonomiske potentialer i lande i Nord Atlanten. Vi tror også på, at det inden for de eksisterende rammer er muligt at mindske den økonomiske afhængighed af Danmark væsentligt.

Målet for konferencen i dag er kort sagt, at vi alle skal blive lidt klogere og måske også plante til en mere saglig debat om vores fælles økonomiske fremtid. Den Nordatlantiske Gruppe vil følge op på konferencen ved at udgive en konferencerapport på internettet og dels også ved at dykke ned i nogle af de emner, som konferencen i dag vil berøre. Det er en udfordring for os alle at finde veje og muligheder for økonomisk uafhængighed - og gensidig, ensidig afhængighed er aldrig sundt - gensidighed og solidaritet må være vejen frem. Jeg forventer selvfølgelig en saglig debat i gensidig respekt her i løbet af i dag, og jeg forventer, at vi når dagen er omme, har et mere nuanceret billede af de økonomiske relationer, som hersker i det danske rige.

Jeg vil gerne byde alle velkommen en gang til og ønske jer en god dag. Tak.

Og så vil jeg give ordet til dagens konferencier Hans Jacob Helms.

Hans Jakob Helms, Sekretariatschef, Den Nordatlantiske Gruppe

Tak, jeg hedder som sagt Hans Jacob Helms, jeg er sekretariatschef i den Nord Atlantiske Gruppe.

Jeg er af gruppen blevet bedt om at styre dagen, og det handler primært om at styre tiden. Vi har været så heldige, at få så mange gode oplægsholdere, så vores tid er blevet voldsom stram, og det vil jeg gerne sige med det samme, det agter jeg at køre ganske stramt, og derfor vil jeg også meget hurtigt gå over til den næste taler. Men inden da vil jeg gøre opmærksom på, at der heroppe - hvis der er nogle, der ikke skulle have fået det - ligger en præsentation af de talere, som vi antog I ikke umiddelbart kendte. Når jeg siger det på den måde, så er det bl.a. fordi Bodil Nyboe Andersen ikke er på. Det er ikke pga. hun er kvinde, men det er p.g.a., vi er overbevist om, at hende kendte i alle sammen i forvejen - så hvis der er nogle, der mangler det, skal I lige tage det heroppe, da jeg ikke vil gå i dybden med præsentation af talerne, det kan I læse jer til.

Så vil jeg lige sige, at de næste 2 talere har bedt om at få lov til at tale på engelsk, og det har været ud fra en opfattelse af, at det dansk, de taler i dag, er mindre forståeligt for danskerne end det engelsk, de taler i dag. Og det har de naturligvis fået lov til. Vi antog, at salen her ville være i stand til at fange og forstå deres engelsk, men jeg vil dog tillade mig at sige, at jeg tror godt I kan kapere spørgsmål på dansk efterfølgende. Og så vil jeg også sige, at det er sådan med de 3 første talere på programmet, også ligger heroppe, hvis nogle ikke skulle have fået det.

Jeg åbner for spørgsmål umiddelbart efter deres indlæg, hvorimod når vi når frem til de politiske talere, så tager jeg de 4 politiske talere lige efter hinanden, og så kommer der spørgsmål samlet til sidst. Men for de 3 første gælder det altså, at når præsentationen er overstået, er der mulighed for spørgsmål.

Og så vil jeg give ordet videre til Professor Gylfason, som vi har været så heldige at finde i Reykjavik og overtale til at komme og tale for os. Og jeg vil sige ganske kort, at "a man who has written the book: *Understanding of the Market Economy and Principles of Economic Growth* must have something important to tell us".

Professor Thorvaldur Gylfason, Islands Universitet.

Islands Økonomiske udvikling efter 2. verdenskrig

Mine damer og herrer.

Det er et privilegium mig og en stor fornøjelse at få denne mulighed at tale til denne forsamling I disse elegante omgivelser, som parlamentets bygninger er. Jeg er en, der deler følelsen af det broderskab, der en gang eksisterede for både nutidige og tidligere medlemmer af det danske rigsfællesskab. Så jeg er glad for at acceptere den opgave, der er givet mig i dag med hensyn til dele nogle af mine tanker med jer om, hvordan islændinge har klaret sig efter vi forlod rigsfællesskabet for 50 - 60 år siden.

Så lad os begynde med tre nøgletidspunkter i Islands historie.

Det første er 1904, da vi fik hjemmestyre. Dette betød, at vi endelig fik en Islandsminister som var ansvarlig overfor det islandske parlament Altinget, og den øverste udøvende magt blev overført fra København til Reykjavik i overensstemmelse med islandske krav, der havde været fremført i lang tid.

Og så i 1918 fik vi suverænitet, hvilket betød, at vi indtrådte i den kongelige union med Danmark, men udenrigsanliggender var stadig et dansk anliggende. Den islandske højesteret blev etableret kort efter i 1920.

Og den tredje var i 1944, da vi opnåede fuld uafhængighed. Dette var kontroversielt, fordi mange af landets ledende intellektuelle ikke synes dette var det rette tidspunkt. Da Danmark var besat ønskede man at vente til efter krigens afslutning. Man gennemførte en folkeafstemning, hvor de, der ønskede uafhængighed uden forsinkelser vandt en overvældende sejr.

Der er tre nøglepersoner som det retrospektivt er nødvendigt for os at huske. En var Jon Sigurdsson, republikkens grundlægger. Han var landets første økonom, en stærk fortaler for frihandel med andre lande. Endvidere for uddannelse og andre liberale mærkesager.

Så her er han (Med henvisning til 'slide').

Han skrev en brilliant afhandling om vigtigheden af udenrigshandel så tidligt som 1843. Lad mig citere ham:

'Da handlen var fri i oldtiden oplevede landet gyldne tider'

Og han havde indflydelse, for 12 år efter var restriktioner på udenrigshandlen ophævet. Mit efterfølgende citat af ham er som følger. Han besvarede et brev, hvor han blev advaret af en eller anden mod negative konsekvenser af for meget frihandel med andre. Han sagde:

'Du tror at, der er nogen, der vil opsluge os. Lad dem 'guffe' i sig forstået på den måde at de vil handle og gøre forretninger med os'

Den næste nøgleperson var R. Gudmundsson. Han tilbragte som Jon Sigurdsson også hele sit voksenliv i København. Han igangsatte den bevægelse, der ledte til hjemmestyre i 1904. Han understregede økonomiske og teknologiske fremskridt, før vi opnåede formel og fuld uafhængighed.

Så dette er R. Gudmundsson (med henvisning til 'slide').

Den sidste var H. Hafsten, vores første minister, som havde lidt politisk erfaring, da han blev minister. Ikke desto mindre udførte han sit hverv godt.

Så igen, her er han (med henvisning til 'slide').

Lad mig nu gå ind i substansen af hvad det er, jeg vil sige, nemlig det, at Islands økonomi har været kendetegnet ved hurtig økonomisk vækst over de sidste 100 år, siden vi fik hjemmestyre. Og dette udgør ikke mindre end en revolution i vore økonomiske forhold. Den islandske nationalindkomst pr. capita, det bedste levestandardmål vi har, blev gennemsnitligt forøget med 2,5% procent årligt de sidste 100 år. Dette betyder, når der sammenlignes med udgangsåret, at det er blevet 12 gange større. I Danmark var vækstraten kun 2%, hvilket betyder at Danmarks indkomst pr capita voksede 6 gange så meget for den samme periode. Hvad dette betyder, er, at siden vi ved, at Island og Danmark er på ca. det samme niveau i dag, så var Island 2 gange så fattige i 1900. Og når man vokser med ½ procentpoint hurtigere i hundrede år, så lykkedes det for os at indhente Danmark.

Lad os se hvordan dette kunne ske.

Island indhentede Danmark i midten af 70'erne. Denne blå linje (med henvisning til 'slide') viser væksten i indkomsten pr. capita i Danmark siden 1975. Og den anden her viser for det samme, indkomst pr. hoved i Island. Det ses at, det næsten er umuligt at skelne mellem Islands og Danmarks vækst siden 1975. Den er næsten 'den samme historie'. Jeg har tilføjet Irland til graferne, fordi Irland er 'vækst sputnikken' og den store overraskelse, når det kommer til sammenligninger af, hvordan økonomier har klaret sig i Europa de senere år. Det ses at Irland har indhentet os, de har faktisk overhalet os. Så jeg vil inkludere Irland i nogle af de grafiske fremstillinger, jeg vil vise jer nu. Der er noget at lære her for os alle.

Hvad har så hovedårsagerne været til den hurtige vækst, som Island har været i stand til at opnå? Ja en meget vigtig faktor har været solide institutioner som traditionelt demokrati, økonomisk frihed, social lighed o.s.v.. Men hertil kommer ting som investeringer. Vi har faktisk investeret ikke så lidt for at opbygge en beholdning af kapital pr. capita. Her ser I investeringsraten (investeringernes andel af BNP) for Danmark, her ser I det samme i Island og her for Irland. Så I kan se, at der har været en investeringsadfærd i Island og Danmark siden midten af 80'erne, som har lignet hinanden meget. Man ser også før midten af 80'erne, delvist på grund af en højere inflation, at Island har investeret en smule mere. Selvfølgelig ikke for at sige, at alle disse investeringer i alle tilfælde er noget godt, fordi man altid skal skelne mellem kvantitet og kvalitet.

Den næste vigtige kilde til vækst har været uddannelse. Dette er meget vigtigt. Fordi man sendte alle børn i grund- og mellemskole er der ikke meget sjov ved at sammenligne statistik på dette, så lad mig se på universitetsniveauet (med henvisning til 'slide'). Danmark har oplevet den udvikling, at man kunne sende omkring 20% af sin ungdom på universitetet for en generation siden, hvor tallet er 60% i dag. Og her er Island med et efterslæb, Tallet stiger, men vi er stadig bagefter, og her er Irland meget lig os. Så Danmark er foran Island, hvad uddannelse angår, men for nyligt er fuldførte højere uddannelser og optagelse af nye studerende steget dramatisk i disse lande (med henvisning til 'slide'). Dette er ansporet af en markant stigning i antallet af universiteter og højere uddannelsesinstitutioner, hvoraf nogle er i privat eje.

Der er endnu en tredje ting, der var meget vigtigt, og det forstod allerede Jon Sigurdsson, som jeg nævnte for lidt siden, og det var betydningen af udenrigshandel. Her ser i eksporterede varer og tjenesteydelsers andel af nationalindkomsten i Danmark siden 1960 (henvisning til slide). I kan se en gradvist stigende tendens. Her ser i beregningen af det samme forhold i Island, og I kan ikke se denne tendens. Island og Norge er de eneste industrialiserede lande, hvor eksportvæksten ikke er større end væksten i output siden 1960.

Her er Irland (med henvisning til 'slide'), og dette er en af grundene til at Irland har en hurtigere vækst end noget andet land i Europa. De eksporterer nu næsten 100% af deres BNP akkurat som set i Singapore og Hongkong. Så eksportvæksten i Island har været stagnerende i forhold til nationalindkomstens vækst, faktisk ikke bare siden 1960, men siden 1870. Eksporten svarer til 1/3 af BNP, og det er simpelt alt for lille et tal for sådan en lille nation med mindre end 300.000 indbyggere.

Men samhandel drejer sig ikke bare om import og eksport af varer og tjenesteydelser, det drejer sig også om kapital. Så lad os se på de tilsvarende tal for udenlandske direkte investeringer, som disse lande har været i stand til at tiltrække, Her kan I se det danske tal (med henvisning til 'slide'), direkte udenlandske investeringer var ikke ifølge lovgivningen virkeligt tilladt før i 90'erne, men da skød de også frem efter, at der var sket en liberalisering af kapitalbevægelserne. Og, her ser I hvad der skete i Island, en stigning i 90'erne, men det er overskygget af, hvad der skete i Danmark. Og her er Irland, der endda klarede det endnu bedre end Danmark, hvad tallene angår. Så Island har været en virkelig modstræbende modtager af udenlandske direkte investeringer, og dette afspejler, som jeg ser det, en generel modvilje til at engagere sig i fri og åben handel, som det f.eks. kan bevidnes til denne dag af Islands næsten enestående modvilje m.h.t. at tilslutte sig den europæiske union.

Men det er ikke kun niveauet for samhandlen, der betyder noget. Det er også handlens sammensætning, så lad mig vise jer højteknologiens andel af den samlede eksport i disse tre lande (henvisning til 'slide'). I kan se en stigende tendens i Danmark, I kan se et temmelig deprimerende tal for Island og et meget imponerende et for Irland, fordi højteknologiske computer-orienterede aktiviteter har været et af prøvemærkerne for Irlands økonomiske resultater over de sidste 20 år. Så Island har ikke været på forkant med 'high tech' revolutionen, og en af grundene til det er, at fremstillingsvirksomhed har været ramt en smule af den selektive behandling, som det islandske fiskeri har nydt.

Der er en ting mere som jeg ønsker at understrege specielt i denne sammenhæng. Og det er den diversificering der er foregået med retning væk fra fiskeriet som hovederhverv. Så lad mig nu vise jer primæreksperten, nemlig fisk og landbrugsvarers, andel af den totale eksport af varer og tjenester (henvisning til 'slide'). Her ser I hvad der er sket i Danmark, en stabil gradvis diversificering. Her ser I hvad der er sket i Island. Vi startede med 'et fuldt hus', hvor vi ikke

eksporterede andet en primære varer, men nu eksporterer vi en smule mere af andre ting, dog har vi stadig en lang vej tilbage. Se hvad Irland gjorde. Fra at være en i hovedsagen landbrugsorienteret økonomi er det lykket at gå over til højteknologisk fremstillingsvirksomhed og serviceydelser på kun 40 år. Og her ser i de tilsvarende tal for Grønland og Færøerne. Så Island er så sandeligt begyndt at diversificere sit økonomiske grundlag, selvom landet har lang vej endnu. Fiskeriet i dag omfatter 40 % af eksporten og mindre end 3 % af BNP og af arbejdsstyrken. De fleste tror at disse tal er meget større, men dette er, hvor lave de er blevet på grund af den fortsatte diversificering af økonomien.

Nuvel, lad mig fortsætte og nævne to yderligere kilder til hurtig økonomisk vækst i Island. En af dem har været en eskalerende stigning i gælden til udlandet. Vi har igangsat væksten ved delvist at låne i udlandet, og dette betyder at vi har levet over evne. Denne figur (med henvisning til Slide) viser betalingsbalancens løbende poster siden 1980 – der var kun fire år med et moderat overskud. I resten af disse år kan vi se store underskud. Og de har ikke været finansierede af udenlandske direkte investeringer, men af at vi har kunnet tiltrække lån fra udenlandske banker. Og dette betyder at vi har ophobet en udenrigsgæld i en hidtil uset skala. Og det vi kan se her er, hvordan udenrigsgælden til resten af verden har udviklet sig over årene. Gælden er nu næsten oppe på 150% af vores BNP, hvilket betyder at det ville tage os 18 måneder at tilbagebetale, hvis ikke vi gjorde andet end dette. Kun New Zealand kommer tæt på, når vi sammenligner os med andre industrialiserede lande, og denne hurtige stigning i udenrigsgælden betyder at vi er blevet ekstremt følsomme overfor, hvad der sker med renter på de udenlandske markeder. Hvis en stigning i renten på 1 procent point er sandsynlig indenfor de næste få måneder, hvis ikke flere, vil dette skabe et større chok for den islandske økonomi.

Men der er anden forklaring, der også synes overset ind i mellem, og det er hårdt arbejde. Islændingene accepterede lange arbejdstider. Vi arbejdede 50 timer ugentligt frem for de almindeligt accepterede 40 timer. Og det betyder, når vi måler den islandske levestandard ved hjælp af nationalindkomsten pr. beskæftiget frem for nationalindkomsten pr. person, så er dette det mest aktuelle billede, vi har af OECD landene (henvisning til slides). Island er ikke så meget over gennemsnittet, når vi måler pr. beskæftiget, som når vi måler nationalindkomsten pr. person. Vi er faktisk under gennemsnittet, når man ser på nationalindkomst pr. arbejdstime. Og det kan man selvfølgelig have forskellige synspunkter på. Nogle vil mene, at hårdt arbejde er en god ting, andre vil synes, at der er omkostninger forbundet med hårdt arbejde forstået på den måde, at man har mindre tid sammen med familien. Billedet er ikke entydigt her. 'Bundlinjen' til dette er imidlertid, at Island er nødt til at have længere arbejdstid for at 'få enderne til at mødes' og nyde den samme levestandard som i Danmark, Sverige osv. Så det er en blandet fornøjelse, og det er et tegn på omkostningsfyldt ineffektivitet.

Men der er også andre problemer her, der har at gøre med denne ineffektivitet, som tvinger os til at arbejde så lang tid. Og det er, at vores valglov er sådan, at interessevaretagelse har domineret parlamentet lige så længe, en kan huske. Og dette er stadig et problem. Og dette har skabt en tendens igennem hvilke, særinteresser, politik, ofte producentorienteret politik har forsinket den modernisering, der er nødvendig i en åben velfungerende markedsøkonomi.

Og lad mig nu arbejde lidt videre på at par af de ting, jeg nævnte, specielt udenrigshandlen. Udenrigshandel er, som jeg sagde, ikke kun et spørgsmål om eksport og import af varer og tjenesteydelser. Det er også kapitalbevægelser og mobilitet af arbejdskraft forstået som det, at folk flytter. Og dette er essensen af 'de fire friheder', som er særkendet ved den europæiske økonomiske aftale, som Island tilsluttede sig for 10 år siden. Men der er mere ved handelen end det. Nemlig, hvis man handler med andre lande, får man også adgang til nye ideer, til teknologi, innovationer og så videre. Handel er uddannelse som Jon Sigurdsson plejede at sige. Så han

havde et visionært argument for udvidet samhandel, som står meget stærkt. Og der har været en meget intens debat i Island om det over årene, faktisk siden 1843 da Jon Sigurdsson publicerede sin første afhandling om udenrigshandel – lad mig give et eksempel, der var vild debat i Island i 1920'erne om, hvorvidt man skulle importere udenlandske arbejdere i stor skala for at udvide Island, som det blev sagt. De der var for understregede effektivitetsgevinster forbundet med en ekspansion i fremstillingsvirksomhed, de der var imod understregede truslen mod Islands nationale identitet. Og debatten fortsætter i dag. Vi diskuterer nu, om vi skal tilslutte os den Europæiske union eller ej? Og her er der en interessant kontrast mellem Island og Norge. Som I ved er det sådan i Norge, at kun de vigtigste politiske partier og interesseorganisationer ønsker at tilslutte sig. Befolkningen ønsker det ikke, som det viste sig i forbindelse med to folkeafstemninger. I Island er det lidt modsat. Gallup har ofte vist, at kun en lille andel af befolkningen ønsker at tilslutte sig, mens for det meste, de politiske partier og interesseorganisationerne har været uvillige til at overveje dette. Men nogle af dem er nu ved at ændre mening. Det er værd at huske omstændighederne for Islands adgang til det europæiske økonomiske område for 10 år siden – for at vise jer, hvor svær denne debat kan være. Kun 33 medlemmer af parlamentet ud af 63 stemte for aftalen. En af de 33 sidder her i dag. Ikke desto mindre, når man ser tilbage, er der på forhånd indhøstet nogle meget vigtige forskellige gevinster ved at tilslutte sig det europæiske økonomiske område. Det har så sandelig været ryggraden i Islands modernisering og økonomiske liberalisering i 90'erne. Men mange af os synes, at for Island er det økonomiske område ikke nok, fordi der er mange fordele, der kunne realiseres, ja yderligere fordele, hvis vi 'tog hele skridtet'. Et af problemerne er at lokale monopoler tenderer mod at ramme forbrugerne på hjemmemarkedet, og så er der andre, der synes, at end ikke EU medlemskab er nok, fordi der fortsat ville være mange skranker for samhandlen. En ting er, at den nationale valuta er en handelshindring. Og kun en fuld tilslutning ind i den økonomisk-monetære union ville kunne modvirke dette. Så i de debatter der har hærget i Island de sidste 150 år og mere, tror jeg det er nyttigt, at skelne mellem, de der vil se ud og som ønsker at Island mere skal være som andre lande i nærheden, og som ønsker at gøre Island større. Og så er der de der kigger indad og ønsker at være på vagt overfor udenlandske påvirkninger, og som ønsker at beholde Island anderledes og lille. Jeg tror at denne distinktion mellem de, der vil se ud ad, og de der vil se ind ad, er langt mere instruktiv, når man vil forstå mange af de kontroverser, vi skal tage os af - end distinktionen er mellem venstre og højre.

Og så er der de der en blanding af begge, og her vil jeg gerne understrege at man skal tage sig i agt for falske kontraster, fordi der nødvendigvis ikke er en konflikt mellem sund nationalisme og internationalisme. Disse kan gå hånd i hånd, åbenhed kan være en kilde til både kulturel og økonomisk styrke.

Det sidste punkt jeg ønsker at nævne er dette. Udenrigshandel er vigtigt for at diversificere økonomien, og diversificering betyder også en stor del for økonomisk vækst, og dette er hovedudfordringen for Island og også for Grønland og Færøerne. En væsentlig udfordring her er, at udvikle de menneskelige ressourcer med henblik på at have en bredere basis for økonomiske aktiviteter. Og det glemmes hurtigt, at Islands succes over de sidste 100 år i hovedsagen stammer fra den veluddannede arbejdsstyrke og ikke fra fisk i havet. Og erfaringerne synes at vise, at for meget afhængighed af naturressourcer tenderer til at være en blandet velsignelse rundt i verden. Lande der er rige på olie som Saudi Arabien, Nigeria og Venezuela. De har det ikke bedre nu, end da de fandt olie første gang. Og en del af grunden til dette er, at olien og andre ressourcer giver en falsk følelse af sikkerhed, som fristede til at negligere andre ting, der er vigtige for økonomisk udvikling, primært uddannelse.

Så konkluderende ønsker jeg at sige dette. Nøglen til økonomisk succes er en markedsøkonomi, der er baseret på frihandel, diversificeret økonomisk aktivitet, en vel uddannet arbejdsstyrke og

sunde politikker og institutioner. Og politisk suverænitet efterfulgt af fuld uafhængighed hjælp Island til at realisere disse målsætninger.

Mange tak.

Sikkerhedspolitik og økonomi.

Regeringsrådgiver, Arni Pall Arnison, Island

Mine damer og herrer

Jeg er meget taknemmelig for at få denne mulighed for at tale til jer her, og sige nogle få ord om relationen mellem sikkerhedspolitik og økonomien. Tillad mig først at understrege, at denne tales intention er, måske at kunne give jer indsigt i relationen mellem de to. Dette er ofte blevet diskuteret, og ikke mindst nu her for nyligt efter diskussionerne i Grønland m.h.t. Thule Air Base. Politikkerne, som hvert land har brug for at formulere, når landet forbereder sin fremtidige rolle i verden, specielt et lille land, er at definere sine forbindelser og sin plads i verden – definere sine sikkerhedsinteresser, og hvordan man kan bevare disse.

Nuvel, det første spørgsmål er naturligvis: Hvordan påvirker sikkerhedspolitikken en økonomi? Og det indlysende svar er, at alle landets relationer til andre påvirker økonomien. Alt det et land gør, og alle de politikker landet formulerer, påvirker økonomien. Der er en speciel overvejelse med hensyn til dette, hvad små lande angår. Dette primært fordi interesser er mere snævre. De er ikke nødvendigvis mindre vigtige, men de er mindre globale. Et mindre land har mindre interesse, en mindre kvantificerbar interesse i situationen i Mellemøsten eller situationen i andre lande langt væk end større lande har. Så derfor er det altid en fristelse for små lande at gøre sikkerhedspolitiske beslutninger til et spørgsmål om at gøre, hvad der er politisk mest opportunt. Så, hvad vi kan lære af erfaring, når vi ser på dette emne, er naturligvis alle de indlysende ting et land bliver nødt til spørge om. Grundlæggende set, hvor befinder vi os i verden, og hvordan ønsker vi at vores omgivelser skal være. Og så dukker det indlysende spørgsmål op – Hvad får vi ud af det her? Og dette er et naturligt og et logisk spørgsmål. Et spørgsmål der altid må skulle være sekundært til hovedspørgsmålet vedrørende risici og udfordringer. Og herefter opstår naturligvis spørgsmålet, hvad får andre ud af det? Det er ikke til nytte for nogen, at skulle være forberedt på at skulle sælge sine suveræne rettigheder for en 'skål kød', hvis ikke der er nogle, der er villige til at købe.

Hvorfor opstår dette spørgsmål så? Tænk et lille land virkeligt på hvad det kan få ud af en sikkerhedspolitisk relation? Nuvel der er eksempler på at større lande værdsætter sikkerhedspolitisk samarbejde med mindre lande, fordi disse mindre lande repræsenterer en sikkerhedspolitisk lokalisering for de større lande. Vi kan se på disse eksempler, og her tillægge, at større lande vinder legitimitet i sikkerhedspolitikken ved at samarbejde med mindre lande og dette gælder for supermagter, såvel som for mellemstore lande, ja endda for mindre lande som f.eks. Danmark. Sikkerhedspolitiske diskussioner tages i stigende grad transnationalt, og venner er vigtige overalt. Lige så vel som et samarbejde med Danmark og Island er vigtig for USA, er et samarbejde med Færøerne og Grønland vigtigt for Danmark.

Situationen er naturligvis forskellig for alle lande. Små lande er i en anden situation efter afslutningen af den kolde krig, deres risici er forskellige, og de strategiske interesse-punkter har ændret sig. De går mere i sydlig og østlige retning end det, der var en gang. Det betyder, at fokus, der plejede at være sat på den nordatlantiske region, er væk. Nu er truslerne mere direkte

kædet sammen med befolkningen i hvert eneste land. Så de strategiske evalueringer er anderledes, der lægges mindre vægt på kommunikationslinjer for hære i større skala. Under den kolde krig var Island og Færøerne vitalt nødvendige, fordi uden Island f.eks. var det umuligt at bevæbne og gøre Europa stærkere – det ville være umuligt for Canada og USA og forsvare Europa.

Nu om dage er der ingen mere, der tænker på denne måde som det primære fokus, fordi man nu koncentrerer sig om andre risici og sikkerheder. Og der er ingen, der virkelig tænker på, hvordan man skal opretholde hære i Europa med adskillige hundrede tusinde mænd. Så deltagelse i forsvaret af nationalstaten er mere vigtigt, Amerika f.eks. har for første gang måtte imødesee en stigende risiko på sine 'egne græsgange'. Det betyder også, at Grønland har fået en større værdi som en strategisk lokalitet end Island og Færøerne har det på grund af Grønlands geografiske nærhed.

En case der er vigtig, tror jeg, er at se på hvordan små lande har klaret forsvarsanliggender. Jeg vil her dvæle lidt ved Island, og jeg vil tage et andet kort eksempel efterfølgende. Island har haft et forsvarssamarbejde med USA siden 1941, og blev medlem af NATO i 1949. Islands intention var at opfylde sine egne forsvarsbehov som et resultat af denne forpligtelse, men dette lå over hvad Island var i stand til at bære. Som et resultat af dette blev der lavet en forsvarsaftale med USA i 1951, og denne betød at USA på NATOs vegne påtog sig en forsvarsforpligtelse. Aftalen skulle basere sig på et samarbejde mellem ligeværdige parter i den udstrækning, det var muligt mellem en supermagt og et meget lille land. Island leverede lejefri faciliteter og USA tropper og den fornødne infrastruktur. Island er et fulgyldigt NATO-medlem og yder sine bidrag til det fælles budget, men landet bidrager ikke til infrastrukturen.

Forsvarssamarbejdet i dag fortsætter efter den kolde krig. Der er sket en reduktion af styrkerne, der er kontrasterende synspunkter, hvad prioriteringer angår, og der har været en interessant debat mellem den islandske og den amerikanske regering om hvad 9/11 betyder for tilstedeværelsen af en eskadrille af kampfly i Island. Den islandske regering siger, at dette mere end noget andet illustrerer, at Islands som en suveræn uafhængig stat har behov for et pålideligt luftforsvar med ret til at nedskyde fjendtlige fly. Amerikanerne siger på den anden side, at dette viser, at det er bedre, hvis disse fly kunne udstationeres andetsteds, hvor de kan være til mere nytte, fordi der andre risici i dag. Så selv den samme begivenhed kan forårsage, at folk ser på ting helt forskelligt. Det interessante ved forsvarssamarbejdet mellem Island og USA er, at disse diskussioner overhovedet finder sted. Og i den udstrækning har vi en relation mellem ligeværdige parter, hvor begge sider har indflydelse.

Er det muligt at værdisætte politiske virkninger, er det muligt at kvantificere dette? Her er det nok bare at nævne, at i løbet af den kolde krig, da den strategiske betydning af Island var større end, den er i dag assisterede USA og Nato med at løse 'torskekrigen' mellem Island og UK, og det kan med sikkerhed siges, at denne sikkerhedstilknytning hjalp Island i løbet af disse år. Uden tvivl politisk, men også økonomisk set – Island fik i forbindelse med disse aftaler adgang til amerikanske markeder i begyndelsen, mens dette samarbejde stod på. Men handelsmønstrene har ændret sig de sidste årtier, og dette indebærer at samhandlen med USA ikke er så vigtig, som den har været før. Den aftog meget hurtigt. Der har også været indirekte effekter; der har primært været beskæftigelses-investeringer og infrastrukturelle investeringer. (med henvisning til slide) NATO investerede i et system i 1980'erne, og dette viser mere eller mindre tallene for, hvor meget handel med militæret betød for den nationale økonomi. Dette tal er nu kommet ned tæt på 1.3%, og det vil sandsynligvis fortsætte med at falde. Af lokal betydning er det naturligvis vigtigt at baserne skaber lokal beskæftigelse.

Vi kan se på en andre studier. Vi kan se på Stillehavssøerne, hvor der er eksempler på små lande, der har søgt at etablere og bevare et forsvarssamarbejde med USA. I næsten alle tilfælde har dette resulteret i en tydelig ulige situation mellem supermagten og den lille nation, det drejer sig om. Tag f.eks. Micronesien, hvis strategiske lokalitet er lige nord for Indonesien, der er 109.000 indbyggere på et territorium garanteret af USA (trust territory). USA betaler direkte økonomisk bistand til landet, og uden denne er landet ikke bæredygtigt økonomisk set – de væsentligste økonomiske problemer i Mikronesien er interessant nok 'overfiskning' og afhængighed af USA.

Hvad kan vi lære af dette? Jeg tror det mest vigtige er, at vi forsøger at tilnærme os et lands situation, der i hovedsagen påtager sig det amerikanerne kalder 'et nul-baseret' synspunkt. Det betyder, at man ser alting fra starten, man starter ikke med nogle på forhånd vedtagne 'sandheder'. Man starter med at definere sine interesser og sin stilling, og jeg tror her, at det vigtigt at have adgang til informationer og ekspertise. Og jeg har som Islænding været en smule overrasket over, at se, under diskussionerne i mere end et år, hvordan det grønlandske landsstyre har haft begrænset adgang til at artikulere sin politik og begrænset adgang til informationer. Jeg har altid troet, at Grønlands legale stilling er, at man i højere grad skal være herre over sin egen sikkerhedspolitiske skæbne, end jeg har set det ske. Og hvis man skal påtage sig en vurdering af ens sikkerhedspolitiske interesse, de sikkerhedspolitiske muligheder, er adgang til informationer og ekspertise indiskutabelt. Jeg tror at den nye Thule aftale er et tøvende skridt i den retning, Jeg synes den har meget positive elementer, og den skaber et forum i hvilket USA, Grønland og Danmark kan diskutere gensidige sikkerhedsanliggender, og det er, synes jeg, alene i sig selv et stort skridt fremad. Jeg tenderer til at ville sige, at den indlysende retning, man skal tage, hvad dette angår, er at starte med at sige, hvilke er de essentielle sikkerhedsinteresser? Hvordan kan de beskyttes, hvad er de økonomiske implikationer af at sikre denne beskyttelse, hvad er f.eks. omkostningerne ved at skabe et luftforsvar? Hvad er omkostningerne ved at have en redningstjeneste? Dette ville være det mest indlysende at se på, når man begynder at tænke på dette ud fra grønlændernes og færingeres synspunkt.

Det er også vigtigt her at forstå, at alle beregninger på sikkerhedspolitiske tiltag ikke er et nulsumsspil, altså det at ens gevinst ikke nødvendigvis er lig med en andens tab. Beregninger i finansielle termer, hvor noget skal gives for noget andet, det at der gives sikkerhed er meget vanskelige og næsten umulige. Vi kan tage et godt eksempel fra Island og USA relateret til det, jeg sagde før om luftforsvar. At skabe et luftforsvar er grundlæggende set mere end Island har kapacitet til. At skulle skaffe sig en jager eskadrille er langt over Islands kapacitet, og dette er et økonomisk faktum. Vi kan også se dette i relation til Danmarks og dets NATO allierede, og det at Danmark er med til at yde et bidrag til det fælles forsvar ved hjælp af Grønland og Færøerne. Man hører meget ofte spørgsmålet, om Danmark har nogle fordele på grund af dette bidrag, hvad disse beregninger angår, kan man med vished sige, at Danmark nyder en betragtelig 'good will' fra sine allierede for at yde dette bidrag. Men er det muligt at bedømme den økonomiske betydning af dette – jeg ved det ikke, man kan også spørge: Er der nogle omkostninger, som udligner de fordele Danmark har af dette? Udgør Danmarks egne behov for et højere niveau af beskyttelse mere end det, der ville være nødvendigt for Færøerne og Grønland? Og så videre og så videre, det fundamentale spørgsmål er, at man bliver nødt til at vurdere interesserne som de er, og derpå vurdere, hvordan man vil gå frem med hensyn til at forsvare dem.

Sikkerhedspolitiske beslutninger skal derfor tages ud fra sine egne meritter, de er ikke et 'hurtigt fix' til nogen eller nogle. Man kan ikke forudsige den sikkerhedspolitiske situation, som muligvis kan bruges med henblik på at opnå adgang til finansiering, eller med henblik på at fjerne økonomisk afhængighed. Og en del af problemet og grunden til dette er, at det er så risikabelt og farligt at gøre, som man har gjort i Mikronesien og på Marshall øerne og i andre små stater i Stillehavet. Fordi vilje til at ville yde direkte finansiering kommer og går, det afhænger af de

sikkerhedspolitiske overvejelser på et hvilket som helst tidspunkt. Og disse kan ændre sig, som vi har diskuteret det tidligere, og de har ændret sig meget dramatisk. Så en aftale på lige vilkår er meget mere fordelagtig på lang sigt for et lille land. Denne kan skaffe adgang til nye markeder for varer og tjenester og fælles udviklingsprogrammer. Og disse udviklingsprogrammer afhænger af, hvor meget man gør af andre ting. Der er et ofte brugt Islandsk ordsprog: 'De ufødte børn, græder ikke', der er ikke noget der beskriver internationale aftaler bedre end det. Den udstrækning, man gør brug af dem, er i virkeligheden nøglen til deres succes. Når der laves en international aftale er det meget få mennesker, der på forhånd er klar over, hvilke fordele man kan høste af dem.

Konkluderende vil jeg sige, at der sikkert er en forbindelse mellem sikkerhedspolitik og økonomi, men lige så vel kan man alligevel ikke sige, at det er muligt at sætte en pris på sikkerhed. Der er sikkert et behov for at definere vitale interesser. Jeg synes, at Thule aftalen er en meget positiv udvikling, positiv, fordi den for første gang giver nogle rammer indenfor hvilke, Grønland kan deltage i sikkerhedsanliggender sammen med Danmark, og naturligvis et hvilket som helst land, og selv om man kun nyder en hjemmestyrestatus og ikke fuld suverænitet har man naturligvis en suveræn ret til at deltage i beslutninger om forsvarsanliggender og sikkerhedspolitik. Hvis Færøerne og Grønland får større mulighed i etableringen af disse minimale krav - Hvad er det man vil gøre, hvis det skulle blive tilfældet, at Grønland skulle få større uafhængighed og større autonomi i sikkerhedspolitiske spørgsmål. Hvad vil Grønland ønske at gøre og på samme vis med Færøerne hvad ønsker og behøver man at gøre? Dette vil yderligere kræve assistance fra Danmark m.h.t. at skaffe informationer og ekspertise, som er nødvendigt for at kunne vurdere dette. Omkostningsberegninger er naturligvis vigtige, og efterfølgende er det vigtigt at lede efter arrangementer, der kan sikre at interesserne bliver varetaget.

Jeg vil stoppe ved dette – mange tak.

Spørgsmål til Gylfason og Arnason:

Henrik Vestergaard: (Til Thorvaldur Gylfason) Du sagde at frihandel, en veluddannet arbejdsstyrke, diversificering og en sund politik for institutioner var hvad Island har set efter og hvad Grønland og Færøerne også behøver. Med den viden du har om Færøerne og Grønland, hvordan vurderer du disse lande nu, hvad disse argumenter angår?

Thorvaldur Gylfason: På afstand ser det for mig ud som om, at specielt Færøerne men også Grønland kunne lære en del fra, hvad Island gjorde over de sidste 100 år. Og det forekommer mig, at der specielt er en ting, som behøver at blive understreget. Og det er mennesker – menneskelige ressourcer, uddannelse – og en af de mest effektive måder at udvikle menneskelige ressourcer på en måde, som er i sammenhæng med at fremme levestandarden på en måde, så det er i harmoni med resten af verden generelt, er at gøre dette gennem mere frihandel, gennem at se ud frem for at se ind, og være bevidst om det faktum, at der ikke behøver at være en uoverensstemmelse mellem de to. På en måde forekommer det mig, og Danmark er et smukt eksempel, der er ingen trussel imod den nationale identitet, kultur eller sprog på grund af, at man integrerer sine økonomiske anliggender mere med sine naboer og med verden i sin helhed. Danmark har været et specielt succesfuld medlem af den europæiske union for snart en generation, og jeg kender ikke en eneste dansker, som vil hævde, at dette er kommet på bekostning af et svagere Danmark på en eller anden dyb kulturel vis. Sådan er det ikke, og det er noget, at vi i Island har noteret os meget klart, og det er derfor at nogle af os, som jeg sagde ifølge Gallup, en majoritet har over de sidste 10 år igen og igen ytret ønske om at tilslutte sig den europæiske union. Dette, fordi vi ikke er bange på trods af, at vi som en lille nation ville tabe på grund af kulturelle ting, national identitet og ting vi er særlige følsomme overfor. Og hvis vi kan

tænke dette med færre end 300.000 indbyggere, ser jeg ingen grund, hvorfor Færøerne med 40.000 indbyggere ikke skulle kunne tænke på samme måde. Begge lande er små, og jeg ser ikke nogen grund til at tænke, at der er en demarkationslinje mellem lande, der har 40.000 indbyggere og lande der har mindre end 300.000 indbyggere? Og det samme kan man sige om Grønland, så samhandel er nøglen til uddannelse og diversificering, og det er derfor, jeg nævnte Irland som en case på et land, der grundlæggende har flyttet i '100.000 vis' af mennesker fra landbruget med lavt betalte jobs, der ikke kræver megen uddannelse, til højtbetalte, højkompetente jobs i fremstillingsvirksomhed og serviceydelser, og i denne tidsalder med højteknologi er distance til andre lande et mindre problem i den menneskelige historie end det nogensinde har været før. Takket være internetrevolutionen og computere, til telekommunikation o.s.v. kan man grundlæggende set arbejde indenfor højtbetalte jobs, der kræver høj uddannelse et hvilket som helst sted på jorden. Så jeg synes, at lande, der tenderer mod at se dem selv som en smule afsides liggende som vore tre lande har et mindre problem end, de nogensinde har haft før, og det er derfor jeg er optimistisk. Vi kan i Island blive mere som vore naboer på mange måder, og jeg ser ingen grund til, at den samme ambition ikke skulle være til stede på Færøerne og i Grønland.

Josef Motzfeldt: Til Arnason, Jeg vil gerne høre mere om din definition af hvad 'slyngel stater' som du nævnte det i din tale er for noget. 'Slyngel stater' på Balkan og i Mellemøsten. Hvad er definitionen på 'slyngel stater' for islandske politikere?

Arni Pall Arnason: Well, det er et godt spørgsmål, Hvad jeg refererede til var den traditionelle definition af 'slyngel stater'. Som normalt nu i den vestlige verden forstås som stater, der giver 'husly til terrorisme'. Og hvad der generelt og indlysende kan ses nu indenfor sikkerhedspolitisk tænkning er et større skift væk fra at tænke på trusler på den måde, som trusler blev opfattet for fem år siden. Selv for ti år siden var det truslen for en krig i storskala, der blev opfattet som det væsentlige, frem for trusler fra regionale konflikter. Risikoen for et 'spill over' var stor på Balkan med en lokal væbnet konflikt, som kunne true de omgivende lande. Og så efter 9/11 blev truslen fra terrorisme og 'slyngel stater' den fundamentale trussel, som alle ud fra et sikkerhedspolitisk standpunkt betragtede som det essentielle. Og jeg tror derfor, at den grønlandske position bliver meget speciel, fordi, altså hvis du ser på det ud fra et amerikansk perspektiv f.eks., at forsvaret af det amerikanske 'home land' er meget mere en prioritet. Og truslen fra 'slyngel stater', og i den forbindelse f.eks. missiler og andre trusler, ja der kommer missilskjoldsprojektet med i spillet som et forsvar, der er langt mere pålideligt og mere i overensstemmelse med nutidige trusler end det var for 10-15 år siden.

Nationalbankdirektør, Bodil Nyboe Andersen.

Valutafællesskab eller forskellige valutaer?

Arrangørerne bad mig oprindeligt om at tale om et emne, der lød lidt mere dramatisk nemlig; Valutafællesskab eller Økonomisk Skilsmisse. Jeg synes, at jeg vil holde mig til det tekniske og derfor blev vi meget hurtigt enige om, at det man i virkeligheden ønskede at høre om, det var spørgsmål om valutafællesskab contra forskellige valutaer.

Så det er så det vi aftalte og min præsentation bliver en overvejende teknisk præsentation af de forskellige muligheder. Det er en politisk beslutning, hvordan man vil indrette sig, og det er ikke

noget jeg skal gå ind på.

Se jeg er jo en ældre dame, så jeg vil holde mig til den gammeldags facon med at tale uden og have powerpoint og alt det, de unge mennesker i banken, synes jeg burde bruge ved sådan en lejlighed, men jeg kan nu godt lide den gammeldags facon, så I må tillade mig denne måde – til gengæld er jeg ikke mere gammeldags end at teksten ligger på nationalbankens hjemmeside, formentlig allerede nu er den placeret der, ellers bliver den det snart og denne hjemmeside hedder ikke overraskende nationalbanken.dk, så det skulle være til at finde.

Der er også medbragt et antal eksemplarer til udlevering, om der er nok til alle ved jeg ikke, men det er den måde teksten bliver præsenteret på. Den kommer i øvrigt også på engelsk på hjemmesiden.

Nå, men jeg har udelukkende en økonomisk synsvinkel på dette emne. De statsretslige og andre juridiske forhold vil jeg holde mig fra. Men hvis man kommer ind på at diskutere dette her mere konkret, så er det jo klart at de juridiske forhold har meget stor betydning, det er bare ikke det, der er mit emne i dag.

Lad os starte med at se på hvad en valuta egentlig er for noget. Normalt er vi jo sådan set ikke i tvivl, men nogle gange kan der jo godt være nogle, der har en lidt anden opfattelse, end det der sådan opfattes som det centrale begreb, i hvert fald når man færdes i de kredse, som jeg gør.

For det første skal der eksistere sedler og mønter de-nomineret i den pågældende valuta, og de skal have status som lovligt betalingsmiddel. Der skal være en centralbank, som har den nødvendige egenkapital og har de nødvendige valutaeserver, og den skal have ansvaret for valutaen.

Pengeinstitutterne i det område som valutaen dækker, skal kunne foretage indlån og optage lån mod sikkerhed i denne Centralbanken. Der skal være adgang til et betalingssystem mellem pengeinstitutterne, evt. via centralbanken. I vore dage er der jo ikke så mange betalinger, der foregår ved brug af sedler og mønter, det meste foregår via betalingssystemerne og der skal selvfølgelig være et betalingssystem i den pågældende valuta. Og endelig er det sådan at solvente pengeinstitutter – altså pengeinstitutter, der opfylder banklovens solventkrav - skal i en likviditetskrise kunne benytte centralbanken som det der hedder "lender of last resort".

Det er således afgørende for en selvstændig valuta, at der er en centralbank, som har ansvaret for den pågældende valuta, og at centralbanken kan føre penge- og valutapolitik i det område, der har denne valuta.

En enkelt centralbank kan ikke varetage funktionen for to forskellige valutaer. Og der kan ikke være to centralbanker, der passer én valuta. Så går der kludder i det. Så en centralbank - en valuta, hører sammen. Det er jo også derfor man i Europa, da man gik over til den fællesvaluta, måtte have en centralbank nemlig Den Europæiske Centralbank som træffer beslutningerne, de træffes for pengepolitikens vedkommende netop ikke i de gamle nationale centralbanker.

Valutaer i det nordatlantiske område, kan vi jo lige kigge på og det er klart at efter disse kriterier, så har Island sin egen valuta og haft det i mange år, Islandske Kroner. Island har også sin egen centralbank, Sedlabanki Íslands og valutaen er knyttet til landet Island.

Danmark, Færøerne og Grønland har samme valuta, danske kroner. Og ansvaret for denne valuta

påhviler Danmarks Nationalbank. Lad os nu se på de nævnte fem kriterier i forhold til brugen af danske kroner inden for hele Rigsfællesskabet.

Danske kroner findes som sedler og mønter og kan bruges i hele området. Det særlige spørgsmål om færøske sedler, det vender jeg tilbage til om et øjeblik.

Danmarks Nationalbank har ansvaret for valutaen, danske kroner. Nationalbanken har både en stor egenkapital og en betydelig valutareserve, det sikrer valutaens stabilitet og troværdighed.

De private pengeinstitutter i Danmark, i Grønland og på Færøerne kan have konto hos Danmarks Nationalbank. Der kan de placere indskud og låne mod sikkerhed. Nationalbanken er "bankernes bank" i hele Rigsfællesskabet.

Betalings- og clearingsystemet, altså den måde betalinger afvikles, når de ikke afvikles kontant, er fælles for danske, færøske og Grønlandske pengeinstitutter.

Nationalbanken er centralbank for alle pengeinstitutter i Rigsfællesskabet. Den kan derfor yde likviditetsstøtte, hvis et pengeinstitut, på trods af det er solvent, alligevel får likviditetsproblemer. Det er denne "lender of last resort" funktion. Den anvendes yderst sjældent, men det er dog sket.

Og så vil jeg godt sige lidt om de særlige færøske sedler, fordi i lov af 12. april 1949 bestemmes det, at Færøerne har egne sedler, der er det lovlige betalingsmiddel på Færøerne. Sedlerne er trykt og udstedt af Nationalbanken. De cirkulerende færøske sedler indgår sammen med de danske i en passivpost nemlig "seddelomløb" på Nationalbankens balance. Det er i øvrigt også begrundelsen for at såvel Færøerne som Grønland får en andel af nationalbankens overskud udbetalt, det bliver betalt via Finansministeriet, men det er beregnet som en andel af Nationalbankens overskud.

Derfor er der nogle gange stor interesse både i Grønland og på Færøerne for hvordan det egentlig går med Nationalbankens indtjening. De færøske sedler de kan ombyttes i forholdet 1:1 med de danske. Nationalbanken har kontantdepoter på Færøerne, som udleverer sedler til de lokale pengeinstitutter. Ganske som vi har i resten af landet.

Selv om kontanttransaktioner på Færøerne kan foretages med de særlige færøske sedler, bliver foretaget med de Færøske sedler, så er kontrakter, bankindskud og finansielle transaktioner på Færøerne opgjort i danske kroner. Mens seddelomløbet består af de særlige færøske sedler, så er resten af pengemængden det vil sige mønter, som ikke betyder så meget, men først og fremmest bankindskud de er i danske kroner.

Det er jo også sådan at den internationale valutakode for danske kroner DKK, er betegnelse som også benyttes som valutabetegnelse på Færøerne.

De færøske pengeinstitutter anvender Nationalbankens pengepolitiske instrumenter og de danske betalingsssystemer.

Nationalbankens penge- og valutapolitiske beslutninger – herunder vores fastsættelse af renten i forhold til pengeinstitutterne diskontoen, ud og indlånsrente – påvirker fuldt ud og direkte Færøerne.

Konklusionen er derfor, at Færøerne i dag har danske kroner som valuta. De færøske sedler må betragtes som nationalbanksedler med færøsk tekst, selv om det ikke direkte står på dem. Det ligner i øvrigt den situation, at man i Skotland benytter særlige skotske sedler, selv om valutaen er

engelske pund og Bank of England er centralbank for hele UK.

Jeg vil godt sige, at når man læser loven, så er der nogle formuleringer som kunne tyde i retning af en særlig valuta. Loven er fra 1949. Nationalbankloven som er fra 1936 den opererer også med guldindløslighed, det er der ikke ret mange, der tilskriver andet end at loven er meget gammel. Så hvert kvartal får vi dispensation for guldindløsligheden. Og der er i det hele taget en del anakronistiske ting i vores lov og det samme gælder også loven fra 1949 om de færøske sedler, men det fungerer jo meget godt i praksis og der har derfor ikke været nogle behov indtil nu for at få den ændret og Nationalbankloven fungerer også udmærket, så derfor har vi en af de ældste love, der er i fuld funktion, nemlig fra 1936. Så derfor er de færøske sedler i dag for alle konkrete formål en særlig fremtrædelsesform for valutaen danske kroner.

Så situationen i dag er at danske er valutaen i Danmark, i Grønland og på Færøerne. Og Nationalbanken er centralbanken for hele Rigsfællesskabet.

Også kan vi komme til det spørgsmål, Kunne man gøre det anderledes? Er der alternativer?

Det var det arrangørerne også bad mig om at præsentere under overskriften "økonomisk skilsmisse". Det vil jeg helst ikke, jeg vil hellere præsentere det som "alternativ valutakurs regime". I hvilket omfang det indebærer noget på andre økonomiske områder, det har jeg ikke tænkt mig at komme ind på. Men alternativer må jo være en situation, hvor Danmark bevarer sin valuta, men hvor Færøerne eller Grønland eller begge får egen valuta – altså går ud af valutafællesskabet – Danske Kroner.

For nu at forenkle fremstillingen i det følgende, vil jeg nøjes med at beskrive alternative valutakursregimer for Færøerne. Jeg vil bede grønlænderne undskylde dette, det er ikke nogen nedvurdering af den Grønlandske problematik, men situation vil være helt parallel og nu er det en gang sådan, at debatten om egen valuta - hvis den overhovedet har stukket hovedet frem - primært har været et færøsk anliggende.

Men p.t. er det ikke aktuelt at drøfte en selvstændig færøsk valuta, for de politiske udmeldinger går klart på, at penge- og valutapolitik fortsat skal være rigsansliggende.

Så kunne jeg jo slutte her, men lad os nu alligevel for præsentationens skyld gøre den teoretiske antagelse, og det understreges, det er en teoretisk antagelse:

Nu er jeg skolelæren, der prøver at præsentere systemet. Det her har ikke noget at gøre med om jeg vil det ene er bedre end det andet. Men altså en teoretisk antagelse om, at det bliver besluttet med alle de juridiske kringleriger det nu indebærer, at penge- og valutapolitikken skal være et selvstyresagsområde på Færøerne. Så er der tre hovedmuligheder, hvis man gjorde det. Enten at Færøerne så ville indgå i en valutaunion med Danmark, eller for den sags skyld med nogle andre, men er nu det danske eksempel, jeg illustrerer, at man vil føre fastkurspolitik eller man vil have en flydende valutakurs.

Det er så de 3 muligheder jeg vil prøve at gennemgå:

Den første nemlig en valutaunion med Danmark:

Hvis der indføres selvstyre på det penge- og valutapolitiske område, så sker der helt umiddelbart det at så kan Nationalbanken ikke fortsætte sin virksomhed på Færøerne. Det kan vi ikke føre hvis det er selvstyreområde, så vil der foreligge en helt ny situation. Så hvis Færøerne fortsat vil bruge

danske kroner, så må der indgås en aftale med Danmark om en valutaunion. Denne beslutning kan ikke træffes ensidigt af de færøske myndigheder. Derfor vil fortsat brug af danske kroner i den situation kræve en aftale, som skal godkendes af Folketinget og Lagtinget.

Der kan kun være én pengepolitisk myndighed i hvert valutaområde, som tidligere nævnt, hvor jeg nævnte den europæiske Centralbank som eksempel. Og man kan ikke forestille sig, at dele af kompetencen over Danmarks penge- og valutapolitik delegeres til Færøerne. Derfor vil en valutaunion indebære, at de færøske myndigheder formelt og utvetydigt skal anerkende, at al beslutningskompetence i penge- og valutapolitikken tilkommer Rigsmyndighederne, herunder Nationalbanken.

I en valutaunion kan de praktiske forhold fortsætte som hidtil. Valutaen vil fortsat være danske kroner og Nationalbanken vil føre sin pengepolitik som de plejer at gøre. Men ganske som nu, vil det altså gælde, at der ikke kan føres nogen selvstændig færøsk rente- eller pengepolitik.

Derfor må man nok konkludere, at hvis man først vil overtage penge- og valutapolitik som selvstyreområde og samtidig hermed – for der kan jo ikke være noget slip – vil indgå en valutaunion med Danmark, så vil det være en indviklet måde at opretholde den gældende situation på. Det er vigtigt her at sige, at der kan ikke være noget slip, for så har man pludselig et vakuum, hvor der ikke er nogen, der har ansvaret for pengepolitikken, så samtidig med at det overtages som selvstyreområde, skal man være klar med en valutaunion, hvis man altså man vil have en valuta union, det var jo kun det ene af de 3 alternativer.

Den anden mulighed der er at føre fastkurspolitik, og såfremt det besluttes, at Færøerne (og det samme gælder Grønland) skal have egen valuta, så har man samme valgmuligheder som i andre valutaområder. Men det vil blive en meget lille valuta, og den ensidige erhvervsstruktur vil give en række særlige udfordringer, som det hedder på nydansk, der må man jo ikke sige problemer, jeg tror nu nok at nogle af dem vil blive problemer, men det må I jo selv fortolke.

Den mest faste fastkurspolitik, man har, der er det såkaldte currency board, hvor den lokale valuta holdes helt fast i værdi i forhold til en anden valuta. Et sådant valutasystem anvendes i dag i fx Estland, også i de andre baltiske lande, og Estland har et currency board med en fast kurs i forhold til euro.

For Færøernes vedkommende kunne udgangspunktet være et currency board i forhold til danske kroner med omvekslingsforholdet 1:1. Hermed for man også stabiliteten i forhold til euro som danske kroner har.

I et currency board oprettes en centralbank, i modsætning til hvad der gøres i en valutaunion og denne centralbank skal fastsætte den pengepolitiske rente og intervenserer på valutamarkedet for at holde kursen på det, man har besluttet, den skal være. Men centralbanken er underlagt meget mekaniske handlemuligheder når den skal holde denne her kurs meget fast på den selvstændige valuta. Formålet med disse – ofte lovmæssigt fastsatte – begrænsninger på centralbanken og dens handlemuligheder, det er at sikre at valutakurs forholdet er troværdigt.

Historien viser, at der er vellykkede eksempler på currency boards, som fx Estland, og eksempler på eklatante fiaskoer, jeg behøver vist bare nævne Argentina.

Landet, der har valgt currency board, må nemlig selv forsvare sin valuta, der er ikke andre, der hjælper til. Estland får ikke hjælp fra den europæiske centralbank, hvis de har valutaproblemer selvom det er euroen de har valgt at knytte sig til. Hvis der opstår spekulation mod valutaen, kan

man ikke forvente bistand fra det land, vis valuta man har knyttet sig til. Og derfor kan spekuleringen betyde, at man må have meget drastiske renteforhøjelser.

Valuta historien har eksempler på meget dramatisk rente forhøjelser, det mest dramatiske det var så absurd, det var svenskerne 500 % men det endte jo også med at systemet brød sammen. Men selv mindre dramatiske eksempler kan være ganske høje, og det må man gøre sig klart, at det er implikationerne for sådan et currency board. Men kan man så ikke have et currency board og fuldstændig fjerne risikoen for spekulation, hvis man nu får en garanti fra en ekstern og meget solid part. Og ingen tvivl om at Esterne gerne ville have haft en garanti fra den europæiske central bank, det tror jeg ikke en gang de har spurgt om.

I det færøske eksempel derimod kunne der måske være et mere nærliggende sted at henvende sig, idet man kunne bede om en dansk statsgaranti for at kursen i forhold til danske kroner kunne opretholdes. Med en sådan beløbsmæssigt og tidsmæssigt ubegrænset garanti ville ordningen vinde i troværdighed med mindre der pludselig opstod spekulation i at statsgarantien ville blive afskaffet, for så var vi tilbage til det første problem.

Men hvordan kan man nu forstille sig sådan en ubegrænset dansk statsgaranti for opretholdelse af en valutakurs, det kan næppe uden en betydelig indsigt i og kontrol med dette currency boards funktion og de færøske myndigheders øvrige økonomiskpolitiske dispositioner og herudover vil et currency board som bekendt indebære, at den pengepolitiske rente være fuldstændig bestemt af den danske rente, plus det eventuelle behov for at forsvare valutaen.

Så en sådan ordning ville i praksis ikke give Færøerne mere selvstændighed i den økonomiske politik end den nuværende situation med direkte brug af den danske krone som valuta. Den vil have det, at man har principielt en selvstændig valuta. Det skal her understreges meget klart, at det faktum, at der eksisterer disse særlige færøske sedler, ikke er udtryk for, at man i dag har et currency board på Færøerne.

En traditionel fastkurspolitik – altså den som Danmark sådan set har i forhold til euro og som var det gamle system i Europa før Euroen blev dannet, en sådan traditionel fastkurs politik vil være meget vanskelig på Færøerne, fordi økonomien er lille, og fangsten og fiskepriserne kan svinge meget. Selv for Island, der er en meget større økonomi, har fastkurspolitik i flere perioder voldt problemer, vi hørte i det første foredrag også om de store betalingsbalanceproblemer og den store udenlandsgæld og det har selvfølgelig i perioder givet meget store problemer i Island med at holde en fastkurspolitik, så den islandske krone blev i perioder meget kraftigt nedskrevet og man havde meget kraftig inflation. Så i dag har Island opgivet at føre fastkurspolitik.

En traditionel fastkurspolitik, hvor myndighederne søger at stabilisere valutakursen gennem interventioner og brug af renten, kræver undertiden meget krasse økonomiske indgreb for at skabe troværdighed. Lad os bare tage den danske fastkurspolitik i forhold til euro og tidligere i forhold til D-mark har i dag en meget høj troværdighed. Men denne troværdighed baserer sig på mere end tyve års stadig fastholden af valutakursen samt det faktum at Danmark har været villig til at stramme både penge- og finanspolitik, hvis det er nødvendigt for at sikre valutaen mod spekulative angreb. Også i situationer hvor det ud fra indenlandske hensyn var særdeles ubekvemt at stramme den økonomiske politik, men det har man gjort fordi fastkurspolitikken har haft en høj prioritet.

Og så er der endelig den tredje, flydende valutakurs, altså den som Island har valgt.

Den ensidige erhvervsstruktur og valutaens beskedne størrelse vil betyde, at en frit flydende

færøsk valuta vil kunne blive udsat for meget voldsomme kursbevægelser. I Island har man – ligesom i Sverige og Norge – valgt en flydende valutakurs, men har så forankret pengepolitikken i en målsætning om at styre inflationsudviklingen. En sådan model vil selvfølgelig være muligt på Færøerne, men den ville være vanskeligere at anvende fordi det er en meget lille del af forbrugsvarerne på Færøerne, der produceres lokalt. Derfor er det begrænset, hvor stor effekt renten direkte har på inflationen. Renten vil især påvirke økonomien via indflydelse på valutakursen og det vil så igen betyde at man kan blive nødt til at have meget store udsving i valutakursen med de konsekvenser det har for handlen.

Internationalt set er erfaringerne med flydende kurser på meget små valutaer ofte dårlige. Selv et land som Luxemburg turde jo ikke have egen valuta men knyttede sig til Belgien, fordi man følte det var for lille en valuta.

Hvis valutakursen bliver for svingende, fristes befolkningen og virksomhederne til i stedet for de lokale penge at anvende udenlandske valutaer for derigennem at opnå større stabilitet – og så er man jo lige vidt.

Problemerne for små valutaer har i de senere år ført til en stigende interesse for valutaunioner og fælles valutaer, sådan som vi mest markant har set det med skabelsen af euroen. Så den internationale trend går altså i retning af større valutaer og større områder.

Sammenfattende vil jeg konkludere, at selvfølgelig kan det besluttes, at Færøerne og/eller Grønland skal have deres egen valuta. Det er politiske beslutninger der kan træffes. Men hvis man vil undgå risikoen for spekulation mod valutaen og meget store kursudsving, så må en sådan egen valuta knyttes så stærkt til en anden valuta – i eksemplerne her den danske krone, men det kunne være Euroen, hvad det jo indirekte er, via den danske krone.

En sådan tilknytning vil betyde, at det økonomisk set ikke giver flere frihedsgrader end den situation, man har i dag med danske kroner som valuta for hele Rigsfællesskabet.

Måske vil det skuffe nogen at der ikke er et eller andet smart alternativ, hvor man har alle fordelene, men det er der jo sjældent i livet sådan nogle "free lunch" eller som en af de tidligere talere sagde, Quick Fix, der løser alle problemer.

Til allersidst vil jeg slutte med at pege på noget, der efter min mening, er meget vigtig. De finansielle markeder er meget, meget følsomme over for forventninger om ændringer.

Hvis man åbner en debat på Færøerne eller i Grønland om overgang til en selvstændig valuta, kan man risikere, at alene debatten skaber spekulative bevægelser. Det kan føre til "run" på lokale pengeinstitutter, hvor indskuddene flyttes til danske pengeinstitutter, og til, at man på Færøerne massivt veksler færøske sedler til danske. Det sidste er uskadeligt, men omfattende flytning af indskud væk fra lokale pengeinstitutter kan skabe store problemer for erhvervslivet.

Derfor er penge- og valutaforhold et emne, myndighederne skal omgås med meget stor varsomhed. Hvis man vil foretage en ændring, skal man samtidig at det bliver bekendt gjort, være helt klar med en helt præcis plan for, hvad der skal foregå, og hvordan man vil sikre valutaen, dvs. pengenes værdi i det nye regi. Finansielle markeder hader usikkerhed, og pengene kan flyttes meget hurtigt, hvis der opstår usikkerhed.

Derfor vil jeg også til allersidst sige, at når jeg ville komme i dag og tale om dette emne, så skyldes det, at det ikke er på den politiske dagsorden, for havde det været det, så havde bare det,

at jeg holdt denne her tale i dag kunne give anledning til rygter og overvejelser og spekulationer, selvom jeg ikke har sagt noget som helst politisk. Så ville bare, det at have beskæftiget sig med emnet, kunne have givet problemer, men da det så ikke er aktuelt, så kan I jo høre på det og den dag det er aktuelt så findes talen på vores hjemmeside - tak.

Spørgsmål:

Sjurdur Skaale: Jo tak, og tak for en meget klar tale. Jeg kunne tænke mig at spørge, hvad der ville ske, og hvad der kan ske på Færøerne og i Grønland den dag Danmark, altså den del af Danmark, som er medlem af EU, går over til at anvende Euroen i stedet for kronen. Det spørgsmål fik statsministeren skriftligt for et halvt år siden, og han sagde, at enten kan Færøerne følge Danmark og anvende Euroen, selvom man står udenfor EU, eller også kan Færøerne fortsætte med at anvende den danske krone, mens det sydlige Danmark anvender Euroen. Kan du sige noget om, hvordan du vurderer disse to muligheder.

Bodil Nyboe Andersen: Jeg tror at man må sige, at det på nuværende tidspunkt ikke er så nøje gennemtænkt, hvordan det kan gøres? Men der er en særlig traktatbestemmelse, som gør, at man har nogle frihedsgrader i den danske beslutning. En fortsættelse af status quo ville jo være og anvende EURO direkte. Det at opretholde danske kroner, det kunne så ske ved, at det var, om jeg så må sige EURO, men bare i et omregningsforhold på ca. 7,4 – 7,5 eller sådan noget. Hvis man kunne få det arrangeret og det var hyggeligere at have det på den måde. Men alle andre modeller indebærer jo noget i retning af det jeg sagde her til sidst, nemlig det, at så skal man over til selv at passe valutaen. Så med mindre man så at sige følger Danmark ind i Euroen, hvis det sker vi skal være medlem af Euroen, så må man nok sige om det sker i det ene eller andet omregningsforhold, det er måske en teknisk detalje. Men vi kan ikke forestille os, at Nationalbanken kan 'både og'. Så må man finde en anden løsning. Jeg tror at man er nødt til at sige, at på nuværende tidspunkt er modellerne ikke tænkt så meget igennem, at der kan gives et helt klart svar, men der er givet vis flere muligheder, og det vil jo så komme meget an på, hvad præferencerne vil være, henholdsvis på Færøerne og i Grønland. Nærmere tror jeg ikke, at jeg kan komme det i dag.

Marianne Jelved: Jeg vil bare spørge om ikke man kunne forestille sig, at hvis Færøerne f.eks. og Grønland besluttede at beholde den danske krone, at man frøs kurserne fast?

Bodil Nyboe Andersen: Jo altså lige som efter at Euroen var indført, så havde man stadig D-marken, men i et fuldstændigt fast forhold, så det var den samme valuta. Den så bare anderledes ud fysisk, men det var 'de facto' den samme valuta. Spørgsmålet er om, der vil gå ret lang tid, før det om jeg så må sige føles gammeldags? Det ved jeg ikke? Men det er den model går jeg ud fra statsministeren har tænkt på?

Thorbjørn Jakobsen: Jeg har et meget teknisk spørgsmål, og det er mest for at få præciseret det Sjurdur var inde på, for efter at Danmark er 'flygtet ud af det danske rige', som de er godt på vej til og også valutamæssigt. Nu bliver der sagt en centralbank – en valuta. Så går jeg ud fra at den danske valuta, altså at Danmark bliver en del af den europæiske centralbank? Skal man regne med, at Danmarks nationalbank fortsætter herefter som centralbank for Færøerne og Grønland? Det må man da have gjort sig nogle overvejelser over?

Bodil Nyboe Andersen: Det kommer an på, hvad du mener med centralbank, altså vi bliver en del af den europæiske centralbank, hvis vi bliver medlem af EURO'en, men som Marianne illustrerede det, så kan det da godt være vi trykker nogle sedler, der ser anderledes ud, men så er det en del af EURO'en. Nationalbanken kan ikke være to ting. Og det er de heller ikke i de franske kolonier, andre kolonier, Vatikanet jeg ved ikke hvad? Der er nogle lande, der har EURO'en selvom

de ikke er medlem, men som bare bruger den. Så der findes nogle forskellige modeller, og det er der i og for sig en vis mulighed i, en vis fleksibilitet i, hvordan vi indretter os. Og det er ikke besluttet, hvad vej man skal gå?

Jeg vil lige sige en ting til, der kom en fortalelse før, hvor man sagde det her med, at så kunne man stadig have den danske krone som valuta? Nej det ville være den danske krone som sedler og mønter, det ville ikke være en valuta. Valutaen ville være EURO i den model. Igen, samme som jeg sagde om de færøske sedler, det er ikke en valuta.

Formand for det økonomiske råd på Færøerne, Hermann Oskarson.

Økonomiske konsekvenser af bloktilskuddet.

Tak fordi I lod mig være med, og jeg skal forsøge at udfylde den tid jeg har. Hvis det ikke lykkes så må I bare undskylde mig.

Overskriften lyder om overførsler til økonomien på Færøerne og på Grønland, det vil sige: bloktilskuddet, og den dramatiske overskrift er: "Hovedet på blokken".

Jeg har tænkt på at gå lige på og hårdt, fordi jeg vil nemlig omtale bloktilskuddet. Jeg vil bevæge mig indenfor rammerne af økonomisk forståelse eller økonomisk forklaring på bloktilskuddet eller overførsler og overførselsøkonomier. Men jeg vil også nærme mig de politiske områder.

Jeg har opdelt det i 4 dele. Jeg vil først præsentere en rigsfællesskabskontrakt, som den er i mine øjne, og som den bør være for at forstå resten af dette indlæg. Derefter vil jeg forklare, hvordan man med en økonoms øjne ser på de danske overførelser, hvordan kommer de ind i økonomien. Derefter vil jeg omtale, hvad de flytter på, hvad det er de gør, når det er kommet ind i økonomien? Hvad er det, der sker i en økonomi, der får overførelsesindkomster.

Jeg betragter rigsfællesskabet som en politisk konstruktion – ikke en økonomisk konstruktion. Det er ikke lavet for at sende økonomisk bistand til Færøerne, og det fungerer ikke som en økonomisk udnyttelse af Færøerne, så det er en ren politisk kontrakt. Men den har en økonomisk dimension. Begge parter får deres formål tilgodeset, de får begge noget ud af den kontrakt. Og den pris de betaler, den står rimeligt i forhold til den gevinst, de får ved aftalen.

Hvis vi først lige ser på betalingsviljen, så kan vi sige at Danmark – nu er det jo meget runde tal det her, konferencen skal jo gå lidt hurtigt – betaler 1 milliard for Færøerne. Der står for Færøerne, og det passer meget godt ind i det her billede. Så betales der 3 mia. for Grønland, og det er så vidt jeg har forstået lidt af en fejltagelse. Det nærmer sig de 3,6 mia.. Og hvad får man ud af det fra dansk side, nu man er villig til at betale de penge? Det man først og fremmest får ud af det, er, at man får en vis vækst i det geo-politiske samarbejde. Jeg vil ikke undsige det, der hedder indenrigspolitisk stabilitet. For det betyder jo noget for enhver statsminister og regering at skulle give afkald på så store områder som Grønland og Færøerne. Og så er der også andre formål som f.eks. de økonomiske. Der betales, og der er betalingsvilje til de her 5 - 6 mia. kr.

Man kan på den anden side også se en vis tilfredshed med den opnåede pris for afgivet suverænitet, nu taler jeg om Færøerne – Færøerne afgiver suverænitet, det er helt klart, og vi afgiver den for denne indkomst - de danske overførsler i form af bloktilskuddet. Det er det, der er

mest omtalt. Men der er også nogle administrative besparelser for os, fordi man i Danmark har administration af kirke, justitsvæsen o.s.v., som også koster nogle penge, og som vi ellers skulle betale. Så der er bloktilskuddet og besparelserne.

Så er der endvidere en forsikring imod 'økonomiske katastrofer'. Det er der mange, der vil modsige i betragtning af den sidste krise vi havde, men jeg tror at man reelt kan sige, at Færinger føler sig forsikret imod økonomiske katastrofer. Jeg tror også man kan sige, at den danske stat betalte over 1 mia. kr. i alt fald, som endte på færøske hænder efter den sidste økonomiske krise, vi havde. Og så er der også andre frie goder, som vi får ud af rigsfællesskabet, men det er ikke nødvendigt at komme ind på dem alle sammen.

Hvad er det her så for noget? Først vil jeg slå fast, at selvom Færøerne er indenfor rigsfællesskabet, så er vi en økonomisk enhed, og for en økonomisk enhed kan vi lave nationalregnskaber og betalingsbalancer. Derfor kommer jeg til at omtale disse overførsler fra Danmark, ikke som overførsler fra den danske stat til en dansk kommune, men som overførsler fra den danske stat til en anden økonomi. Det vi får er en valutagave. Når man som økonom ser på overførslerne er det vigtigt at forstå det i den forstand, at det foregår mellem økonomier. Vi får en valutaindtægt fra den danske stat. Hvad er det så en valutaindtægt betyder for en økonomi? Jo, den sætter en økonomi i stand til at importere. Det vil sige, at den milliard Danmark betaler for Færøerne p.t., den sætter os i stand til at importere for 1 milliard, uden at skulle eksportere til gengæld. Og det er jo meget vigtigt for en økonomi. På samme måde som hvis vi fandt olie på Færøerne og fik en enorm indtægt ud af olien, så kunne vi spare de ressourcer, vi bruger til eksport og alligevel importere, hvad vi havde brug for.

En hurtig efterregning på den mia. vi får, vil vise, at for denne mia. kr. kan Færøerne importere alle investeringsgoder, det vil sige alle de skibe vi måtte ønske, al den olie vi måtte ønske at forbrænde, kort sagt alle de investeringsgoder vi har brug for. Dem kan vi importere 'gratis' på grund af overførslerne, vi får fra Danmark. De ressourcer vi ellers skulle bruge til at fremstille eksportvarer for, dem kan vi nu bruge til at producere tjenester til hinanden for. Dem kan vi ikke købe på verdensmarkedet. Vi kan ikke købe hjemmehjælp og undervisning på verdensmarkedet, så det får vi på Færøerne, og alle er her efter glade; i alt fald oppe på Færøerne. Vi får for denne mia., vi har af besparelser på eksportfremstilling, offentlige tjenesteydelser og så sandelig også nogle private tjenesteydelser som kommunikation, transport og andet. Jeg har hermed sagt, at overførsler har samme virkning som eksportproduktion, og derfor skal de erstattes af denne. Hvis man får en overførsel fra et andet land, så er den optimale udnyttelse at mindske eksportfremstilling og forøge fremstillingen af tjenesteydelser til hjemmemarkedet. Det er den eneste fornuftige løsning på det her spørgsmål.

Når vi så har fået denne valutagave, får skatteyderne også deres andel i form af lavere skatter, og det sætter dem så i stand til at efterspørge flere importvarer end de ellers kunne, og det er sådan at regnestykket skal gå op. Virksomhederne får også en andel, og det skal vi komme tilbage til senere, de får den i form af subsidier.

Man sammenligner mellem lande, det korrigerede skattetryk. Det korrigerede skattetryk er i Danmark 50%. Det er noget man kan sammenligne mellem lande for det er ens beregnet. På Færøerne er det 40%, fordi vi har de ekstra ressourcer. Jeg vil betragte det på denne måde, at vi skal beskatte de færøske skatteborgere, og der foruden har vi fået en 'carte blanche' til at beskatte de danske skatteborgere med de resterende 10%. Hvis man lægger disse 10% oven i har vi det samme korrigerede skattetryk for Danmark og Færøerne. Det vil sige, at det offentlige har de samme midler, selvom de kun beskatter sine borgere med de 40%. Det kan vises på

denne figur (henvisning til slide), som viser at skatten plus tilskuddet på Færøerne pr. capita giver den færøske stat de samme muligheder for at levere tjenester.

Dette være sagt for at bibringe jer en forståelse af, hvordan bloktilskuddet fungerer.

Jeg vil gå over til en figur her (henvisning til slide), som forklarer, hvordan det er lykket at bruge de midler, som sætter et land i en unik situation. Jeg skal forsøge at forklare, hvad denne graf er for noget, den lysegrønne linje er tilskuddet fra Danmark i forhold til vores BNP. Den nederste her er vores betalingsbalance, som skal læses med reference til nullinjen der. Ud fra de to linjer kan I udregne vores brug af bloktilskuddet, som ligger her. Det er femårsperioder, jeg bruger her. De første femten år kan man se, at vi havde en betalingsbalance, der lå på ca. nul, i alt fald for en kort tid, og vi brugte det samme af bloktilskuddet, som vi fik ifølge de 'delinger', som ligger tæt på hinanden. Men lige efter 1975 eller der omkring, så finder man ud af på Færøerne, at 'dobbelthforbruge' bloktilskuddet. Hvis man adderer underskuddet på betalingsbalancen til bloktilskuddet, så kan man sagtens se, at vi brugte dobbelt så meget som bloktilskuddet. Dette førte os ud i en krise, som jeg tror mange af jer kender. Den nedad gående linje viser, at vi kommer ud af krisen med livet i behold, og vi har nu i over ti år haft et overskud på betalingsbalancen. Krisen førte os altså ud i store underskud på betalingsbalancen, og at vi i dag har overskud betyder også, at vi ikke bruger bloktilskuddet til det, det skal bruges til, nemlig til at importere for. Vi skal jo bruge det til at finansiere et underskud, som så dækkes af bloktilskuddet. Og det har vi ikke kunnet finde ud af, som figuren her illustrerer. De første 15 år kunne vi godt, men de sidste næsten 30 år har vi ikke kunnet finde ud af at bruge det på den rigtige måde.

Her har vi et billede af Færøernes gæld til udlandet (henvisning til slide). Vi starter her i '93 med en gæld på 6,5 – 7 mia. kr., som var næsten det samme som vores BNP, og vi har i dag med de overskud, vi har haft på betalingsbalancen et tilgodehavende i udlandet på 4 mia. kr., som svarer til 40% af BNP. I de nærmest liggende lande er det kun Norge, der kommer tilnærmelsesvist i nærheden af dette, Norge har 50% af BNP som tilgodehavender i udlandet.

Så dette er de økonomiske fakta omkring bloktilskuddet. Vi har et tilgodehavende på ca. 40% af BNP, vi har et stående overskud på betalingsbalancen på 10%, hvor vi ikke bruger det bloktilskud vi får, så konklusionen må være, at der enten er for stor en eksportproduktion, eller der er for stort et bloktilskud? Og dette ender med et klart spørgsmål: Hvordan skal vi få brugt disse overskydende ressourcer? Der har været en national concensus de sidste 6 år efter krisen som en aflægger af krisen, man bliver bange for at investere, man bliver bange for at forbruge. Consensus har også været politisk i den forstand, at man har sagt, vi skal ikke bruge bloktilskuddet. Der er tale om, kan man sige et heldigt eller et mistænkeligt sammenfald mellem en økonomisk realitet, hvor man ikke vil bruge pengene, og en politisk, hvor en koalition, der har siddet de sidste 6 år siger, at vi ikke skal bruge af bloktilskuddet.

Vi har ikke oplevet en ny concensus, og det er helt klart fra den figur vi så før, at vi har brug for en national concensus, hvor vi kan bruge disse ressourcer på en fornuftig måde. Der er kun to veje kan man sige. Enten når man en concensus ved at mindske eksportproduktionen og bevare bloktilskuddet, hvor alle er glade, eller også kommer der en ny krise.

Som det også kom frem i forelæsningen om Island opererer de vigtigste kapitalinteresser på Færøerne - hvor fiskeriet har dobbelt så stor betydning som i Island - indenfor eksportproduktion. Disse forsøger selvfølgelig at få en eller anden ekstragevinst ud af denne situation med en økonomi, der har 40% af sit BNP i tilgodehavender i udlandet. Dette skete også under krisen i 90'erne, man gav subsidier til eksporterhvervene, som førte til fejlinvesteringer og overfiskeri.

Vi skal ikke glemme de svages ret. Den færøske befolkning er fordelt på landsbyer, hvor man i større grad er beskæftiget med fiskeri og fiskeproduktion. Her ønsker man en levestandard på samme niveau, som det man ser i TV fra Danmark, Norge, Sverige og Island. Ønsket om at bevare beskæftigelsen, der hvor man bor, leder til, at det naturligt bliver fiskeproduktion og eksport ombord på fiskeskibe, filetfabrikker og fiskeopdræt, der er de vigtige erhverv. Det er i landsbyerne, at beskæftigelsen er truet. I vort 'enorme metropol' Thorshavn' med 20.000 indbyggere, der arbejder vi for det bloktilskud, vi får i den forstand, at vi administrerer for det og fremstiller tjenesteydelser. Det er ude i landsbyerne, der opstår arbejdsløshed, og derfor kræver de også der, at få del i ressourcerne. Både den svage og den stærke kræver, at vi bruger flere ressourcer til at opretholde eksportproduktionen, hvad vi ganske sikkert ikke skulle?

Vi står ved en skillevej endnu en gang. Dog er der en modsætning, som ikke var der før. De nye generationer af erhvervsfolk, embedsmænd og specialister er uddannede til moderne effektivitet og ikke mindst til resourcebesparelser m.h.t. alle aktiviteter man engagerer sig i. Færinger er interesserede i en moderne økonomi i alle henseender. Men dette står lidt i modsætning til det 'nødvendige resourcespild', som aktiveres i eksporterhvervene. Dette er også i modsætning til det resourcespild der foregår indenfor administration og offentlig service. Spørgsmålet er så, om der er en forbindelse mellem det at få subsidier og modtage overførsler fra et andet land, og så den subsidie-baserede erhvervspolitik vi kender på Færøerne? Man kan i alt fald helt sikkert sige, at hvis man ser på de økonomier, der modtager overførsler, hvad enten det er på grund af en politisk kontrakt som hos os eller en økonomisk kontrakt som set i et u-land – resultatet er næsten altid, at man forsøger at overleve ved at subsidiere sit gamle eksporterhverv. Og dette er en dårlig ide. Jeg vil dog sige, at den ufornuftige erhvervspolitik på Færøerne ikke er afledt af de danske overførsler. Den er afledt af Færøske interesser i at bevare den traditionelle erhvervsstruktur. Man kan sige, at vi oplever det samme, som man gør i alle de andre nordiske lande, hvor der er et 'drive' imod en moderne økonomi - på samme tid med at der hos os er bloktilskud og overførsler, der holder os tilbage.

Så har jeg her en overskrift, som lyder ufornuftig: 'Er vi rigets fattiggård?'

Det er fordi, jeg har forsøgt at sammenligne BNP på Færøerne med Danmark og Grønland og den disponible bruttonationalindkomst for Færøerne og Grønland med den danske. Grunden er, at BNP pr. capita siger noget om hvor meget et land kan producere af velfærd, mens den disponible bruttonationalindkomst siger noget om, hvor meget man har at forbruge. Forskellen mellem BNP og den disponible bruttonationalindkomst er indkomstoverførslerne fra Danmark. Så her skulle det fremstå klart (henvisning til slide), at Færøerne, hvad BNP pr. capita angår, har ca. 80% af Danmark. Det vil sige at en gennemsnitsfæring producerer 80% af hvad en gennemsnitsdanske gør. Og på Grønland er situationen sådan, at man producerer 65% af, hvad en gennemsnitsdanske gør. Jeg synes, det er 'grusomme tal' at se på. En nations fremtid er de produktive ressourcer, vi er i stand til at udnytte i hver enkelt nation – ja, hvad hver enkelt person er i stand til at udnytte. Men hvis vi går over til den disponible bruttonationalindkomst ser vi, at nu passer billedet bedre, her ligger vi på 95% af den danske indkomst. I nogle år ligger vi over i nogle under, mens man på Grønland ligger på 90% af den danske bruttonationalindkomst. Takket være overførslerne, så ligner vores velstandsniveau hinanden, men det er sandelig ikke på grund af at vi er produktive i de her lande.

Jeg spørger om der er en sammenhæng, men jeg kan kun se en sammenhæng mellem erhvervspolitikken og de her resultater. Jeg kan dårligt nok påstå at der er en sammenhæng mellem overførslerne og de her resultater.

Ja det var så det – tak for det.

Spørgsmål:

Du siger, at det er nødvendigt med et ressourcspild, fordi eksportindtægterne og bloktilskuddet til sammen er større end det Færøske forbrug og investeringer. Det kunne jo være en løsning at prøve at investere lidt mere, hvis man kan finde noget fornuftigt at investere i, og hvis man kan gøre det uden at overophede økonomien? Eller også kunne man fortsætte så længe Danmark accepterer det med at opbygge noget, der stærkt ligner den norske oliefond. Det man ser for øjeblikket det er jo at færingerne til en vis grad det offentlige men i høj grad det private, som stabler penge oven på hinanden, således at når den næste krise kommer i fiskeriet, så kan man tære lidt på den 'kamelpukkel'.

Hermann Oskarson: Jo, når man står foroven og kigger ned ad, kunne man godt tænke sig, at dette må kunne lade sig gøre, altså at investere i skoler, transport, ja hvad der ellers kunne gøre livet lettere i et land som Færøerne. Og hvis du mener mere produktivt, jo det ville være dejligt. Sagen er imidlertid den, at når de der midler der flyder rundt på den her måde – vi har fire mia. i udlandet - så siger det også, at det bedre kan betale sig at investere i udlandet end hjemme på Færøerne. Så hvis vi skulle have pengene, så skulle de helst kunne forrente mere hjemme end i udlandet, hvad de ikke gør. Så derfor stabler vi penge oven på hinanden nede i Danmark, som så bliver lånt ud igen og bliver forrentet o.s.v. – så hvis renten stiger, får vi de modsatte problemer af hvad Island har. Vi får en renteindtægt. Men det, der er mest slående ved det her, er, at erhvervsledere al tid ser efter, hvor man nemmest kan tjene penge. Gør jeg det ved at indrette min virksomhed rigtigt, ved at uddanne mine medarbejdere, ved at opføre mig fornuftigt markeds-mæssigt set, eller gør jeg det ved at 'banke på', der hvor pengene ligger? Og det er det, der sker, det er det, der ødelægger en økonomi – man forsøger at skabe penge på andre måder end ved at være produktiv. Det er en svøbe for Færøerne, og det er det vi må ud af.

Hvad så med olien?

Hermann Oskarson: Jo men der er det ved olien, at den slipper op, og det ser Gud Hjelpe mig ikke ud som om, at de danske bloktilskud slipper op nogen sinde? Hvis du tømmer olie-kilder, så tømmer du dem i et maksimalt tempo, du sætter penge i banken, og du får renteindtægter for den enkelte generation, som kan leve af den. Det er det vi er i færd med at gøre med de danske overførsler, men jeg ved ikke hvor længe det kan lade sig gøre?

Hvad forventer Danmark til gengæld for bloktilskuddene?

Hans Jakob Helms: Jeg vil meget gerne nu bevæge mig fra den teknisk faglige side, som vi har brugt tiden på, for at gå over i den politiske afdeling. Det tror jeg vi er en del som ser frem til, og jeg vil skynde mig at gå i gang. Jeg vil sige med det samme, at vi har bedt de politiske repræsentanter, som kommer her om nu at tale i forhold til partiernes størrelse. Og det betyder, at vi begynder med Venstres Grønlandspolitiske ordfører Henrik Vestergård. Hver politiker har fået ti minutter til at svare på, hvad Danmark forventer at få for bloktilskuddet? Når alle har været på tager vi efterfølgende en debat.

MF Henrik Vestergaard, Venstre.

Tak for invitationen til at lægge hovedet på blokken. Man har forsikret os om, at man taler efter partistørrelse og ikke efter talerens størrelse.

Hvad forventer vi til gengæld for bloktilskuddet? Ja ser man gennem tiden på skiftende regeringers

holdninger til modydelsen for bloktilskuddet, så er det et gennemgående træk, at ingen har forventet noget til gengæld direkte - ikke en gang særlig taknemmelighed. Bloktilskuddet er givet i solidaritet til særlige områder af det danske rige, hvor der er væsentligt anderledes levevilkår end de kendes her i Syddanmark. For Grønlands vedkommende har hjemmestyreordningen siden 1979 vist sig enestående robust og overførslerne af de den gang skitserede forvaltningsområder er forløbet positivt, dog altid efter den såkaldte §5 model, hvor der med et forvaltningsområdes overgang til hjemmestyret følger et yderligere bloktilskud. Naturligvis har alle forventet, at midlerne blev anvendt efter hensigten og almindelig hæderlighed, men så længe dette fungerede og den skitserede arbejdsdeling indenfor rigsfællesskabet mellem hjemmestyret og staten blev respekteret, da har ingen regering haft til sinds at 'gøre større væsen heraf'.

Og i folketinget har der da også været ualmindelig bred enighed om disse midlers overførsel til Grønland og Færøerne. Resultatet taler også for sig selv. Det er lykkes hjemmestyret at opbygge et moderne arktisk samfund i en stadig mere åben verdensøkonomi - en indsats der fortjener stor anerkendelse. Men tiden er til forandring og modernisering, og det har regeringen Anders Fogh Rasmussen da også meget fornuftigt indrettet sig på, og der er vist en udstrakt vilje til dialog og inddragelse af specielt grønlandske interesser, hvor det var muligt. Ikke mindst Itilleq-erklæringen fra maj sidste år mellem udenrigsministeren og landsstyreformand Hans Enoksen om inddragelse i udenrigspolitikken anser jeg for banebrydende al den stund, at vi jo netop har set hensigterne udmøntet i handling de seneste dage.

Ønsket om mere selvstændighed har lydt med stadig stigende røst fra førende politikere på Færøerne og i Grønland. Jeg føler det naturligt, at ethvert folk søger, at udvikle sin egen identitet, og selv tage hånd om sin skæbne. Det kan jo ikke undre, at jeg som liberal har netop dette synspunkt. Og derfor bliver Venstres holdning til mere frihed netop modsvaret af et ønske om endnu større ansvarlighed for de politikere, der ønsker friheden. Frihed under ansvar hedder det gamle liberale slogan og glæden ved, at folk har frihed fører gnidningsfrit ind i retten til så også at forvente friheden forvaltet på en forsvarlig måde. Man kan vel sige det på den måde, at de grønlandske politikeres, færøske ditto, forstærkede ønske om mere selvstændighed, ja det giver jo mig som liberal retten til at forvente de samme politikeres ansvarlighed og realisme i udmøntningen af denne selvstændighedstrang. Og lad os ikke 'putte' med tingene, politisk frihed er uløseligt forbundet med økonomisk frihed. Når man ønsker mere selvstændighed, forventer vi større ansvar for egen bæredygtighed og hermed evnen til at tjene egne penge gennem et forstærket erhvervs-klima, gennem et uddannelsessystem, der tager sit udgangspunkt i behov og ikke i prestige, ja gennem præcist de punkter, som vores islandske professor Gylfason remsede op lige før.

Men vi taler altså om en udvikling, der ikke er 'en kold tyrker', hvor man blot hiver tæppet væk under de nordatlantiske samfund. Det var også udgangspunktet for statsministerens erhvervsudvalg, hvis ideer jo har ført til en foreløbig reservation af 50 mio. kr. årligt på det grønlandske bloktilskud. Dette er baggrunden for, at bloktilskuddet nu alene reguleres med pris og lønudviklingen, ja for Færøerne er det vel nærmest fastfrosset, og i den kategori findes for mig også den nye fiskeriaftale med EU, hvor godtgørelsen opdeles i en fiskeriret og så en budgetstøtte til strukturreformer

Det var ansvarlighed. Så er der realismen, fordi den økonomiske virkelighed betinger, at man også har viljen til at ville se denne i øjnene. Ikke mindst, når man tænker på, at en rundspørge i avisen 'Sermitsiaq' sidste år viste, at Grønland ønsker mere selvstændighed, men ikke hvis man skulle gå ned i levestandard. Den politiske opgave er derfor en langstrakt og resultatorienteret omstilling. For Venstre at se og ønske foregår dette bedst i et moderniseret rigsfællesskab, hvor vi holder fast i centrale elementer, den historiske sammenbinding og vores skæbner og så selvstændigt udvikler

de lokale samfunds behov for udvikling og selvrealisering.

Realismen i forhold til valutapolitikken vil jeg overlade til jer selv at vurdere efter jeg har hørt Bodil Nyboe Andersens indlæg.

Så vil jeg godt sige noget om sikkerhedspolitikken. Jeg kender godt til røster om, at der skulle være en særlig grønlandsk og også en færøsk 'sikkerhedsværdi' for Danmark. Jeg finder faktisk debatten noget 'krukket'. Jeg finder også, at der var nogle enkle og skingre røster i retning af manglende realisme i spørgsmålet om værdien af Thule for amerikanerne – noget der efter min mening næsten var på kanten af, hvad der kan være klogt i internationale forhandlinger.

Sandheden er vel den, at Thule i sin nuværende funktion har mindst lige værdi for grønlænderne som for amerikanerne. Når jeg kalder debatten om en sikkerhedsværdi af Grønland for en 'krukket' diskussion, så må det være, fordi den forudsætter, at den grønlandske sikkerhedsdagsorden er anderledes end en tilsvarende sikkerhedsdagsorden for det samlede rigsfællesskab. Men jeg går ud fra at ønsker til en sikkerhedspolitik bunder i værdier og ikke i 'ussel mammon'. Og hvis de grønlandske værdier er åbenhed, demokrati og menneskerettigheder – ja, hvad er så alternativet til den nuværende sikkerhedspolitik, hvor det jo netop er amerikanerne, der garanterer vores sikkerhed? Grønland er vel ikke selv i et tænkt eksempel, hvor det er helt uafhængigt, til salg for højstbydende? Russerne, kineserne og nordkoreanerne kan vel ikke få den adgang til Grønland, som amerikanerne har, uanset om de ville betale et årligt beløb svarende til det danske bloktilskud på 3 mia. og dermed garantere den absolutte frihed. Eller hvad man nu kan kalde det.

Den valgte sikkerhedspolitik hænger sammen med de værdier samfundet bygger på, og jeg mener, vi deler værdier med både Færøerne og Grønland. Derfor er debatten om Grønland, som havende en given sikkerhedsværdi og i nogles forslag noget, der skal betales for eller modregnes i bloktilskuddet efter min mening, 'krukket' og direkte forfejlet. Så summa summarum mere selvstændighed for grønlænderne og færingerne giver mig, som liberal, den dejlige mulighed at forvente ekstra ansvar og ekstra realisme også på det økonomiske område.

MF Frank Jensen, Socialdemokratiet

Tak til Den Nord Atlantiske Gruppe for invitationen.

Og da jeg kan høre, at vi bliver bedømt på overholdelse af taletiden og ikke på indholdet, så skal jeg også befatte mig i relativ korthed. Jeg vil gerne starte med at sige med "hovedet på blokken", at for Socialdemokratiet, der har fællesskabet, rigsfællesskabet, forhold mellem Danmark, Færøerne og Grønland, ikke noget med økonomi at gøre. Det har noget med fællesskab at gøre, et fællesskab mellem befolkningerne i vore 3 dele af Riget, og det er ikke noget man kan gøre op i penge.

Vi har i hver vores del af Riget vores egen historie, vores kulturelle egenart, men vi er også tre folk, der er bundet sammen. Bundet sammen af en lang, lang historie. Vi har et fællesskab, der rækker flere 100 år tilbage i tiden, og det skaber i hvert fald for vores vedkommende en forståelse af de 3 folk på tværs af forskellighederne, og det giver en samhørighed, der give ren styrke, der også er i stand til at kunne klare de konflikter, der til tider kan opstå i fællesskabet. Nemlig i kraft af den forskellighed, der er i de vilkår vores folk har. De forskelligheder der ligger, den sårbarhed, der helt klart knytter sig til at bo oppe i Nord Atlanten - en sårbarhed, der helt klart er forbundet med både vejrlig men også med en økonomi, der i så høj grad er baseret på de naturlige resurser. Og der ser vi så, at det fællesskabet her skal sikre, er at vi prøver at udligne den sårbarhed.

Det er det samme som Henrik Vestergaard var inde på, og der er sådan set også bred politisk enighed i Danmark om, at netop i kraft af rigsfællesskabet er vores allervigtigste opgave at forsøge at fjerne de sårbarheder, som knytter sig til den geografiske placering, vi har. Sådan har vi det også i den del af Danmark jeg bor i, Nordjylland. Vi er jo også glade for i perioder, hvor vi har haft det svært, at sikre, at vi er i stand til at være selvforsynende. Men sårbarheden skal altså forsøges mindsket i kraft af vi også støtter hinanden, og der er bloktilskuddet et element i det.

Jeg ved jo godt, at noget af det, som jeg ofte har hørt i de 20 år, jeg har haft lejlighed til at rejse både i Grønland og på Færøerne, går på at selvstændigheden og suveræniteten er et vedholdende tema. Man oplever, at bloktilskud er med til ligesom at fjerne ens identitet. Sådan mener jeg ikke det bør opleves. Vi lever jo i en tid, hvor netop det at have en suverænitet klart er forbundet med, at man forsøger at gå sammen med andre. Jeg mener klart, at Danmarks tilknytning til det europæiske samarbejde er et forsøg på at undgå, at Danmark og den danske kulturs egenart og vores økonomiske uafhængighed, løbes over ende af en global markedsudvikling - det man karakteriserer som globalisering.

Vi forsøger at fastholde vores suverænitet i denne del af Riget, ved at gå i tæt sammenarbejde og et mere integreret samarbejde med resten af Europa. Jeg tror, at enhver kan se, hvad der vil ske, hvis Europa ikke forsøger at ruste sig kulturelt identitetsmæssigt og også økonomisk i forhold til den allerstærkeste magt i verden, nemlig USA. Så vil Europa også blive løbet over ende, det vil vi kulturelt, på TV udbud, det vil vi på andre mediemæssige områder, det vil vi i de tilbud, der kan komme på de globale netværk på IT. Så vi er nødt til at gå sammen for at bevare vores suverænitet, det mener jeg også er et vilkår i rigsfællesskabet.

Vi er nødt til at have et tæt samarbejde. Vi er nødt til at have en beskyttelsesfaktor, der både økonomisk, men også kulturelt kan sikre, at den grønlandske og færøske egenart kan udfolde sig. Jeg mener også, at der kan føres bevis for, at det forholder sig sådan i rigsfællesskabet, at netop rigsfællesskabet har været en sikkerhed for, at man ikke er endt uden sin identitet og egenart.

Men det er jo ikke noget vi skal bedømme her nedefra – jeg synes bare min erfaring fra rejser i Grønland er, at netop identiteten og den kulturelle egenart har været en vækstfaktor igennem de sidste 20 år. Og det er noget, som vi skal være stolte af. Derfor mener jeg også, at bloktilskuddet er med til at sikre, at det på trods konjunktur-udsvingninger og svingninger i de naturlige resurser i en erhvervsstruktur, der er præget af en total monostruktur, er med til at sikre den fundamentale tryghed for borgere – ikke bare, de der bor i Thorshavn eller Nuuk, men også for Færing og grønlandere der bor i den yderste bygd. Det er da klart, at vi hele tiden skal sikre, at bloktilskuddet bruges ansvarligt og effektivt.

Jeg har nu heller aldrig oplevet i den tid, vi har udgjort regeringsparti, at vi har mødt en forhandlingspart på den anden side, som har været villig til at sænke tilskuddet. Jo på det seneste for færøsk side, er det jo rigtig, at man har nedforhandlet bloktilskuddet til de 615,5 million over de næste 3 år. Og det er jo også en udvikling, som beviser, at der er ansvarlighed, og der også er et ønske om at sikre en erhvervs-mæssig effektivitet.

Jeg mener også, at det er godt, hvis bloktilskuddet kan bidrage til at gøre økonomien mindre sårbar og til at løse strukturproblemer i økonomien. Jeg mener da også, at der i de rapporter, vi har set fra Grønland side på det seneste, er gode bidrag til at se, hvordan man i fremtiden kan gøre den Grønlandske erhvervs politik meget mere offensiv.

Og jeg mener også, at vi skal bruge bloktilskuddet til at sikre, at der er mulighed for hjemtagning

af flere og flere opgaver til hjemmestyreområderne, når der er et ønske om det. Og sådan har udviklingen jo også været over de sidste 30-40 år. Senest jo specielt med hjemmestyreloven for Grønland, som vi nu kan fejre 25 års jubilæum for om kort tid; der har været en rivende udvikling i hjemtagning af opgaver, også opgaver som ingen havde forestillet sig for ganske få år siden kunne være placeret i Nuuk.

Bare tænk for på rådstofforvaltningen, som nogen af os har erfaring med. Jeg kan huske tilbage, det er ikke mange år siden, hvor det var fuldstændig udenfor enhver tankevirksomhed, i hvert fald på denne her del af kontinentet i Danmark, at det kunne være placeret i Nuuk. Så jeg mener der har været en god udvikling, og jeg synes, det er helt naturligt nu - netop også, hvor hjemmestyrelovene har nået en vis alder - at man får justeret lovgivningen. Og der er jo aktuelle planer i gang både fra færøsk side og fra Grønlandsk side m.h.t. at få justeret og ændret hjemmestyrelovgivningerne.

Vi nedsætter formentligt snart en fælleskommission mellem Danmark og Grønland - Fra Grønlandsk side med en ny lovgivning, som formentlig kommer frem i Folketinget og fra færøsk side og i Lagtinget med en generel hjemtagningslov på opgavesiden - som bryder den hjemmestyrelovgivning vi har i dag. Så jeg mener alt i alt, at det er et godt tidspunkt, konferencen her holdes på. Dette netop fordi vi her har mulighed for at kigge fremad, og ikke kun altid kigge tilbage. Også fordi vi kan se på, hvordan vi i fremtiden - i fællesskab - kan være med til at gøre os mindre sårbare, og styrke vores kulturelle egenart, styrke vores muligheder for at fastholde det, som er et ønske: Nemlig at have et tæt samarbejde, der bygger på ligestilling, og som bygger på et ønske om, at fællesskabet også kan vokse ind i fremtiden.

MF Ole Sohn, Socialistisk Folkeparti.

Jeg vil også takke for invitationen.

Jeg synes, det er et godt initiativ at få en sådan debat. Og jeg synes også de indlæg, jeg har hørt indtil nu, ikke alene herfra mine kollegaer, men også specielt indlægget, vi hørte lige før fra Herman Oskarson, at det var et godt indlæg - en god 'øjenåbner'. Men et eller andet sted er jeg nu glad for, at det ikke kun er økonomer, der skal tilrettelægge et lands politik. For så tror jeg, det ville gå grueligt galt. Konklusionen af Herman Oskarsons udmærkede 'øjenåbner oplæg' er jo, at hvis man skal overlade alt økonomi til 'de moderne', som har læst på de samme skoler, de samme universiteter og som derfor kommer til de samme konklusioner, uanset hvor i verden man bor, ja så vil der alene i fremtiden bo folk i Thorshavn og Nuuk, mens resten af områderne udlægges til frilandsmuseer. Og det er klart, det er en måde at tilrettelægge samfundet på. Det synes jeg ikke, at jeg vil anbefale. Og derfor tror jeg, man er nødt til at lægge andre parametre ind end økonomiske rationaler, når man skal udvikle Færøerne og Grønland.

Et eller andet sted så kommer spørgsmålet jo også, om hvis interesse det er, man skal varetage? Skal det være den rationale økonomiske interesse og dermed affolkningen af en lang række byer og bygder? Eller skal man også tage hensyn til de interesser, der er hos de folk, der bor i byerne og bygderne? Kan man her opretholde et levedygtigt liv? Og dermed stilles spørgsmålet: Jamen, hvordan gør man så det? Og der kan man sige, at der er I enige i at opretholde en økonomi som ud i al fremtid udelukkende kan eksisterer på subsidier?

Det er der ikke meget fremtid i, og derfor mener jeg, den store udfordring er: Hvordan kan man udvikle alternative økonomiske strukturer, alternative erhvervsgrøner som gør, at man kan skabe nogle bæredygtige økonomier også ude i yderområderne. Det synes jeg egentlig, er de

udfordringer, som er de mest påtrængende. Det er det jo ikke bare i Grønland og på Færøerne, det er det jo sådan set også i Danmark. Det er det sådan set overalt. Vi er mere og mere en del af globaliseringen og de udfordringer, det giver. Jeg synes også, der ligger nogle muligheder for at tage fat på den måde, fordi verden er indrettet anderledes end den var for bare få år siden.

Jeg hørte et eksempel for ikke lang tid siden. Vejle sygehus havde ansat en lægesekretær, der bor i Australien, fordi når lægen så i løbet af dagen havde foretaget sin indtaling på diktafon, læger kan jo ikke skrive, i hvert fald ikke så det kan læses af andre. De bruger diktafoner. Senere sendes det via computer til Australien. Og så vågner lægesekretæren op og starter sit arbejde og har sin normale arbejdsdag der. Når det er færdigt sendes det så retur til computeren, og når lægen vågner op næste dag, ja så er journalerne lavet. Ja, det er jo en måde at udnytte globaliseringens muligheder på – men hvorfor ikke også se på - ja nu er tidsforskellen mellem DK og Grønland ikke så stor, at den kan udgøre helt arbejdsdøgn – om man kan gøre brug af de muligheder, der ligger i at udnytte IT teknologien til at udvikle erhverv, som kan betjenes, men som ikke nødvendigvis behøver at være på stedet.

Det kan være forskere, det kan være lægesekretærer, ja det kan alle mulige andre, hvor man udnytter IT teknologien til at skabe nye erhvervs muligheder, hvor det ikke er den fysiske placering, der er det afgørende. Jeg er i øvrigt ret sikker på, at med det kendskab jeg har til specielt Grønland - jeg håber, jeg kan få et tættere kendskab til Færøerne lidt senere i år - at naturen i hvert fald er en livgivende kilde til inspiration og dermed til også til effektivitet. Så jeg mener faktisk, at der er nogle muligheder? Også at der er en lang række muligheder, for udvikling af turisterhvervene som en alternativ mulighed for at skabe erhvervsudvikling. En af de ting, som jeg mener, man stadig skal satse på - jeg ved også, man arbejder på det på Grønland, men inden indlandsisen helt smelter pga. den globale opvarmning - man kunne måske også udnytte indlandsisen mere kommercielt. Jeg kan ikke forstå, hvorfor man kan rejse rundt i hele verden og drikke Iceland Water i alle mulige fly, hvorfor man så ikke kan drikke Greenland Water, eller bruge det som is i 'whiskysjusserne'? Men altså i det hele taget kunne man på den måde være med til at udvikle alternative erhvervs muligheder frem for den monokultur, som primært er det bærende på både for Færøerne og Grønland.

Når det er sagt – og det synes jeg, man skal, har vi her et af de elementer, et af de steder, hvor vi kan udvikle samarbejdet mellem Danmark, Grønland og Færøerne. Hvordan kan vi være med til at udvikle og understøtte nye erhvervsudviklingsretninger? Det mener jeg sådan set er en af de store udfordringer som vi står overfor i den kommende tid.

Omkring selve rigsfællesskabet, der vil jeg sige, at vi har den opfattelse i SF, at vi gerne vil bevare rigsfællesskabet, fordi vi ligesom Socialdemokraterne er meget enige i, at det ikke er et spørgsmål om penge. Det er også et spørgsmål om det fællesskab og den samhørighed, vi har. Vi skal selvfølgelig udvikle det i gensidig respekt. Det skal ikke være den gamle 'kolonihær', der bestemmer takten. Det skal ske i et fornuftigt og respektfuldt samarbejde. Omvendt har vi også den opfattelse, at udvikles tendenserne til selvstændighed både på Færøerne og i Grønland, så skal det respekteres fuldt ud! Vi vil da være med til at understøtte den udvikling, hvis det er det, der ønskes.

Men jeg mener, at den beslutning selvfølgelig er noget, der skal træffes af det færøske og Grønlandske folk. Men indtil da mener vi, at bloktilskuddet er et væsentligt element, som også skal bevares. Det må meget gerne udvikles sådan, at det også dermed er grundlaget for at udvikle nye selv bærende erhverv, som er en forudsætning for, at man kan få nogle bæredygtige og levedygtige økonomier også i fremtiden.

MF Marianne Jelved, Radikale Venstre.

Der er mange ting man savner, når man ikke er minister længere. En af de ting jeg reelt savner, er de jævnlige slåskampe med Færingerne eller Grønlænderne. Det var på mange områder meget lærerigt, men også ekstremt anstrengende. Jeg vil gerne endnu en gang understrege, at jeg er meget stor tilhænger af rigsfællesskabet. Jeg vil forsvare det, så længe det giver nogen mening, og det vil sige indtil det Grønlandske og henholdsvis det færøske folk har besluttet sig for andet end rigsfællesskabet.

Jeg er enig med Hermann Oskarson i, at rigsfællesskabet er en politisk konstruktion, og jeg opfatter det på den måde, at 3 folk har et fælles projekt, nemlig at holde sammen og bruge hinandens styrkeområder bedst muligt for at klare sig i en verden, som bliver mere og mere integreret, og at vi hjælper hinanden med at overkomme vores - hver især - største svagheder.

Det vil sige, at vi har et ansvar, der er fælles. Det betyder også, at vi kan løse visse opgaver sammen. Det jeg siger bygger altså på en forestilling om, det jeg fornemmer, at danskere som jeg selv ser for os, nemlig en fælles fortid, en fælles historie, der binder os sammen. Og en verden omkring os, der markerer næsten dagligt større og større integration og gensidig afhængighed. Derfor er det min væsentligste undren, at man på Færøerne og i Grønland synes, at løsrivelse er en fordel i en verden, hvor vi i øvrigt plejer prøver at slutte os sammen for at blive stærkere til at løfte de opgaver, som vi ikke kan løfte hver især.

Og derfor har jeg en ide - vi afskaffer bloktilskuddene - jeg skal nok komme til det ræsonnement. Det, der har båret, hvad skal man sige, holdningsmæssigt omkring bl.a. bloktilskuddet, det er jo den velfærdstankegang, der ligger i, at de bredeste skuldre, bærer de største byrder. Det er sådan et slogan vi sådan i flæng bruger hernede - men det betyder også, at vi bidrager med det, vi hver især bedst kan, og det er jo ikke sikkert, at den måde vi har indrettet bloktilskuddet på i virkeligheden fremmer det, vi er bedst til hver i sær.

Men vi har et princip som er utroligt hårdnakket, og der mener jeg partierne omkring RV ligner hinanden til forveksling. Og inklusiv det RV, nu skal man jo ikke gøre os værre end vi er. Men at vi ikke kan lide samfund, hvor der er for store økonomiske forskelle. Vi tror, at der skal en vis indkomstudjævning til, for at man kan have en samhørighedsfølelse, hvor man tager fælles ansvar for en fælles opgave.

Jeg forventer, at bloktilskuddet giver mulighed for, at Færøerne og henholdsvis Grønland udvikler mulighederne for en bæredygtig uafhængighed af danske overførelser. Det har altid været min forestilling, men hver gang jeg har pipet om det igennem 90'erne, så har jeg fået at vide, at sådan hænger verden ikke sammen. Fordi der altid er noget at bruge en ekstra krone til. Men det ideelle ville jo være, at man kunne ligge en strategi for, hvordan Færøerne og Grønland kunne blive uafhængige af danske overførelser. Det er en kolossal balancegang, at give overførelserne, det beskrev Herman Oskarson jo forbilligt, fordi der er en risiko for, at overførelser ødelægger dynamikken og anstrengelserne for at forny samfundet og skabe en rationel udvikling af den produktion Færøerne og Grønland skal leve af på sigt.

Statsstøtte er noget møg, hvilket vil sige, at lige gyldigt, hvor det falder, det giver risiko for mindre bæredygtige rationelle beslutninger, og det værste ved det er, at de låser nogle strukturer fast, som i virkeligheden ikke er løsningen på noget som helst. Jeg peger bare på den danske strukturledighed, hvordan vi var nødt til at lave reformer omkring hele dagpenge systemet op igennem 90'erne, for at skabe en højere beskæftigelse. Men jeg ved godt, at det er ekstremt vanskeligt at komme hjem som forhandler og sige, at man har sagt ja til ikke at få så mange penge

med sig hjem, som man fik sidste år. Der er som sagt altid er en bolig, der har brug for mere renovering, og det svarer fuldstændig til, at Pandrup Kommune står og siger, at vi skal have nogle flere statslige arbejdspladser, fordi der er en virksomhed, der har flyttet sine arbejdspladser til langbortistan.

Det er jo heller ikke en løsning, prøver jeg at sige i Pandrup, som jeg gerne skal have til at stemme på mig ved næste folketingsvalg. Men jeg illustrere bare det her, det er jo den risiko, man hele tiden er i, når man kan hente nogle midler på en nem måde, som man ikke selv har ansvaret for. Dybest set er det ikke løsningen; derfor er tiden måske snart inde til, at vi i fællesskab kunne formulere et fælles politisk mål for udviklingen for vores 3 samfund. Nu tænker jeg selvfølgelig specielt på Færøerne og Grønland, som fører til, at de 2 samfund, de 2 folk, kan klare sig mere og mere uden danske overførelser. Og så kan man i virkeligheden godt argumentere for et eller andet sted, at der alligevel skal være nogle overførelser, men de skal så bare gå målrettet til at kompensere for ganske bestemte forhold. Og et af de problemer, som de 2 samfund har, og som jeg i hvert fald kan se, det er de ekstra omkostninger ved transportproblemer. Nu jeg nævner jeg det kun for at illustrere, hvad det er jeg tænker på - mere målrettede bloktilskud.

Men jeg tror der skal en eller anden virkelig reform til, før vi får sat rigtig gang i at skabe en bæredygtig udviklingsmulighed på lidt længere sigt.

Spørgsmål fra salen og paneldebat

Frank Aeen: Når du nu siges at vi skal undgå overførsler til Færøerne og Grønland, betyder det så også, at vi skal undgå overførsler til Morsø kommune og til Bornholm? Hvad er forskellen i grunden? Altså udover at vi har to selvstændige folk. Er det ikke sådan, at når der er nogle, der rige og nogle, der er fattige, så hjælper vi hinanden, og jeg synes i øvrigt det der er udgangspunkt for debatten her – får vi det vi betaler for? Der vil jeg sige, det vi betaler for, det er, at nogle mennesker, der har brug for penge, de får nogle penge, og ikke noget som helst andet. Og vi får i øvrigt adgang til nogle baser på Færøerne og i Grønland – men udgangsspørgsmålet, det er underlig måde, at stille tingene op på?

Og så vil jeg sige, hvordan forestiller man sig i øvrigt man kan nå et BNP niveau på Færøerne og i Grønland svarende til det danske, Hvordan kan det ske indenfor den ramme globaliseringen stiller eller skal man til at lave noget, der ikke er markedskonformt, det kunne jeg godt tænke mig at vide?

Frank Jensen: Ja jeg ved ikke om, jeg har udtrykt mig noget klodset, for jeg er sådan set meget enig i det Frank han sagde, at bloktilskud til den del af riget der hedder Færøerne og Grønland er for mig det samme som et tilskud til Nordjylland. Og det får vi altså også, men det er da klart, at man ikke skal have mere i bloktilskud end det, man er berettiget til, eller det man kan sikre en effektiv udnyttelse af. Men for mig er det altså nøjagtigt det samme. Det er en del af det at være i det her rigs-fællesskab, og det er en del af det at sikre, at der er en grundlæggende tryghed, og som vi jo også hver gang ser - som Oscarson beskrev det - at når diskussionen om selvstyre foregår i både Grønland og Færøerne, så giver begge folk udtryk for, at man ønsker denne basale tryghed og sikkerhed. Og det sikres gennem det fællesskab vi har bl.a. via bloktilskuddet.

Og så selvfølgelig - Oscarsons beregninger går langt ud over bloktilskuddet – det er jo stadig sådan, at en række opgaver løses af 'riget', f.eks. politi, domstole, kriminalforsorg og en lang række andre opgaver. Derfor er der tale om et lidt højere beløb. Det der med den geo-politiske interesse for Danmark – her vil jeg sige, at jeg tror man skal passe på med at overvurdere dette. Jeg ved der er nogle, der har forsøgt at lave beregninger på, hvor meget Danmark er sluppet

billigere med i NATO-kontingent; det er ikke noget, nogen her fra er i stand til at dokumentere. Jeg tror mere at den slags hænger sammen med et behov for at opretholde en myte – jeg mener ikke man skal tillægge denne så meget som nogle gør.

Henrik Vestergård: Ja jeg kan jo høre, at selvom Frank Aaen igen skulle komme i folketinget efter valg, så fortsætter den brede enighed. Fordi jeg tror, at jeg har hørt alle fire heroppe sige, at bloktilskuddene netop var givet i solidaritet til de et sted i riget, der har nogle anderledes levevilkår end dem vi er vant til lige har her i Københavnsområdet, Århusområdet eller Nordjylland for den sags skyld. Jeg synes også, at man er nødt til at lytte sig frem til, at der både for Færinger og Grønlændere er et eller andet magisk omkring suverænitet og bloktilskuddene. Hvor man selv ser det som et symbol på en afhængighed, man måske godt ville have mindsket. I den henseende er det til enhver tid interessant også for det grønlandske og færøske samfund at skabe sig den produktion, der nu er mulig. Det er baggrunden for det fællesudvalget er kommet frem til, hvordan kan man se på andre muligheder m.h.t. at udvikle tingene. Jeg synes også, det tilkommer enhver, der forvalter penge at sikre en vis effektivitet. Jeg kan forstå, der er tanker fremme om måske at lave en kommunalreform, deroppe også. Nu må man ikke håbe socialdemokraterne blokerer for det der, men alt hvad vi kommer til at foretage os bliver langsigtet, men hvis det er et grønlandsk-færøsk ønske, at man føler sig mere uafhængig jo mindre det bloktilskud er, så synes jeg det er noget vi positivt skal arbejde med.

Noget af det, der har inspireret mig i dag er tanker om, at bloktilskuddet måske ligefrem hæmmer erhvervsudviklingen. Det vil jeg godt have set lidt nærmere på? Og hvad det geo-politiske angår, så tror jeg at jeg allerede kom ind på det i mit indlæg.

Hermann Oscarson: Jeg forsøger at sige, hvordan der er forskel mellem det Frank Aaen spurgte om, og det jeg mener. Hvad er forskellen på at give tilskud til Morsø kommune og så til Færøerne? Jo, der er en væsentlig forskel, og det er at Færøerne er en økonomi. Det vil sige, at når du sender tilskud til Morsø kommune, så højner det levestandarden på en eller anden måde, og det er en omfordeling blandt danske borgere. Men når du sender tilskud til en økonomi sker der noget i økonomien, for vi har vore egne markeder, vi har vort eget arbejdsmarked, vi har vort eget kapitalmarked, vi har vort eget marked for varer og tjenester og vi har vore egne institutioner. Det vil sige, hvad der sker på arbejdsmarkedet er institutionelt og hvad der sker med erhvervspolitikken er institutionelt, dvs. der sker meget mere i en økonomi end, der sker i en kommune. Når en færing står og skal tage en beslutning – skal jeg tage en uddannelse eller skal jeg gå ombord på et skib og tjene 4-500.000 om året – hvad den unge mand gør i forbindelse med den type afgørelse er meget vigtigt for hele det færøske samfund? Og det påvirkes af de subsidier, der bliver sendt til Færøerne. Og som jeg sagde i indledning, tilskud er bare et gode, for det er valutaindtægter – ikke et onde i sig selv, men det skaber nogle dumme beslutninger i økonomien. Han stikker i stedet til søs, fordi det ikke kan betale sig at tage en uddannelse. Så effekterne er kraftigere for en økonomi end for en kommune.

Høgni Hoydal: ja jeg kunne snakke længe om det her emne, men jeg skal prøve at gøre det kort. Jeg må sige at denne debat med at sammenligne Færøerne med Bornhold eller Nordjylland, den er meget meget afsporet. Jeg var faktisk glad for Mariannes indlæg, for hun sagde noget nyt. Hun sagde, jamen så lad os da lave en plan for at afvikle tilskuddene. Det har vi egentligt forsøgt på længe men det er nyt at høre det herfra. Ellers synes jeg mest jeg hører den samme lidt naive beskrivelse af rigsfællesskabet – jamen det er fællesskab, det er solidaritet og alt det der. Og det er kedeligt for debatten, at vi ikke kan komme ud over det. For selvfølgelig som påvist af Oscarson og andre, selvfølgelig får Danmark også noget ud af at være i et rige som også består af Færøerne og Grønland.

Det man glemmer når man taler om Færøerne som en dansk kommune, det er præcist det Oscarson sagde, det her er et politisk system, vi har vore egne partier, vi har vore egne socialgrupper. Det er ikke de bredeste skuldre på Færøerne, der betaler for de svage. Bloktilskuddet bruges jo i høj grad til, at de bredeste skuldre betaler mindre, så vi er mindre solidariske på Færøerne. Det bruges til subsidier og til at støtte Kapitalen kan man sige. Så kan man sige – jamen, er det ikke færingerens egen skyld? Jo, det er det måske, men jeg synes ikke at danske partier kan ignorere det forhold, at blokstøtten også er en finansiering af det, jeg har kaldt en ekspansiv partipolitik på Færøerne. Disse penge bruges jo også af de politiske partier til at købe sig stemmer for. Og alt det her til sammen er med til at skabe et manglende ansvar og en ansvarsforflygtigelse på Færøerne, jeg kan ikke udtale mig om Grønland – og det er det, der er problemet.

Det sidste er vedrørende suveræniteten – jamen, det er jo soleklart, at suverænitet ikke er det samme som det var for nogle år siden. Som vi opfatter suveræniteten, så er det bare et spørgsmål om at tage det fulde ansvar for alle vore anliggender. Vi kunne forhandle vore egne sikkerhedspolitiske aftaler, vor egne forhold til EU osv., og jeg er da enig i, at verden går mod fællesskab, men for at kunne deltage i dette må vi først have suveræniteten. Det er adgangskortet til den internationale verden. Og så forstår jeg slet ikke den megen fællesskabssnak – fint nok der er kulturelt fællesskab mellem Danmark, Færøerne og Grønland – men hvorfor skulle det ikke kunne fungere lige så godt, som hvis vi er tre selvstændige lande? Altså et fællesskab for mig må være, at det består af ligeværdige parter. Så længe suveræniteten kun ligger et sted, så er det jo ikke et fællesskab i virkeligheden, så jeg vil gerne komme tilbage til det Marianne var inde på – hvordan kommer vi så ud af problemet, hvor pengene er betaling for at bevare suveræniteten over Grønland og Færøerne?

Jonathan Motzfeldt: For mere end 25 år siden, da Poul Hartling var medlem af Hjemmestyrekommissionen, og vi behandlede spørgsmålet om bloktilskud, sagde han noget, som jeg bliver ved med at huske. Jeg sagde: 'Poul Hartling, vi to er de eneste kristne mennesker i denne ugudelige forsamling. Står der ikke i det hellige skrift, at når man har to kapper skal man aflevere den ene til den som ingen har?' Poul Hartling svarede: 'Jo det står i Mathæus evangeliet, kapitel 12 et eller andet sted' – men det hedder ikke kapper, det hedder kjortler.

Det var en af de bemærkninger, der faldt om bloktilskuddet, den gang vi behandlede det. Jeg har et par spørgsmål, som jeg godt lige vil vende tilbage til. Man skal lige huske på en ting. Da bloktilskuddet til Grønland blev behandlet færdigt, da havde Grønland behov for at få den ene kjortel på det tidspunkt.

Vi havde i hjemmestyrets første dage planlagt at starte et uddannelsesprogram, Danmark lavede i mere end 200 år ikke et eneste gymnasium i Grønland, og vi mente jo, at det var på tide, at vi tog fat på dette. Og de første studenter i Grønland startede i 1989.

Og i dag kan vi med stolthed sige, at i f.eks. en by som Nuuk har vi i løbet af 25 år bygget en bydel Nuussuaq, der er lige så stor som Grønlands næststørste by, Sisimiut. Man kan pege på en hel række ting på hele kysten og vise, hvordan man har brugt pengene på konkrete projekter, som jeg gerne vil kalde fælles projekter.

Danmark ynder jo at bruge Grundloven, når vi snakker om udenrigspolitikken, og der er stadig mange grønlændere, som også henviser til Grundloven og siger: 'Vi er jo da siden 1953 danskere'. Men hvor er så vore pensionsrettigheder, vore rettigheder 'dit og dat' osv.? Man mener, at man stadig er sakket bagud i forhold til andre danske i riget. Det er sådanne toner, man stadig møder i Grønland.

Jeg vil ikke gå ind på EU spørgsmålet, men det er en nordatlantisk realitet, når vi snakker med færingerne og islændingene. Vore relationer til EU og vore økonomier fremover er afhængige af de aftaler vi har med EU. Dette er lige så meget en realitet som den færøske og den grønlandske økonomi er det. Vi skal også forholde os til EU. Vi er meget 'konservative' i Nordatlanten i vores opfattelse af EU. Den stedfundne politiske udvikling i Grønland og i Nordatlanten, hvad enten det drejer sig aftaler vedrørende Nordatlanten i NAMCO eller andre internationale aftaler om fiskerispørgsmål, som vedrører os – dette har begrænset vores frihedsrettigheder meget. Og det må vi altså forholde os til. Og det skal EU også forholde sig til, når vi en dag skal drøfte disse ting direkte med EU.

Jeg vil gerne spørge, om det hviler på en forkert opfattelse, når jeg gennem tiderne har sagt, at spørgsmålet om Grønlands selvstyre eller selvstændighed er et spørgsmål mellem Danmark og Grønland som det ligeledes er en sag mellem Færøerne og Danmark, hvad Færøsk selvstyre eller selvstændighed angår? Jeg har meget stor respekt for Færøerne, og jeg tror man selv kan ordne sine forhold med Danmark? Et fælles oplæg for Færøerne og Grønland ville efter min mening skabe nogle vanskeligheder, fordi der er altså meget stor forskel mellem vore to lande.

Når man endvidere ser på det geo-politiske område skal vi huske at grønland ikke er en del af Europa. USA betragter Grønland som en del af det nordamerikanske kontinent. Det har de gjort i mange år, og det bliver de ved med fremover. Det må vi også se at forholde os til i Grønland. Derfor vil jeg gerne spørge om det er en forkert opfattelse jeg her giver udtryk for.

Kuupik Kleist: Jeg vil gøre det ganske kort. For nu at tage udgangspunkt i Jonthans sidste udtalelse - kernen i konferencen, grunden til at vi arrangerer den er selvfølgelig det, at vi nu en gang er i rigsfællesskabet. Vi har en formodning om, at der må være visse sammenhænge i økonomien i et rigsfællesskab, som gør sig gældende. Og hvad tingene i fremtiden ville kunne føre med sig kunne eventuelt være, at man havde et ønske om, at fortsætte i en eller anden form for fællesskab mellem de tre lande? Det er fornuftigt at prøve at sætte rigsfællesskabet ind i en større sammenhæng. Frem for altid at diskutere de bilaterale forhold, så mener vi altså også der eksisterer nogle andre forhold mellem de tre lande.

Når nu vi har kaldt konferencen for 'hovedet på blokken', så hænger det også sammen med, at vi mener, at der er nogle problematikker, der er hængt op omkring selve bloktilskuddet. Udover de tekniske virkninger af bloktilskuddet, som Oscarson har redegjort for, så er der den helt klare oplevelse i alt fald fra vores side, at der også er nogle magtstrukturer, der er hængt op omkring bloktilskuddet. Jeg er principielt enig i, at de bredeste skuldre skal bære frem for de smalleste. Den der har mange kjortler skal dele ud af dem – det er et sundt og godt solidaritetsprincip. Man skal imidlertid ikke være blind for, at der hænger magtstrukturer ved den måde, at fordele indenfor økonomien på. Det er vel det, der i sidste ende er interessant at diskutere, hvis vi vil prøve at se frem ad. Der er ikke noget odiøst i, at folkene i Nordatlanten vil prøve at klare og forsørge sig selv. Det synes jeg ikke man kan sætte spørgsmålstegn ved. Altså om det er fornuftigt eller det er politisk plausibelt – sådan er det nu en gang, sådan har alle folk det. Det, jeg mener, er interessant ved denne diskussion må være, den magtstruktur, der er hængt op på bloktilskudsmodellerne?

Måske har Marianne Jelved ret i, at vi i højere grad burde finde ud af, hvad vi sammen kunne gøre m.h.t. at gøre de nordatlantiske besiddelser mere uafhængige? Fakta er jo også i alt fald for Grønlands vedkommende over de år, hvor bloktilskuddet har eksisteret - der er selvforsyningsgraden ikke steget væsentligt. Vi er fastholdt i det sammen afhængighedsforhold og samme magtstrukturer som for 25 år siden.

Marianne Jelved: Jeg vil sige til Frank Aaen, at jeg er totalt uenig med ham. Man kan ikke sammenligne bloktilskuddet til Grønland og Færøerne med bloktilskuddet til Morsø kommune. Det er totalt vildt efter min opfattelse, det må jeg indrømme – sådan har jeg aldrig betragtet det. Den danske regering har et særligt ansvar for Morsø kommune og en særlig kompetence i forhold til kommunen, som overhovedet ikke kan sammenlignes med forholdet mellem den danske regering og Grønland og Færøerne.

Så vil jeg sige til Jonathan Motzfeldt, og det sagde jeg også i mit indlæg, at efter min opfattelse er det grønlænderne, der suverænt bestemmer deres tilhørsforhold til Danmark. Det er ikke Danmark, der på nogen måde afgør dette. Det min og det parti jeg kommer fra's holdning, og det samme gælder selvfølgelig i forhold til Færøerne.

Jeg vil også tage fat i det Kuupik sagde. Det er det, der er den kolossale balancegang. Man kan ikke fjerne det element af en magtstruktur, der følger med den, der giver nogle penge. Og de, der giver penge fra København vil gerne skjule den magtstruktur, mens de på den anden side gerne vil have en eller anden forestilling om, at pengene går til noget fornuftigt. Og jeg tror, at hvis man skal prøve overhovedet at komme videre i det her, så synes jeg, at man skulle overveje, hvilke handlemuligheder, der er. For jeg ønsker jo ikke at fjerne bloktilskuddet i morgen. Det jeg taler om er, hvordan vi bærer os ad med at sætte en proces i gang, der gør, at man lader være med at hænge sine samfund fast i nogle strukturer og nogle forestillinger, som på sigt ikke skaber bidrag til løsninger men forstørre nogle problemer. Det synes jeg man burde diskutere. Hvordan kan man sætte sådan en proces i gang? Mit bedste bud på dette er, så lad os dog sætte os ned med Kuupik og jeg kan jo starte og sige: Hvis vi i fællesskab skulle formulere: Hvad er egentligt den store målsætning for Grønland? Hvad vej skal man gå? Hvordan kan vi bidrage til det? Det vil jeg gerne være med til?

Lars Emil Johansen: For at starte med færing, der afgør deres relationer til Danmark selv uden grønlænderes indblanding og grønlændere der afgør deres relationer til Danmark selv uden færøsk indblanding – som min gode ven og kampfælle Jonathan gjorde sig til talsmand for det. Her vil jeg gerne sige, at jeg er helt uenig i den betragtning. Når man er i et fællesskab, og hvis man mener noget alvorligt med, at rigs-arrangementet er et fællesskab, kan man ikke begrænse ens indflydelse til kun at vedrøre ens egne anliggender. Det må bero på alle andre dele af dette fællesskab også. Det svarer til, at Danmarks medlemskab af EU skulle begrænse sig på samme måde. Danmark skulle nede i Bruxelles alene beskæftige sig med snævre danske interesser. Sådan er det jo ikke, så jeg synes, at det er en af de myter, som vores rigsfællesskab er fyldt med.

To andre myter har været nævnte. Frank Jensen sagde om Grønlands påståede geo-politiske betydning og interesse, at dette er en myte. Meget vel – det kan da sagtens være, det kan også godt være, at det er en myte, at rigsfællesskabet består på grund af bloktilskuddet. Hvis man nu i forbindelse med den magtpolitiske diskussion bekræftede, at den var rigtig? Begge dele er myter, bloktilskuddet er en myte som en livsnødvendighed for Grønlands eksistens og den geo-politiske situation har ingen betydning for Danmark. Jeg ved ikke om der er nogle, der har mod på at arbejde med nogle scenarier, der fjerner både bloktilskuddet og myten om Grønlands geo-politiske betydning? Med andre ord, fjerner man bloktilskuddet, fjerner man også dansk kompetence på udenrigs- og sikkerhedspolitik vedrørende Grønland. Så er det ikke Danmark, der er med i forhandlingerne med USA om anvendelsen af Thule. Så er det Grønland og Danmark – altså tingene hænger jo sammen. Det er egentligt det man siger, når man siger, at den der betaler gerne vil bestemme. Når man ikke længere betaler, skal man heller ikke længere bestemme. Heller ikke i forhold til den påståede geo-politiske betydning. Det kunne være meget interessant at kigge på dette?

Men jeg vil godt lige afslutte med rigsfællesskabet – vi har ikke noget reelt rigsfællesskab. Det vi arbejder på i den nordatlantiske gruppe er at prøve på at skabe et rigsfællesskab. I alt fald vil jeg gerne gøre mig til talsmand for, at skabe et fællesskab bestående af *stater* – af selvstændige nationer som Høgni sagde. Det er det vi arbejder på. For mig er selvstændighed ikke det samme som løsrivelse. For mig er selvstændighed et mål for at arbejde uafhængigt af hinanden i et frivilligt fællesskab. Det med et fællesskab af selvstændige stater burde ikke være så fremmed for danske politikere – det er det man siger, at EU f.eks. er. Jeg vil gerne sige, at samkvemet mellem Danmark og Grønland og Færøerne gennem små 300 år, det bygger ikke på Grønlands geopolitiske betydning eller på bloktilskuddet. Det bygger på noget helt andet, som er langt mere væsentligt og som alt for tit overses. Det bygger på følelser, det bygger på fælles historie, det bygger på kultur, det bygger på fælles familieband – altså kærligheden. Den er utroligt undervurderet i vore diskussioner om rigsfællesskabet. Lad os prøve at skabe et rigsfællesskab, hvor der er masser af plads til kærligheden.

Og lad os så fjerne alle de diskussioner om geo-politik og bloktilskud. Det er det andet scenario vi skal prøve at arbejde ud fra. Man kan ikke både bestemme og fjerne sit kontingent om jeg så må sige. Hvis man fjerner det ene fjerner man også det andet.

Spørgsmål fra salen: Jeg vil gerne spørge Henrik Vestergaard, der sagde, at hvis vi vil have selvstændighed, skal vi også udvise ansvarlighed. Hvornår kan vi forvente at få noget ansvarlighed? Jeg husker ingen af de her til stedværende politikere, der sidder her, der sagde Nyrup imod, da han snakkede om sine 'fire år' – kan vi vente samme ansvarlighed fra jer, når vi nu har vores selvstændighed? Og så vil jeg også gerne spørge Marianne Jelved, jeg synes det er god ide, når du siger at vi skal have noget andet i stedet for bloktilskuddet. Så har vi brug for udvikling, og det leder til mit spørgsmål om I har en udviklingsplan? Hvordan har I tænkt jer at udvikle os?

Henrik Vestergaard: Jamen jeg talte sådan set om, at det som liberal er rart at udføre begrebet 'frihed under ansvar'. Og det synes jeg ligger i hele bloktilskudsordningen, netop at de mennesker, der er tættest på problemerne også har midlerne til rådighed til at forsøge, at løse de opgaver, der ligger i enhver hverdag. Men målsætningen må være, at hvis man skal være mere selvstændig, skal man også være mere økonomisk bæredygtig. Og det vil sige at vi er nødt til at skabe nogle indtægter. Derfor forventer jeg selvfølgelig, for nu at vende den om Lars Emil var inde på, at hvis man snakker om, at man vil bestemme mere og mere - jamen så vil man også have, at der skal være en mindre og mindre økonomisk overførsel. Det er en af baggrundene for at der blev nedsat et erhvervsudvalg, der skal pege på hvor, der er nye muligheder for at skabe øgede indtægter. Sådan at bloktilskuddet kan reduceres, fordi det angiveligt giver en selvstændighedsfølelse. Hvis man skal videre med sin opfattelse af, at være mere suveræn, så har jeg forstået det sådan, at det også har en sammenhæng med størrelsen af bloktilskuddet.

Marianne Jelved: Det kommer bag på mig, hvis det er opfattelsen at bloktilskuddet, at det er noget, der skal være der altid, og det er et mål i sig selv eller hvad? Det har jeg faktisk ikke forestillet mig, og jeg har heller ikke forestillet mig, at jeg skulle sidde og lave en plan for, hvordan man kan udvikle noget. Det er slet ikke mit ærinde. Mit ærinde er: 'Gør vi det på den rigtige måde'? Er den måde, vi har konstrueret bloktilskuddet på vejen frem? Det synes jeg, man skulle diskutere i forbindelse med en fælles opfattelse af, hvad målsætningen er? Og i mine øjne må den være, at man bliver så 'selvkørende' som overhovedet muligt. Så det vil jeg gerne være med til. En gang imellem skal man ryste posen og sige – er det her den rigtige måde, at gøre tingene på?

Frank Jensen: Frank Aaen og jeg var enige om at solidaritetsbegrebet, når det drejer sig om bloktilskuddet kan sammenlignes med det, at staten for borgere, der bor i Morsø kommune og borgere, der bor i Thorshavn kommune – har de forpligtelser, der følger af grundloven for riget, og

som er ens. Så er der nogle områder, som hjemmestyernerne har hjemtaget til at være deres eget ansvar. Der kompenseres 'riget' så ved at udbetale bloktilskud, som man ikke har i Morsø kommune. Altså, det er jo det, som bloktilskuddet er en compensation for, og derfor er der altså når man er borger i denne del af riget, ja så har man nogle rettigheder, der knytter sig til 'riget'. Det er klart, hvis man bryder op med det, og man ikke vil være omfattet af 'riget' og grundlovens bestemmelser, der giver borgerne nogle rettigheder, så er vi åbne over for det. Det har alle partier tilkendegivet i folketinget, hvis det færøske og det grønlandske folk ønsker det. Men vi er jo nødt til så længe, vi følger grundlovens begreber, at sikre disse rettigheder. Og så kan man godt sige, der er vi ikke uenige, at hvis man ikke har brug for pengene, så skal man selvfølgelig heller ikke have dem. Derfor indgår det også hvert eneste år i en forhandling, treårige aftaler for Færøernes vedkommende – jeg er sikker på, Marianne har siddet med ved disse forhandlinger under den tidlige regering – ja så er der knivsskarpe forhandlinger om den præcise afmåling af hvad der er af penge til de områder, som hjemmestyreområderne har forpligtet sig et ansvar overfor.

Til Lars Emil vil jeg sige at jeg er fuldstændig klar på Grønlands geo-politiske placering og rolle. Det er den økonomiske effekt af den jeg tager op. Og der har jeg peget på, hvad jeg synes er en myte. Det er en myte, at Danmark skulle være sluppet billigere i kontingent i NATO, det har jeg ikke kunne få bekræftet. Altså, man kan godt blive ved med at grave i det, men kunne man ikke bare fra landsstyrernes side spørge regeringen, og så få det afdækket, for det er jo ikke det, vi bør bruge så lang tid til at 'tærskle langhalm på'.

Jeg er enig Lars Emil - For os er rigsfællesskabet ikke økonomi og geo-politik. Så er det, det, du sagde, så er det kærligheden, så er det, det folkelige fællesskab.

Frank Aaen: Jeg er helt enig med Høgni, at den måde det i dag er skruet sammen på, giver en meget stor sammenhæng mellem pengene, og så at man har mistet selvstændighed. Jeg er uenig i den måde, at se på tingene, at det at vi giver nogle penge, det betyder, at vi skal have noget selvstændighed pr. definition fra Færøerne. Men jeg ved godt de store partier mener sådan i Danmark. Det har vi lige hørt før – mere selvstændighed er lig med færre penge. Og vi må også sige, at Nyrup lavede denne sammenhæng – mere selvstændighed, meget hurtig nedtrapning af bloktilskuddet. Det er jeg lodret uenig i, jeg har den opfattelse, at når der er store indkomstforskelle, så har vi også en forpligtelse til at sikre en udligning, og til din forhåbentlige beroligelse Marianne - det var kun i den forstand at jeg ville sammenligne Morsø med Færøerne. Men vi har den forpligtelse, som Frank Jensen også er inde på.

Så er det rigtigt, at hvis man vil have rigtig uafhængighed, så bliver man også nødt til at have økonomisk uafhængighed, og det var et andet spørgsmål jeg stillede før, hvordan kan man forestille sig en bæredygtig produktion på Færøerne og i Grønland, som sikrer en reel økonomisk uafhængighed indenfor rammerne af en markedsøkonomi? Jeg tror ikke, at der her er noget nemt svar. Derfor vil jeg nu chokere Marianne Jøved lidt. Der ligger noget interessant i spørgsmålet om, hvordan vi kan omlægge bloktilskuddet, sådan at det fremmer en økonomisk udvikling, der ikke bare baserer sig på markedsmekanismer. I denne forbindelse f.eks. hvordan man får løst transportproblemerne, men der er også mange andre problemer ved at producere de steder Grønland og Færøerne nu en gang er beliggende.

Og til sidst til Høgni og Oscarson, når vi nu snakker om, at fremme en bæredygtig produktion, så bliver vi også nødt til at snakke fordeling, fordi jeg vil sige, at det er stærkt utilfredsstillende, at en meget stor del af de tilskud, der f.eks. er givet til Færøerne er blevet kapitaliseret af privatpersoner i fiskeriet. Det synes jeg ikke om, så det har også at gøre med fordelingspolitik og ejendomsforhold for den sags skyld.

Spørgsmål fra salen: Jeg er Færøsk og hedder Osmondur Gudjonson og for tiden arbejder jeg for Nordisk Ministerråd som fiskerirådgiver. Mit spørgsmål går til de danske folketingsmedlemmer Jeg kunne fornemme en anden måde at se på bloktilskuddet på, hvor man måske kan finde andre måder at bruge pengene på? I den forbindelse vil jeg gerne have lov til at afprøve en ide, hvor vi f.eks. siger, at 10% af bloktilskuddet bliver sat til side. Det vil være et beløb svarende til en 400 – 500 mio. kr.. Der bliver så herefter lavet en kontrakt mellem medlemmerne af det danske rige. Pengene skal øremærkes til det som den islandske økonom sagde var en af de vigtigste indsatsområder 'human resources' og innovationer. I den forbindelse vil jeg også bemærke, at det også er et politisk prioriteret område at se på det vestnordiske samarbejde og de vestnordiske lande. Jeg synes det ville være en meget interessant og markant stillingtagen fra Danmark, nu da de skal have formandskabet i det nordiske samarbejde i 2005?

Spørgsmål fra salen: Hej, jeg hedder Ragnhild Højgård og jeg er fra Thorshavn. Jeg føler meget at, det er en slidt plade, der kører lige nu. Og det synes jeg er ærgerligt. Der bliver snakket så meget om penge. Jeg kan godt se at det er et omfattende problem, men det er et fællesskab vi snakker om. Jeg føler ikke, at min solidaritet kan købes for et beløb.

Thorbjørn Jakobsen: Jeg synes at underholdningsværdien af dette er stor. Man har en utrolig evne fra dansk side til at lægge kosmetik på de virkelige forhold. Det er rent søndagsskolesnak. Og nu er 'blokstøtten' endda blevet et solidaritetsfænomen. Frank Jensen, der en gang i al hemmelighed har lovet mig, at han skulle blive 'afkoloniseringsminister' for Færøerne i alt fald, hvis vi til gengæld ville støtte ham i at blive minister på ny talte om en geo-politisk myte. Men den er altså politisk lyslevende og det drejer sig også om magt, hvad Frank udmærket godt ved, når han nu har været så længe i det politiske system.

Men lad det være en sidebemærkning inden jeg kommer til det jeg vil sige. Der har udviklet sig et ordsprog i den politiske jargon på Færøerne her det sidste års tid. Når en politiker på Færøerne har svært ved at tage en beslutning, så plejer vi at sige, at hans 'politiske rygs konsistens' er som en dansk medisterpølse.

Og jeg har lagt mærke til 3 sætninger i dag. Der var først Frank Jensen, der sagde, at man kan løse strukturproblemer med 'blokstøtten'. Marianne Jelved sagde at statsstøtte er noget møg. Den kan fastfryse strukturproblemer. Og så sagde Hermann Oscarson. Der er to veje at gå på Færøerne nu enten finder vi ikke ud af at bruge 'blokstøtten', eller også ender vi en krise?

I 1970'erne da fiskerigrænserne blev flyttet ud til 200 sømil, da stod Færøerne i det største problem i sin historie. Det gjaldt både erhvervsmæssigt og strukturmæssigt. Vi havde den gang nogle politikere med en ryggrad som en dansk medisterpølse. De var ikke i stand til at tage de beslutninger, der var nødvendige for at løse strukturproblemerne, når vi tog hele flåden hjem indenfor 200 sømils grænsen. Det der så skete m.h.t. den danske 'blokstøtte' var, at man brugte den til at subsidiere storkapitalen på Færøerne. I 1992 bryder systemet sammen efter, at man har brugt 13.6 mia. danske kr. i subsidier. Derfor vil jeg spørge Herman Oscarson, særligt efter at man i den nye landsstyrekoalition på Færøerne har givet signaler om, at man er på vej ind med nye subsidier på den samme gamle måde pr. kilo. Regner du med, at politikernes ryg heller ikke vil kunne holde denne gang?

Sjurdur Skaale: jeg vil gerne om Frank Jensen kan bekræfte det han sagde: Hvis økonomiske beregninger viser at 'blokstøtten' til Færøerne ikke bliver nødvendig, så vil den kommende socialdemokratiske regering så fjerne 'blokstøtten'?

Spørgsmål fra salen: Jeg er specialestuderende og jeg vil gerne spørge de danske

folketingsmedlemmer kort: Hvad mener I at Danmark får ud af rigsfællesskabet?

Marianne Jelved: Det sidste spørgsmål vil jeg besvare på følgende måde, jeg håber aldrig at mine børnebørn kommer og spørger mig om, hvad jeg får ud af at være bedstemor for dem. Altså, man kan ikke stille spørgsmålet op på den måde. Det er gamle relationer vi er født med, min generation, mine børn og børnebørn – så vil jeg sige, at jeg er som sagt parat til at prøve at være kreativ og finde ud af, om vi bruger bloktilskuddet i dag på den rigtige måde, og om vi kunne gøre det bedre med henblik på at opnå en større uafhængighed af økonomien fra København. Det mener jeg er et mål i sig selv at prøve at skabe den uafhængighed. Dermed har jeg ikke sagt, at man ikke kan finde gode begrundelser for, at man bidrager til at kompensere for nogle ulemper, selvom man i virkeligheden kan køre selvstændigt. Transport er her et af hovedproblemerne. Vi har ikke snakket for meget om penge her, fordi vi har fået den opgave at snakke om pengene. Uanset om man kan lide det eller ej, så spiller penge en rolle. Jeg ønsker alt muligt godt for vore venner på Færøerne og i Grønland, men jeg stiller også meget gerne op til en diskussion om, hvad fremtiden kunne indebære – tak for ordet.

Ole Sohn: I mit oplæg fokuserede jeg en del på nogle af de alternative erhvervsmuligheder, jeg mener, der kunne udvikles. Dette svarer meget godt til den debat, der har været om, hvordan man sikrer en mere selvberende økonomi i Grønland og på Færøerne. Det mener jeg er noget helt afgørende, uanset hvilket motiv, man i øvrigt har – om man vil udvikle, forstærke og bevare rigsfællesskabet, eller man vil afvikle det. Derfor mener jeg, at en af de måder, man kan gøre det på, det vil jeg sådan set godt anbefale som en sammenfatning af noget af det, som Kuupik Kleist, Marianne vel også lidt og Høgni var inde på: Hvordan kan man effektivisere og udvikle bloktilskuddene på en sådan måde, at de er med til at fremme nye erhvervsgrøner, som kan sikre en mere bæredygtig økonomi. Derfor synes jeg, at det Kuupik Kleist foreslog om, at vi skal sætte os sammen og se på, hvordan de to økonomier kan blive mere bæredygtige og selvberende, er godt. Kan det ske som en reform af bloktilskuddene? Det er sådan også et svar til en af spørgsmåls-stillerne, hvis navn jeg ikke lige fik fat i. Altså, man sætter mere målrettet penge af til innovationer og uddannelse. Uddannelse er det helt afgørende. En meget markant uddannelsesindsats vil gøre det muligt, at gå ind i den nye økonomi og i nye erhvervsområder. Kan dette ske ved hjælp af en form, hvor vi sætter os sammen og finder nogle fælles mål for, hvordan det vil kunne ske, synes jeg, at dette vil være helt oplagt. Det deltager jeg også meget gerne i.

Frank Jensen: Til spørgsmålet om hvad vi får ud af rigsfællesskabet, vil jeg sige, at der mener jeg, at det er et folkeligt fællesskab på tværs af de tre landes befolkninger. Det er det, som er det bærende for fællesskabet. Det er en mere end 600 års historie, vi har til fælles. Den kan man ikke bare smide over bord. Vi i Socialdemokratiet er også meget indstillet på at modernisere rigsfællesskabet. Jeg tror nemlig, det er et fejlspor, når man spørger, om man skal fastholde det nuværende rigsfællesskab, eller om vi skal smide det over bord? Jeg tror, det er en modernisering af rigsfællesskabet, der skal være tale om, og vi går med glæde ind i det arbejde, som forventeligt om kort tid bliver sat i kraft på grundlag af en aftale mellem landsstyret i Grønland og den danske regering om etableringen af en selvstyrekommision. Det synes vi er et godt initiativ, som følger op på den udvikling, der har været i fællesskabet. Jeg tror også, det var det, Jonathan Motzfeldt måske spurgte til. Det er en udvikling mellem de enkelte dele af riget, Grønland-Danmark, Færøerne-Danmark, det er der relationerne går. Jeg synes også, at forhandlingerne, der er i gang nu er en god udvikling mellem landsstyret i Thorshavn og Danmark om at lave en helt ny lovgivning på selvstyremrådet – en generel hjemtagelseslovgivning – det lyder som lovende for den fortsatte modernisering af hjemmestyret. Og så til det der med bloktilskuddet, til det vil jeg sige, at så længe vi har den forfatningskonstruktion, vi har, så er det penge, man skal have for de opgaver, man skal løse. Men jeg er da klar på, at hvis vi kan finde en modernisering af bloktilskudsmidlerne, der fremmer innovation og udvikling, så er vi også åbne overfor det. Det er et

skridt, der allerede er taget i den nuværende aftale med Grønland om en reservation af 50 mio. kr. til flere investeringer i uddannelse, som også Jonathan Motzfeldt nævnte i forbindelse med gymnasieområdet. Den udvikling der er frem mod meget større selvstyre herunder også en kraftigere involvering på det udenrigspolitiske felt, ja den er også lykket. Et tillykke i den forbindelse med den aftale Grønland sammen med Danmark har opnået med amerikanerne

Henrik Vestergaard: Til det sidste spørgsmål om hvad rigsfællesskabet er værd for os synes jeg at det minder om en Peter Belli sang, hvor sønnen kom og skal have to kroner for opvasken, en krone for at bære affaldsspanden ud osv.. Faren prøver så at regne den anden vej og sige, nåe jamen hvad koster så omsorg i en sygeseng og sådan noget? Hvorpå sønnen streger beløbene ud på sin seddel og siger: Nåe ja, alt er betalt. For at relatere det til spørgsmålet om hvorfor vi snakker så meget om bloktilskud og økonomi, ja så er det selvfølgelig, fordi det er det konferencen handler om. Jeg synes faktisk, det tjener folk til ære her, at vi har forsøgt at tale os væk fra bare at tale om økonomi. Vi siger at rigsfællesskabet er noget mere. Dette er bestemt ikke at snakke uden om. Lige om lidt, når vi er færdige her går jeg op og skriver betænkning, det gør man på et lovforslag om bloktilskuddet til Grønland. Og når jeg så hører spørgsmålene og debatten, så opfatter jeg det sådan, at man ikke er klar over, hvad der står i loven? Der står jo netop, som Frank Jensen var inde på, at vi tager, ikke 10% men 1,5% af bloktilskuddet og præcist øremærker til uddannelse, erhverv og sågar det der hedder 'venture kapital' for iværksættere. Hvis det bliver en succes kan det jo godt hæves til 3, 5 eller 10%? Det er den vej vi skal, der skal ikke bare hældes driftsmidler i tingene. Vi skal have fundet nogle ting, der peger fremad, det må være måden vi når frem til bæredygtighed på. Og selvom jeg kun er midt i livet, så har det altså lært mig, at real udvikling skabes ved de små skridt.

Hermann Oscarson: Det var fra Frank Aaen, som spørger, hvordan kan man få et bæredygtigt BNP, der vil noget for Færøerne og Grønland. Du understregede begrebet 'på markedsvilkår', her må jeg sige, at i den nuværende situation, hvor Færøerne får bloktilskud, så fungerer det ikke på markedsvilkår. Vi har et BNP pr. capita, der ligger på højde med England og måske Spanien, det er ikke helt på størrelse med Spanien; men det er ikke så ringe. Verden er fuld af fattige nationer, vores BNP ligger altså meget godt.

Hvad markedsvilkår angår, kan jeg ikke se, hvorfor vi ikke skulle kunne være på højde med Danmark og Island? Vi er veluddannede og vi møder de mindstekrav, der stilles til en fornuftig økonomi, så det synes jeg er svaret. Vi har faktisk et BNP der er bæredygtigt og meget godt.

I forbindelse med de mange indlæg, der har været fra politikerne synes jeg, at man stadig har den indstilling, at den økonomiske udvikling og den økonomiske vækst, det er noget man kan planlægge. Det er det meget sjældent. Vækst og udvikling kommer af, at du indretter din økonomi, således at den afgørelse hver enkelt træffer. Det er afgørelser, der bærer i den samme retning. Og det er det, der skal ske i enhver økonomi, både den danske, den islandske, den færøske og den grønlandske, hvis der skal være nogen fremtid. En fremtid, hvor man subsidierer en økonomi og planlægger et økonomisk fremskridt. Den tid troede jeg faktisk var ovre.

Høgni Hoydal: Frank Aaen spurgte om, hvordan vi vil diversificere økonomien. Jeg mener, at Færøerne og Grønland har præcist de samme muligheder som andre lande har for at skabe nye indtægter og nye muligheder med specielt fokus på 'human resources' og IT teknologi. Jeg mener jo, og det tror jeg du er enig med mig i Frank, at politisk frihed er forudsætningen for økonomisk frihed. Det mener jeg det danske og islandske eksempel viser, og jeg kunne godt tænke mig at nævne proportionerne i det her, som jeg tror vi går fejl af? Omregnet til relative danske tal, så svarer det beløb Færøerne får fra Danmark årligt til at Danmark ville få 100 - 120 mia. kr. fra et andet land. Bruger vi de grønlandske tal ville det svare til at Danmark fik mellem 400 og 500 mia.

kr. årligt. Det mener jeg ikke skaber noget ansvar, og jeg mener det uvægerligt leder til uansvarlighed og til at forhindre økonomiske udvikling. Det er en ideologisk holdning jeg har.

Og det samme gælder, når jeg taler om solidaritet. Jeg forstår ikke den holdning, at det er en solidarisk betaling. Min opfattelse af solidaritet er ikke, at hvis jeg hjælper min næste, skal han afgive sin selvstændighed til mig. Solidaritet er solidaritet mellem selvstændige mennesker. Og så kan man til det fine forslag, der har været fremsat her – skulle man gøre noget? Jamen, så lad os da få en afviklingsordning, måske en fond som Island havde i 1918, en forskningsfond eller en uddannelsesfond, men jeg mener stadig væk, at en sådan hjælp også burde gives til et selvstændigt land og ikke kun et hjemmestyret land.

Og til sidst, og så er vi igen ovre i det mere primitive. Nu snakker Marianne om at være bedstemor, og vi snakker om at være børn. Altså, for mig er det med selvstændigheden ikke så indviklet. På det personlige plan svarer det til at blive myndig. Jeg har tre børn, jeg siger da ikke til mine tre børn, at hvis du bliver myndig og tager ud for at klare dig selv, så får du absolut ingen hjælp her. Så kan du bare ryge og rejse, så har vi ikke noget fællesskab. Det er der, jeg tror, vi går helt fejl i diskussionen. Vi ville få et meget bedre fællesskab, et bedre samarbejde og bedre udviklingsmuligheder, hvis vi anerkendte, at politisk suveræniteten er fuld myndighed til Færøerne og Grønland – hvorfor ikke?

Kuupik Kleist: En af de ting vi trænger meget til i vore fælles diskussioner om forholdene i rigsfællesskabet er, at få afdramatiseret spørgsmålet om sikkerhedspolitikens rolle. Om den er direkte økonomisk eller indirekte økonomisk som Arni Pal Arnason snakkede om det i formiddags; det er i og for sig sekundært i diskussionen. Jeg synes der, hvor det er vigtigt, det er at få afdramatiseret det på den måde, at man vedkender sig den sammenhæng, der er mellem sikkerheds- og udenrigspolitikken og handelspolitikken osv. – det er der ikke noget odiøst i. Det der er det odiøse i vores sammenhæng er, at vi er så bange for at diskutere, hvordan tingene hænger sammen. Så bliver vi pludseligt rystede. Det må ikke hedde sig noget med, at der er sikkerhedspolitik og penge involveret i det her, fordi det er så jomfrueligt et forhold. Det er da altså ikke! Vi ved alle sammen, de der har læst om det, de der beskæftiger sig med politik. Der er en sammenhæng mellem sikkerheds- og udenrigspolitik, handelspolitik og økonomi. Så vi skal ikke lade som om, der ikke er denne sammenhæng. Det tror jeg ville tjene til at afdramatisere det så meget at vi kunne være mere frie i sådan en diskussion.

Dette har måske også noget at gøre med det spørgsmål, der blev stillet om, hvad Danmark får ud af rigsfællesskabet? Det synes jeg også er legitimt at diskutere. Vi skal bare ikke være så berøringsangste og tro, at verden 'går under', når vi begynder at diskutere de her ting.

Og den sidste bemærkning, jeg vil gøre til panelet. Jeg vil i alt fald gerne have opskriften fra Ole Sohn på, hvordan man bærer sig ad med at 'eksportere tidsforskel'. Det synes jeg virkelig var interessant.

Tak for formiddagen, jeg synes det har været rigtigt godt. Tak til alle der ville medvirke.

Eftermiddag:

Udviklingstendenser i den færøske og grønlandske økonomi.

Forskningsprofessor, Gorm Winther, 'agio greenland'

Udviklingstendenser i Grønlandsk økonomi

Selvom det skal handle om udviklingstendenser kan man alligevel ikke undgå at komme ind på bloktilskuddet og statens udgifter vedrørende Grønland. Så det vil også blive medtaget i denne her præsentation, som jeg skal forsøge at gøre så kort som mulig, selvom jeg har disponeret så ambitiøst, som vi ser her (henvisning til slide).

Det jeg først vil tage op er de økonomiske relationer beskrevet ved nationalregnskabstal. Det næste kort at introducere begrebet økonomisk afhængighed. Dette er centralt i forhold til forskellige tidsscenarier og forskellige afviklingsscenarier. Da det jo er afviklingsscenarier i forhold til statens udgifter vedrørende Grønland, der er tale om.

Og nu skal det jo handle om udvikling, og der vil jeg tage det meget lange sigt ind i præsentationen. Den handler om økonomiske systemer i Grønland, som vi har kunnet erkende i perioden fra 1950 – 2004. Og i forlængelse heraf inddrages også de opfattelser af de økonomiske relationer, der har udviklet sig siden da. Og til slut nogle bud på – fordi det er egentlig også det konferencen handler om, at vi skal diskutere de ting, vi ikke ved - hvordan kan man komme videre med en analyse af de økonomiske relationer.

Men i første omgang: Nationalregnskabstallene, som skulle komme ud, hvis jeg trykker her (henvisning til slide). Det gør de også. Dette er en tidsserie gående fra 1999 – 2002, hvor vi har nogle centrale nationalregnskabsbegreber startende med BNP eller et samfunds samlede værditilvækst fra år til år. Værditilvækst opgøres jo som produktionsværdien minus de medgåede rå- og hjælpestoffer i produktionsprocesserne. Så er der tal fra bruttonationalindkomsten, og her har vi modregnet for indkomststrømme, altså renter, udbytter og lønninger ud af Grønland. Endvidere har vi her statens udgifter vedrørende Grønland, som jo som bekendt består af selve bloktilskuddet, men som i mindre grad også består af forskellige typer af ministerielle udgifter i Danmark vedrørende Grønland.

Og til syvende og sidst kan vi så få den disponible bruttonationalindkomst altså det der er til rådighed til forbrug og investeringer i den Grønlandske økonomi.

Det centrale i en sådan opstilling er, at man skal bemærke, hvor stor en andel statens udgifter andrager af det Grønlandske BNP. Og det har gennem tiderne ligget på en – altså i de seneste tider – 40 – 50 %. Så den disponible bruttonationalindkomst bliver, som man kan se i den nederste række, betragtelig større end den normalt ville have været i en hvilken som helst anden økonomi. Her ville det svare det til det, man kan forbruge og investere af bruttonationalindkomsten før statens udgifter vedrørende Grønland.

Det centrale i vores diskussion og også, hvordan vi - og det er det grundlæggende problem vil jeg mene for den Grønlandske økonomi - får afviklet det her bloktilskud. Og det kan man belyse som et lineært scenarie. Altså den graf vi kan se på illustrationen her (henvisning til slide), som viser forskellige afviklingstempo. Altså hvor hurtigt kan vi forstille os, at det realistisk skulle kunne lade gøre at udligne bloktilskuddet fra den danske stat. Der er det jo altså sådan, at desto stejlere den her graf bliver, desto kortere tidshorisonter er det vi arbejder med. Man skal også huske en ting, at hældningen på denne her graf, viser hvor meget man skal udligne med mere hvert år. Altså, man skal tænke kumulativt forstået på den vis, at det første år har man hældningen her. Hvis man så tager afstanden fra den stiplede linje og ned til en graferne kan man se, at udligningskravene de vokser og vokser. Og når vi taler på den måde, så skal vi altså tænke på det som om, at der skal skabes en værditilvækst i den Grønlandske økonomi, der skal kunne beskattes, således at man kan udligne bloktilskuddene fra Danmark. Dette er selvfølgelig under

den forudsætning, at vi bevarer en uændret levestandard – er der vilje til en lavere levestandard, ja så er alt jo muligt. Men som vi også har hørt før pausen så er det jo altså ikke det, som man ønsker hverken i Grønland eller Danmark.

Når vi nu diskuterer afviklingsstrategier, så kommer restriktioner og potentialer naturligt ind i diskussionen. Der er ligesom 2 ting, der hele tiden går igen i vores økonomisk politiske debatter. Det ene, det vil vi kunne kalde system-potentialer eller system-problemer, så vi kommer ind i analyser af forskellige typer af økonomiske systemer. Det er jo især den udbudsøkonomiske eller den nyliberale position, der trænger sig på her med en omfattende systemkritik - en omfattende kritik af den Grønlandske økonomis struktur, som den er i dag med hensyn til ejer og markedsforhold.

En anden måde at gribe det an på, er at se på afviklings-scenarierne i forhold til ressourcegrundlaget. Vi opdeler normalt her i levende og døde ressourcer og disses udnyttelse. Og der er det altså stadigvæk sådan, at det er fiskeri og fiskeindustri, som er den omfattende mulighed for udvikling. Med hensyn til de døde ressourcer er der jo udviklinger i gang; der søges efter olie og naturgas, og man forsøger at fremme forskellige typer af minedrift.

Det hvide diagram (henvisning til slide) I kan se nedenunder vil jeg løbe ganske let henover, men det har at gøre med den øverste restriktion eller det øverste potentiale altså det komparative - de sammenlignende økonomiske systemer - hvor vi i grove træk kan skelne imellem 3 typer af økonomiske systemer:

Troen på at fuldkommen konkurrence, fri prisdannelse og frie markedsmekanismer er det meste effektive mht. at sikre afviklingen af det her bloktilskud

Den anden som er mere Keynesiansk og planøkonomisk orienteret handler om, at det vi ønsker, er et top down approach. Vi ønsker os økonomisk planlægning og regulerede markeder for at sikre, at de her markedsmekanismer, de kommer til at fungere.

Og den sidste er et netværks-samfund baseret på andelsselskaber og ko-operative virksomheder i en erhvervsstrategi, som vi tidligere har set søgt fremmet i Grønlandske sammenhænge.

Så det var en fremstilling i grove træk. Jeg ved godt, at man kan diskutere, at der er langt flere; der er nuancer o.v.s. Men det er i grove træk, hvad man kunne fremhæve af kvalitativt store forskelle på økonomiske systemer.

Se, hvis vi nu kigger på efterkrigs-udviklingen i Grønland, så kan vi faktisk sige, at det i det mindste har været sådan, at de her 3 systemer alle har været forsøgt. Altså, vi starter med 50'erne og G50, den første store Grønlandskommission, hvor ideen var, at man skulle søge at bane vejen for det private initiativ i fiskeriet (henvisning til slide). Man skulle skabe markedsmekanismer som i en hver anden skandinavisk økonomi, og have en offentlig sektor i traditionel forstand. Men der kom man jo altså som bekendt til at vente temmelig længe på det private initiativ. Det udeblev i alle andre sektorer end i det, vi kalder sektoren for ikke handelsgode varer - i grønlandske sammenhænge de landbaserede erhverv, som ikke er eksport-rettede og valutaintjenende.

Så omkring 1959, hvor man iværksætter G60, går man over til en centraldirigeret økonomi med central planlægning fra København og omfattende statseje. Der blev etableret fiskeindustrier op og ned af den Grønlandske vestkyst. Man havde meget omfattende investeringsplaner og en

omfattende fysisk og økonomisk planlægning. Hvis man ser rent materielt på det, så må vi se i øjnene, at dette var en fantastisk succes. Men hvis vi ser sociokulturelt på det, så ved vi også, at der var en forfærdelig masse problemer forbundet med det udviklingstempo, som den her økonomi skabte.

Det bliver så afløst af hjemmestyretiden startende i 1979, hvor det er decentraliseringen og i starten fremme af andelstanken og lokal deltagelse i virksomhedernes drift, som man sætter i højsædet i forbindelse med vedtagelsen af erhvervspolitikken. Den strategi led så en krank skæbne. I dag er der ingen udover Brugserne; der er ikke nogen andelsvirksomheder tilbage i Grønland. Paradoksalt nok, fordi det har vist sig i andre arktiske regioner, hvis vi tager Nunavik i Canada - der har andelsselskaber vist sig at være levedygtige og de har kunnet skabe en vækst og en høj grad af selvhjulpethed.

Men omkring 1990, så står vi der igen. Der har jeg så skrevet det sådan lidt provokerende - tilbage til fortiden, hvor vi vender tilbage til nogle af elementerne fra G50 ved dannelses af offentlige aktieselskaber. Ideen var jo selvfølgelig den, at på sigt, så skal disse offentlige aktieselskaber bringes i en økonomisk tilstand, hvor de bliver privatiseringsegne. Man vil liberalisere og deregulere; altså kort og godt bane vejen for markedsmekanismer i Grønland.

Hvis vi sådan overordnet skal beskrive strukturen i den Grønlandske økonomi, Ja så er det jo en meget statsliggjort økonomi. Nogen siger, det er en socialistisk økonomi på linje med Cuba og Nordkorea. Men jeg tror, vi skal nøjes med at konstatere, at det er en statsliggjort økonomi. Det behøver jo ikke have noget at gøre med, at det 'de facto' er en socialistisk økonomi. Men der er høje kollektivismeprocenter i denne her økonomi. Når vi ser på de offentlige udgifters andel af BNP eller BNI, så er tallene - og der ved jeg godt, det er vanskeligt at lave den slags sammenligninger - men tallene er meget meget høje for den Grønlandske økonomi. Og det siger noget om den offentlige sektors størrelse, når vi er oppe over 80 - 85 %, hvis det er BNP andele vi snakker om.

På samme tid må vi nok også sige, at den forventede private investerings tilbøjelighed i mange tilfælde har ladet vente på sig. Det er jo den ene historie efter den anden, hvor private investorer går ind i Grønland for efter kort tid at trække sig ud igen. Eller som set her for nylig i forbindelse med Nalunaq Goldmine, hvor man endte med et privat medejerskab af minen svarende til 17/18/19 %, jeg kan ikke huske det eksakte tal. Men altså offentlige ejerformer er fortsat dominerende, og det viser de næste plancher. Det vi kan se her det er de forskellige procenter for kollektivismen altså de offentlige udgifters BNP andel fra 1994 til 1998 (henvisning til slide).

Hvis vi går ind og ser på ejendomsforholdene i mange af de Grønlandske virksomheder, så er der jo rigtig mange af dem, som har et 100 % offentlig ejerskab (henvisning til slide). Eller man har en joint venture konstruktion, hvor hjemmestyret med forskellige procenter står som delvis medejer af virksomheden. Jeg ved ikke, om det er betryggende for nyliberalisterne at læse cirka midt i opstillingen her, at julemanden er 100 % offentlig ejet, men gad vide om ikke han skal privatiseres på et eller andet tidspunkt også.

Hvordan har denne model fungeret på godt og ondt?

I forhold til det basale problem, jeg lagde ud med for lidt siden, afviklingen af statens udgifter vedrørende Grønland, kan vi se, at de her tal er lettere forældede (Henvisning til slide). Men fra 1955 til 1990 i faste priser får vi en relation imellem statens udgifter på den lodrette akse og BNP udviklingen på den vandrette, der ser ud som vi gerne vil se det. Altså efter en vis periode, jeg tror det er midt i 70'erne, der vender udviklingen således, at vi kan se BNP til stadighed stiger,

mens de offentlige udgifter vedrørende Grønland er aftagende. Det er beklageligvis forsvundet, hvis vi kigger på nyere og mere aktuelle tal, der er vi tilbage i den gamle historie med en positiv relation. Udviklingen er desværre vendt væk fra en tendens, der peger på en i det mindste begyndende formindskelse af den økonomiske afhængighed.

En anden indikator på systemets levedygtighed og effektivitet er de gennemsnitlige årlige økonomiske vækstrater, som især i begyndelsen af 60'erne (61 – 65) antog rekord højder. Nogle enkelte år, jeg tror det er 1963, der havde man en økonomisk vækstrate på mere end 30 % (henvisning til slide). Det er et meget meget højt tal. De efterfølgende gennemsnitlige vækstrater opgjort på 5 års perioder er med undtagelsen af tiden lige efter hjemmestyrets indførelse også ganske pæne at se på.

Igen hvis vi går ind i 90'erne, er det et meget svingende billede vi får. I starten havde vi høje negative vækstrater, jeg mener nu også der var et enkelt år i begyndelsen af 90'erne, hvor det var tilfældet for dansk økonomi, men det er høje negative vækstrater. Til gengæld har der også ind imellem været høje positive vækstrater, men den seneste udvikling 2001-2002-2003 har jeg også ladet mig fortælle, at det peger tilbage til den tendens, vi kender til fra først i 90'erne med negativ økonomisk vækst.

Undervejs i dette historiske forløb har der så været forskellige strategier og udviklingsforestillinger, og den første jeg har taget frem her, er "G60" forestillingen, der primært var udviklet af økonomen Mogens Boserup, som havde et meget optimistisk syn på udviklingsmulighederne. Han tog udgangspunkt i de såkaldte 3 skranker; Markedsskranken, kapitalsskranken og naturskranken og fandt ikke, at der var nogle problemer i den forbindelse. Givet, at der var så store mængder af torske-ressourcer kunne den Grønlandske fisker alene i gennem sin flid være med til at løfte udviklingsstrategien. Man trækker på kort sigt på opsparingen i Danmark og på den danske finanslov, og man tænker i kredsløbsbaner, og så kunne man på sigt gradvist opnå økonomisk uafhængighed.

Men, der må det jo nok siges, også set i lyset af politikernes diskussion her før pausen, at det egentligt er det vi stadigvæk diskuterer endnu mere end 40 år efter, at den her strategi er blevet søsat. Men det er en anden type strategi end den rent liberale, som vi snakkede om fra G50. Altså, her i forbindelse med 60' er det mere noget med, at det offentlige og det private skulle fungere i et samspil. Som jeg sagde for lidt siden havde man måtte erkende i slutningen af 50'erne, at de traditionelle privatiseringer sænkede udviklingen i eksportsektoren. Med hensyn til reguleringsaspektet, så ønskede man at etablere en konjunkturfond, som en regulator, der kunne sikre fiskeriet i de tider, hvor priserne ikke udviklede sig gunstigt. Det er en type udviklingsforestilling, og den hænger lidt sammen med den gradvise afvikling, men også med det, at det offentlige spiller en rolle i den her udvikling, og at det sker i et frugtbart samspil med den private sektor.

En anden forestilling, som går tilbage til de glade dage med universitetsmarxisme, er opfattelsen af relationerne mellem Grønland og Danmark som dansk imperialisme (henvisning til Slide). Altså, det jeg vil kalde en fordelingspolitisk opfattelse. Der fokuseres på, hvordan lønninger og udbetalinger til virksomheder fordeler sig i mellem danske lønmodtagere og danske virksomheder hjemmehørende i Grønland, Danske virksomheder og lønmodtagere, som modtager indkomster for arbejde udført i Grønland, Danskere i Danmark, det er jo så både lønmodtagere og virksomheder igen, som modtager indkomster forbundet med Grønland. Og så endelig fordelingen med hensyn til den Grønlandske andel - altså Grønlandske lønmodtagere og virksomheder i Grønland, og landsrådet og kommunerne i sin tid.

Den type metoder og beregninger her viser jo, at det i virkeligheden ikke var særlig meget, at Grønlandske lønmodtagere og Grønlandske virksomheder fik ud af det, når man forsøgte at se fordelingspolitisk på det. Og det er jo en type metode, som i mellem tiden er blevet glemt, og vi ved ikke i dag, hvordan det billede ser ud, men det kunne være ganske interessant og forsøge at måske lave noget tilsvarende.

Så er der den 3. udviklingsforestilling (henvisning til slide), som politikerne og nogle af spørgsmålstillerne egentlig var inde på. Altså, hvis Grønland blev anskuet som et amt i Danmark eller en kommune, så vil der under alle omstændigheder være nogle offentlige udgifter og nogle indtægter. Der skulle betales amtskommunale og kommunale tilskud, der skulle være udligningsordninger og hvis vi havde den gamle struktur fra før hjemmestyret, så ville der være et Grønlandsk ministerium, der ville være andre ministerier, KGH (Den Kongelige Grønlandske, Handel) og Grønlandske Tekniske Organisation. Så alt i alt vil forskellen mellem den gamle og den nye ordning ikke være så stor. Det ville under alle omstændigheder koste noget at drive, om jeg så må sige "Grønland". Så det Frank Jensen sagde, det kan jeg kun tilslutte mig, altså statens udgifter vedrørende Grønland og bloktilskuddet i særdeleshed, det er en betaling for en ydelse, der ellers ville være blevet udført af den danske stat.

Den sidste er den nyliberale forestilling (Henvisning til slide), som jo især er advokeret af Martin Paldam, men også i nogen af grad af OECD rapporten. Den Grønlandske økonomi er inde i nogle omfattende systemproblemer, som skyldes, at det private initiativ, det bliver fortrængt. Der er tale om en spire-kvælning og det, at der er de her massive injektioner i den Grønlandske økonomi fører til hollandsk syge. Altså akkurat det samme, som hvis vi har at gøre med en økonomi, der bliver gavnet af et pludseligt fund af olie eller gas. Det er det, man kalder nedfaldsgevinster, det behøver ikke altid at være en fordel, selvom det umiddelbart lyder sådan. Problemet er, og det var det man så i forbindelse med store naturgas fund i Holland i slutningen 60'erne, at den hollandske økonomi røg ind i nogle strukturproblemer. Altså, den hollandske eksportsektor blev trængt. Når man ser på den skævedelte af erhvervsstruktur i Grønland, så kunne det måske være en indikation på, at der var tale om Hollandsk syge. Empiriske undersøgelser vil kun underbygge dette delvist.

Så er der monopolisme og statsmonopoler som et omfattende kendetegn. Endvidere overrentesøgning, altså det, at man forsøger i forlængelse af de her offentlige injektioner at tilegne sig overnormale indkomster, formuer og magt. Og endelig at det som konsekvens har inflationen og lav vækst. Og dette er jo altså så skrevet under påvirkning af situationen, som den var først i 90'erne, og som den desværre er ved at blive igen.

Hvis vi skal analysere de økonomiske relationer, for det er jo det vi snakker om, så skal vi selvfølgelig ikke glemme, at der allerede nu er et første tilløb til en sådan analyse foretaget igennem selvstyrekommissionen arbejde og selvstyrekommissionens pengestrøms-analyse. Og det kan man gøre på den måde, at man enten ser isoleret på pengestrømmene mellem Grønland og Danmark visa-versa; eller at man opstiller en decideret grønlandsk betalingsbalance. Sådan en har vi ikke. Det er første gang nu, at vi har foreløbige tal, der antyder et eller andet om, hvordan det var i 2002 med den Grønlandske betalingsbalance. Og endelig kunne vi tage fordelingsanalysen op, som jeg snakkede om for lidt siden.

Hvem er det, der nyder godt af denne 'trickle down' virkning, eller hvem er det, der har fordele af de danske offentlige udgifter vedrørende Grønland?

Den betalingsbalance jeg nævnte for lidt siden sætter os i en lidt mærkelig situation. Hvis vi prøver på at sætte den op, som man normalt gør, så har vi jo henholdsvis nogle løbende poster

og nogle kapitalposter, hvor bloktilskuddet og statens udgifters indvirkning på den Grønlandske betalingsbalance er særdeles positiv; vi ender med et overskud 2,3 mia.

Når vi opgør sådan noget efter det dobbelte bogholderis princip, så skal det addere til nul i højre hjørne nede på bundlinjen. Altså, der skal så være en tilsvarende formueopbygning udenfor Grønland eller måske i Grønland. Det sidste er sikkert ikke tilfældet, men det kan bankfolkene måske orientere os lidt mere om? Men, der har vi altså - og den slags data indsamlinger er jo altid behæftet med fejl og mangler - så har man altid en post på betalingsbalancen, der hedder 'ikke-registrerede kapital poster, fejl og mangler'. Men i det her tilfælde, hvor vi er kommet så langt som vi er nu. Det er pengestrømsanalysen, så er der altså stadigvæk ikke gjort rede for 1,7 mia., så der er da et stykke vej endnu, før man kan sige noget 'stik- og nagelfast'.

Men som metode betragtet, kunne det her være en måde at se det på; hvad strømmer der ind og ud af Grønland til Danmark og et øvrige udland som renter, udbytter og lønninger, og hvad der strømmer ud som forskellige typer af kapitaleksport, og hvor meget der medgår som importbetalinger?

Men der er lang vej endnu, og det vil kræve nogle yderligere betydelige dataindsamlinger før, at vi er kommet så langt, at vi kan sige noget om det.

Det centrale i forhold til hele den afviklingspolitiske diskussion, den er jo, som den er blevet antydnet før pausen, hvilken erhvervspolitisk strategi er det, vi skal angribe for, at vi kan gennemføre den her udligning.

Og, hvad der også ligger foran os, er en diskussion af metodevalget mht. til hvilke statiske opgørelser, der eventuelt kunne laves på de økonomiske relationer mellem Grønland og Danmark?

Kan vi opstille en betalingsbalance? Det vi har nu er foreløbige tal. Hvilke afviklingsscenarier er det realistisk at forestille sig? Kan man afvikle bloktilskuddet over 15 år f.eks.? Det ville kræve, at man hvert år mere skal få et provenu til landskassen svarende til 230 mio. kr.. Det kræver en betydelig erhvervsudvikling, så det kan godt være, at det vi realistisk bør tale om, det er meget længere tids-scenarier? Og netop sådanne scenariers realistiske gennemførelse skal hænge sammen med de erhvervspolitiske strategier, hvor vi kan forsøge at vurdere, hvor meget udvikling og vækst de strategier kan afstedkomme.

Den sidste analysepind i min disposition - Danmarks fordel af det økonomiske samkvem ligger lidt gemt i de 3 forskellige metoder som jeg omridsede for lidt siden. Ja det var sådan en desperat lynhurtig gennemgang - et rids over nogle fundamentale ting, men yderligere diskussioner må vise, hvordan vi kan komme videre?

Bankdirektør, Jørgen Astrup Hansen

Udviklingstendenser i færøsk økonomi.

Tak for invitationen til at komme i dag, det viser sig desværre, at jeg har forberedt mig på et forkert grundlag. Jeg troede at emnet var "med hovedet under armen". Jeg forstår, at det er "med hovedet på blokken i stedet for". Men efter at vi nu i formiddag har hørt først eksperterne - hvad det så end er for nogle - og bagefter politikerne, så må forventningerne til eftermiddagens program vil være begrænsede.

Jeg foretager en lille gennemgang af færøsk økonomi i de seneste år med særlig vægt på de sidste 10 år og med de problemstillinger og udfordringer, som vi står tilbage med efter krisen for 10 år siden.

Men jeg vil gerne sætte det lidt i perspektiv også for dem, der ikke har et så tæt kendskab til Færøerne. I denne sammenhæng vil jeg plædere for, at den nyere tid på Færøerne indvarsles i 1977 og 1978 da vi i Nordatlanten fik fiskerigrænse på 200 sømil. Før den tid havde Færøerne fisket på de åbne have og man havde fisket frit. Navnlig havde det været saltfisk produktion, som drev fiskeriet. Men det blev helt anderledes i 77 og 78, da vi fik 200 sømils grænsen. Færøerne blev bombet tilbage til et akvarium - vi lever af og i et akvarium - hvad vi har derudover, er noget vi bytter os til.

Man kan næsten sige at situationen på Færøerne i 77 - 78 mindede om situationen i Danmark i 1864, da vi havde mistet Slesvig og Holsten og omlagde landbrugsproduktionen fra vegetabilsk til animalsk produktion. Der skete på samme måde en intensivisering af fiskeriet på Færøerne. Det gik nogenlunde frem til 1982; men så gik det galt af grunde, som jeg kommer lidt nærmere ind på om lidt.

Vi fik en voldsom højkonjunktur, som var begyndelsen til enden.

Fra 1983 til 1988 der kørte vi i 5. gear non stop, og det endte med at stoppe. Vi havde en meget voldsom efterspørgsel, og navnlig et meget kraftigt investerings boom. Jeg kommer tilbage til baggrunden for det om et øjeblik.

Jeg vil bare dele perioden op i nogle få delperioder, som hver for sig karakteriserer udviklingen.

I 1989 til 1994 fik vi det store økonomiske sammenbrud. I 89 gik økonomien klart i stå, man kan faktisk stedfæste det på dagen. Det var i august 1989, da Lagtinget vedtog en lov om bunden opsparing, her var sandhedens time inde, og herfra gik det ned ad bakke hver dag indtil den 6. oktober 1992, hvor den ene af bankerne måtte give op.

Den 6. oktober har fået samme plads i Færøsk historie, som den 9. april i Danmark.

I 1995 stabiliseredes økonomien på Færøerne. Det varede lidt, før vi opdagede det. Vi var så optaget af at gøre op med fortiden, og diskutere banksagen og alle mulige andre ting, så det gik faktisk temmelig godt uden vi opdagede det.

Og det startede allerede i 95, og vi har faktisk haft en ubrudt periode fra 95 og frem til 2002. Jeg tror ikke man i Færøsk historier har haft så kraftig en fremgang i så lang en periode. Der var dels et meget betydeligt fiskeri, og dels har der været overordentligt gode priser på vores produkter. Så Færøerne har haft en enestående opgang, som kom ovenpå en historisk nedgang, og her kan man jo nemt miste balancen i sådan nogle voldsomme omvæltninger.

Det er de 4 perioder. Jeg har ladet stå åben, hvornår perioden fra 1995 slutter. Jeg tror faktisk den er sluttet. Det er helt åbenbart, at vi i 2003 havde en mærkbar udfladning af økonomien, og i 2004 peger pilene den forkerte vej. Jeg siger det her med vis forsigtighed, fordi folk tror altid, at der er nye kriser på vej. Det tror jeg nu ikke der, men der er tilbageslag på vej.

Jeg vil beskæftige mig lidt med højkonjunktoren, som lagde fundamentet for den krise, vi løb ind i for 10 år siden, og som vi stadig kan konstatere efterveerne af. Jeg vil lige vise, hvad der sådan skete (henvisning til slide).

Altså gik vi under højkonjunktoren fra 54- til 74-trawlere. Det er altså en vældig udvikling, og man skal jo tænke på, at vi jo var blevet begrænset i vores fiskeri af de grænser, der blev indført i 1978. Vi gik fra 15 filetfabrikker, som formentlig var rigeligt til at producere hver eneste fisk som vi kunne fange op til 23 filetfabrikker. Der var praktisk taget en filetfabrik i hver eneste by, og det var bestemt rigeligt. Der gik egnsudviklingen klart over gevind.

I den periode kom vi ind i den meget kraftige subsidiering af fiskerflåden. Fiskerne fik 57 mio. i støtte i 1978, og dette var blevet til det 10 dobbelte i 1989. Det var så meget, at det vi kalder ferskfiskeflåden eller hjemmefiskeflåden, det er dem, der fisker omkring Færøerne, de havde halvdelen af deres indtægt i form af subsidier. Det skal jo ende galt. Vi kom ind i sådan vekselvirkning, hvor man på skift gav subsidier. Så var der mange der ville ind i flåden, og de fik så investeringshjælp til at komme ind. Det gik galt, og der kom mange skibe, som måtte have flere subsidier, og så kom der nye skibe igen, fordi det blev profitabelt. Her fik subsidierne os virkelig helt på afveje.

Vi havde en meget udstrakt adgang til offentlige lån, og vi havde sådan en særlig færøsk specialitet. Lånene var nemlig rente og afdragsfrie – nogle var det formelt, men de fleste var det også reelt. Lånene blev aldrig forrentet eller afdraget, og så havde vi meget store landstyregarantier. Det sidste var et særligt problem, fordi det slækkede opmærksomheden i bankerne, som vænnede sig til at give disse lån i tillid til offentlig garantier. Der blev simpelthen igangsat alt for meget. Landsstyret mistede som kautionist alene et stort mia. beløb.

Jeg vil sætte nogle tal på for at sætte det i relief, så vi kan sammenligne med nogle tilsvarende tal fra Danmark (henvisning til slide). Ellers kan det måske være svært at forholde sig til. Vi havde igennem den periode under højkonjunktoren et højt investeringsomfang, og 30 – 40 % af den samlede produktions værdi. I Danmark ligger det typisk på 10 – 15 %, så man kan se at vi virkelig kørte i højt gear. Det var navnlig de store investeringer, der drev os i afgrunden. Det var ikke så meget forbruget. Det var navnlig investeringer i fiskeflåde, og så var det store offentlige infrastruktur investeringer; i havne, tunneller og veje.

Og man kan se her, at det offentlige deltog ret flittigt i dansen. Det offentlige deltog med ca. en 1/3 af investeringerne, og det er forholdsvis meget. I Danmark ligger det på omkring 1/10 af de samlede investeringer. Så man kan tydeligt se her, at det offentlige spillede en meget betydelig rolle i det. Man kan så have en fornemmelse af, at det offentlige havde forbedret sine muligheder for en sådan deltagelse med det årlige bloktilskud fra Danmark. Det var i hvert fald en del af finansieringen. Når man kunne køre så hurtigt så længe, så skyldes det bloktilskuddet, som kom fra Danmark, og det skyldes en massiv gældsætning til udlandet.

Vi lånte næsten en milliard om året, der igennem 80'erne blev forøget fra 1 mia. i 1980 til 8,5 mio. i 1990. Det var 143 % af BNP – jeg har altid troet, at vi havde rekorden, men jeg føler, vi er truet af Island nu. Men det er faktisk temmelig meget at skyldes væk. Og så gjorde vi en ting mere. Vi nedfiskede de færøske fiskebestande. Vi hævdede ikke bare i banken, vi hævdede også i fiskebankerne, og vi hævdede mere end renten; vi hævdede også af hovedstolen. Så da vi kom ud af 80'erne, havde vi simpelthen nedfisket vores bestande på en sådan måde, at de ikke længere var bæredygtige.

Jeg har for øvrigt ikke nogen kommentar til bloktilskuddene, som har været et tema i dag. Jeg mener klart, at bloktilskuddet i denne periode havde en overordentlig negativ indflydelse på Færøerne. Det var benzin på bålet, og jeg køber ikke alt det, der er blevet sagt heroppe i formiddags – at bloktilskuddene bliver forhandlet intenst og meget grundigt hver gang. Vel gør

det ej! De bliver pristalsregulerede, og det var det, der var, og er problemet, at bloktilskuddet kommer hvert år uanset behovet. Det kan godt være, at der på lang sigt er behov for en kapitaloverførsel af en eller anden størrelsesorden? Men det er et problem, at den kommer i samme størrelsesorden hvert år i en økonomi, der har meget vekslende vilkår.

Jeg synes det er et problem. Også fordi det er underforstået ikke bare hos modtageren, men også hos den danske stat, at bloktilskuddet skal bruges. Det er jo ikke meningen, man skal spare det op, det er ofte blevet påtalt.

Den 6. oktober gik det galt, og jeg vil her vise ikke mindst til 'benefice' for de danske tilhørere en tegning, som jeg holder umådeligt meget af. Det finurlige er tegningens datering. Den er fra d. 8/10 1992. Herren i midten er formand for en af de færøske banker og en meget stor mand i det færøske erhvervsliv. Og den galante mand til venstre er Atla Dam, som var en lige så stor mand i færøsk politik. Ham kom med en færøsk paraply, som ikke helt dækker behovet. Man kan se den er lidt utæt foroven. Og så kommer Schlyter i stedet med en stor 'Mor Danmark' paraply. Det smarte ved den, og det der bagefter falder i øjnene, det er, at den lige præcist skærmer banken, mens alt vandet løber ned i hovedet på samfundet repræsenteret ved Atla Dam. Og så vil man nok bemærke, at oppe i lommen på Schlyter sidder den danske banks 'guvernør' på Færøerne Hans Jørgen Laursen, som bestyrer af datterbanken på Færøerne. Det var det, man bagefter postulerede. Han var hoppet op i lommen på regeringen, som tog sig af den danske bank. Og det som Schlyter står med er et par håndjern. Det var opfattelsen bagefter, at Danmark havde benyttet anledningen til, at beskære hjemmestyreloven.

Hvad skete der under krisen. Det var jo i høj grad en finansiell krise. Bankerne brød sammen på Færøerne, og det hele brød sådan set sammen. Der var en meget betydelig interaktion blandt andet på grund af de store garantier, som landsstyret havde stillet, så vi faldt samlet. Det var ikke bankerne, der rev samfundet med. Vi rev hinanden med. Samfundet rev bankerne med, om man vil.

Men der skete en meget massiv finansiell rekonstruktion af erhvervene, og det er nyttigt at huske, når man nu vurderer, hvordan vi har klaret os de sidste 10 år. Der var samlet afskrivninger på ca. 6 mia.. Altså egentlige afskrivninger – ikke hensættelser – men afskrivninger, saldo-konteringer. Jeg har personligt underskrevet saldo-konteringer på 3,5 mia. Det kan man godt komme til at ryste på hånden af.

Der var 3 banker. Den ene forsvandt i processen, og de 2 andre blev rekonstrueret og efterfølgende fusioneret. Fiskeindustrien og sågar også salgsløbet – vi havde et salgsmopol, 'Fiskesøla', som havde samme stilling som S-Food i Danmark, da den betød allermest for år tilbage - de blev rekonstrueret af offentlige fonde. Jeg kommer tilbage til det her, men her kan man se, at der skete en overførsel af ejerskabet til offentlige fonde. Bankerne var i hvert fald begge to privatejet. 'Fiskesøla' var et andelselskab, og fiskefabrikkerne var i vidt omfang ejet af kooperativer. Offentlige penge og fagforeningspenge var inde, ikke et særligt sundt ejerskab i øvrigt. Men der skete klart en ændring i ejerkulturen på Færøerne.

Færøerne fra gik fra at være et ko-operativt samfund til at være et fondsejet samfund.

Af nød men også af tilbøjelighed ophørte Landsstyret med at stille nye lån og garantier. Jeg mener faktisk ikke, der er givet lån og garantier siden sammenbruddet i 92, overhovedet. I hvert fald ikke nogen garantier, men heller ikke lån i nævneværdigt omfang. Subsidiene blev kraftigt reduceret. Den pointe, kommer jeg tilbage til lige om lidt. Der skete en kondemnering af

fiskeflåden. Det var ikke en sædvanlig kondemnering ved offentlige midler, det var simpelthen det, at de blev væk i processen. De gik alle sammen fallit.

Men da vi kom ind i 1995 var antallet af trawlere og lineskippere reduceret fra 93 til 67, og det var en national tragedie. De skibe vi mistede var oftest de nyeste skibe, som var bygget med store omkostninger i 80'erne ofte ved offentlige midler, og de blev nu solgt til spotpris til udlandet. Vi havde simpelthen for mange skibe. Der var ikke plads til dem, hverken på havene eller i havnene. SÅ vi blev skåret ned med ca. 1/3 del. Og så fik vi reguleringen af fiskeriet. Vi fik i 1994 efter dansk indstilling – diktat, vil nogen sige – der fik vi omsættelige fangstkvoter. Det blev aldrig nogen særlig populær ret på Færøerne. Et af problemerne var formentlig, at det var blevet dikteret udefra. De kom som en del af disse kriseforanstaltninger, og de blev aldrig rigtig accepteret af erhvervet og af samfundet.

Så fik vi i 1996 fik en 'fiskedag-ordning' i stedet for. Den kommer jeg også ind på lidt senere.

Nu vil jeg ligesom kigge lidt tilbage og sige, hvad kom der så ud af det? Hvor langt er vi kommet fra det totale sammenbrud i 92/93 og frem til i dag, hvor Færøerne bestemt er kommet på benene. Subsidiernes er afviklet; det er de i det væsentlige, men man skal være opmærksom på, at disse afskrivninger, de tilfaldt jo erhvervet – erhvervet gik konkurs, gik fallit, og tilbage sad kreditorerne navnlig bankerne med alle disse panter. Det var nærmest en bunden opgave, at få gang i erhvervslivet igen, så disse skibe kom ud at sejle, og vilkårene var meget ringe i 92/93. De blev solgt tilbage til erhvervet, oftest til de samme entreprenører til spotpriser. Så man kan jo godt spekulere på, om ikke bare subsidiernes blev konverteret til et engangsbeløb, altså en engangsnedskrivning på kapitalanlægget.

Faktum er i hvert fald i den forbindelse, at i den 10 års periode der er gået, der har kapitalomkostninger været uendelig lave for erhvervet. De har sådan set fået foræret anlægget til meget nedskrevne priser, og det er sket for offentlige midler. Bankerne blev jo kapitaliseret ved penge, der kom fra København via landsstyret ind i banken.

Men ikke nok med det, en stor del af erhvervslivet var faktisk skattefrit i en meget lang periode. For nok nedskrev man de regnskabsmæssige aktiver, men de skattemæssige aktiver blev stående. Og det vil sige, at man bagefter kunne foretage meget store skattemæssige afskrivninger. Dermed havde man ikke bare fået anlægsaktiver til en meget lav pris. Man var minsandten også skattefri i en meget lang periode. Så kom ikke og sig, at erhvervslivet ikke har haft medvind – det har det sandelig, altså man kan jo kalde det en form for kapitalisering af de årlige subsidier. Den årlige støtte har vel næsten været af samme omfang, som subsidiernes i sin tid var.

Men nu nærmer vi os enden af vejen efterhånden som der nyinvesteres og aktiverne løber jo ud på et tidspunkt. Ja, så sker det til nye anskaffelses-værdier, og så falder subsidie-elementet væk. Nu skal det så vise sig, hvor godt vi klarer os uden subsidier. I øvrigt så har vi i øjeblikket en 'test-case' - rejefisker-flåden, som i gennem mange år har haft meget dårlige vilkår, forsøger i øjeblikket, om de ikke kan få en subsidie-ordning igennem. Jeg ved ikke, hvordan det går, men man kan i hvert fald sige, at den politiske standhaftighed vil blive testet i år. Ikke bare her, men sikkert også andre steder, så nu skal det vise sig, hvor faste vi er i kødet.

Jeg vil sige lidt om fiskeri-reguleringer og fiskedage-ordningen, som jo har afgørende betydning, for færøsk økonomi. Vi er forholdsvist fornøjet med fiskedage-ordningen, som vi mener, har ført til et bæredygtigt fiskeri, og som der har været forholdsvis ringe kritik af. Det man uden videre kan fastslå som lægmand er, at det er positivt, at der ikke smides fisk ud mere. Det er der ingen

grund til, når man har fiskedage til forskel fra kvoter. Men det er nu ikke helt uden problemer endda. Det er klart, at når det er antallet af fiskedage, der er begrænset og ikke fangsten, så intensiverer man fangstindsatsen, det siger sig selv. Og hvis ikke politikerne er opmærksomme på at kompensere for det, så sker der faktisk et større fiskeri end forudsat. Og det andet er, at man risikerer, at der bliver et øget fangsttryk på de dyre fiskearter, mens de knap så givtige fiskearter bliver forsømt, så man ikke får noget jævnt fangsttryk. Jeg mener nok man må sige, at nok har vi haft gode erfaringer 'so far', men vi mangler faktisk at se, hvordan det virker i en nedgangsperiode? Der har faktisk været så mange fisk at fange og priserne har været så gode, at fiskerne ikke har følt sig generet af rationeringen, som har været overordnet mild. Det er som en kattepotte på en bremsepedal i en HT bus.

Vi fik en lov om erhvervsmæssig fiskeri i 1994, og i betragtning af, at fisk er alting på Færøerne, så synes jeg, det er rimeligt at standse op lige og se, hvad der står i denne her lov? Hvordan er disse enkelte bestemmelser blevet efterlevet? Der står for det første, at fiske-ressourcer tilhører det færøske folk – så står der, at rettighederne ikke giver enkelte grupper eller enkelte individer ejendomsret til resurserne. Og der står, at rettighederne kan trækkes tilbage uden erstatningspligt for Landstyret. Og endelig står der, at de ikke kan pantsættes.

Jeg vil opholde mig lidt ved disse bestemmelser, som på mange måder griber ind i færøsk økonomi. Realiteten er givet vis – det er i hvert fald en påstand herfra – at fiskerirettighederne ikke kan trækkes tilbage. Der har været retssager om det, og jeg tror, at alt taler for at disse rettigheder ikke kan trækkes tilbage igen. De bliver oprindeligt givet for maksimalt 10 år, og det vil sige, at de faktisk udløber her i år. Jeg tror ikke, at der er nogen, der tror på, at disse rettigheder bliver inddraget. De vil vise sig at være givet "for good and ever". Det viser sig også, at selvom de ikke ifølge bestemmelsen skulle tilhøre nogen. Ja så kan de frit omsættes. Vi har smagt lidt på ordene. Der var enighed om det på Færøerne, at de i hvert fald ikke kan sælges, men at de godt kunne omsættes? Forstå det, hvem der kan, hvad forskellen skulle være i det? Realiteten er, at de bliver og altid er blevet solgt ganske frit. Om ikke andet pakker man dem ind i aktiekapitalen, selvfølgelig bliver de solgt, og de bliver også kapitaliseret.

Vi havde besøg af det danske fødevarerudvalg for nyligt. På hjemvejen blev formanden interviewet af journalisterne, om hvad, de havde haft ud af besøget. Han svarede, at de i hvert fald havde forstået så meget nede i banken, at man ikke skulle tillade omsættelighed. Det var ikke det vi sagde. Vi sagde bare, at vi var betænkelige ved den kapitalisering, der sker – den giver på mange måder, synes vi, problemer. Jeg kommer ind på et par af dem. Omsættelighed har vi i hvert fald ingen indvendinger i mod, vi mener, de er nyttige.

Jeg skal give et eksempel på, hvad der er sket over 4 år fra 1998 til 2002. Den bogførte værdi af par-trawlerene, der er rygraden i den færøske fiskerflåde, steg fra 162 til 254 mio., og i denne periode kom der ikke et eneste nyt skib ind i flåden, det skal jeg garantere. Det var de samme skibe vi talte om - de samme 28 skibe var bare blevet 4 år ældre, de skulle så være afskrevet men de er så steget i værdi fra 85 til 136 mio.

Der kan enhver spørge sig om, hvad det er, der foregår?

Der foregår en kapitalisering af fiskerirettighederne. Det kan man gøre på en hvilken som helst måde. Selv en 'halvsløv' revisor kan finde ud af det her. Man kan foretage et egentlig salg, man kan bytte med hinanden, eller man kan foretage et internt salg, hvor man sælger til et selskab, som redderen selv kontrollerer. Essensen er, at værdien af fiskerirettighederne trækker os ud af erhvervet. Det kan man kun gøre en gang. Det er kun de redere, der var så heldige at have et skib i søen i 94, der kan gøre det. De næste kommer til at betale for det. Det kan man se sådan

lidt forskelligt på. Hvis man anlægger en politisk holdning, så kan man jo nok konstatere, at det fordelingspolitisk har ført til, at der i det færøske samfund over meget kort tid er etableret meget betydelige indkomst- og formueforskelle. Og det er virkelig til at få øje på, og man kan måske sige her i relation til debatten her i formiddag, at det her viser, at bloktilskuddet i Danmark har reduceret behovet for, at man på Færøerne internt foretager en indkomstudligning. Vi har næsten afskaffet den progressive indkomstbeskatning, det er vi mange bankdirektører, der meget taknemmelige for, men om det er godt i øvrigt, ved jeg ikke rigtigt.

Men hvis vi skal holde os til det, som vi i hvert fald har en pligt til at have en mening om, så er det en kendsgerning, at denne kapitalisering har efterladt fiskerierhvervet med en lang større finansiell risiko end vi havde før. Når man køber et nyt skib betaler man med værdien af fiskefangsten de næste mange år, så længe, som nogen kan se i øvrigt. Det jo er en form for 'good will', og der ved enhver, at hvis fiskeriet svigter, så er 'good will'en' væk på 'no time'. Skibene er blevet belånt med værdien af fiskerettighederne, så skibene hæfter for en meget større gæld end skibene er værd, og meget mere end de har kostet, fordi man har lagt fiskerettighederne oveni.

Om ikke før, så sker det i hvert fald, når der sker en handel med skibene. Det er et selvstændigt problem, fordi landsstyret samtidig har vedtaget, at der ikke kan gives pant i disse fiskerettigheder. Det er svært at få øje på visdommen heri. For hvordan skal man nu overhovedet få et ejerskifte til fiskerierhvervet – fiskerierhvervet bliver jo en klub, hvor de gamle rødder sidder og bytter skibe med hinanden - hvordan i al verden skal nye mennesker komme ind i det her? Det forstår jeg ikke et ord af. Fiskerierhvervet har hidtil været karakteriseret ved selveje og unge raske mænd, som ikke har anliggende for søsyge, Når de erhverver sig et skib. Disse unge mænd har igen chance længere.

Lad os tage et typisk skib, der koster 20 mio. Skibet repræsenterer måske en værdi på 10 mio. Hvis vi antager, at man belåner det med 70 %, og banken i alt fald har været flink, så har man et lån på 7 mio. Man skal udbetale 13 mio. kr.. Hvordan skal det lade sig gøre? Hvad er det for nogle politikere, der går ind for sådan noget, det forstår jeg ikke noget af? Realiteten er, at det færøske fiskeriministerium, forvaltningen og politikerne med, ja de opfatter erhvervets problemer som problemer hos de redere, der er i erhvervet lige nu. Men hvad så med den næste generation? Det synes jeg, at der er gjort for lidt ud af. Det sidste er jo, at man skal være bankmand for at indse det, men det er jo nemt at indse. Tendenserne til konkurs er åbenbare – antag, at man har et rederi, som ejer et skib, og man har ikke kautioneret for skibet. Så går det ikke så godt med rederiet, og hvad gør man så? Så lader man da skibet gå konkurs. Rederiet går konkurs, så køber man skibet af banken, som pantnaver, til skrotværdi, og så går man ned til fiskeriministeren og får udleveret licensen igen. Det er ikke sundt for banken, det kan jeg i hvert fald sige – og det er det vi burde have lært af 90'erne; vi skal 'sgu' passe på de banker vi har! For de har det jo med at gå konkurs ellers. Når man ved lov skriver, at man ikke må give pant i fiskerettighederne, mangler jeg en ordentlig forklaring på det. Det som vi hører er, at det er et politisk spørgsmål. Ja, men det må man 'sgu' forklare, det mangler jeg ligesom en forklaring på?

Så vil jeg lige komme ind på ejerskabet. Her kan man se (henvisning til slide), hvad der skete på nogle ganske få år. I 1993 overtog finansieringsfonden af 1992 begge banker. I 1995 overtog Færøernes udviklingsfond 'Fiskesøla', og i 1994 der blev ejerskabet til 19 fiskefabrikker – 19 ud af 21 placeret i Færøa Fiskevirting, som 2 år senere blev overtaget af Færøernes udviklingsfond. Finansieringsfonden var en dansk - færøsk fond, som fik til formål at stå for re-kapitaliseringen af bankvæsenet; det skal jeg ikke gøre så meget ved. Udviklingsfonden det var i og for sig en fond af lignende slags, som også blev stiftet for at bidrage til rekonstruktionen. og i løbet af ingen tid var de 4 største virksomheder på Færøerne kommet i fondseje. De 2 banker og 'Fiskesøla' var

formentlig blandt de 3 største virksomheder på Færøerne og hertil samtlige fiskefabrikker - det er alle de store virksomheder, som er offentligt ejede nu. Det kom de til nærmest ved en tilfældighed. Det var i alt fald ikke planlagt. Problemet er, hvordan vi nu kommer videre herfra? Hvordan kommer vi ud af det?

Politisk så siger man på Færøerne, at vi skal have privatiseret disse virksomheder. Dette har været på dagsordenen siden 1995, hvor det første gang blev formuleret offentligt. Indtil videre er der ikke sket noget som helst, og det er problematisk. Dels har det været svært at opnå tilstrækkelig politisk enighed omkring det. Dels så er det svært at finde tilstrækkeligt med kapital. Men jeg synes, det er problematisk, fordi vi har fået det her fonds-eje: Det er noget underligt noget, og det fylder temmelig meget på Færøerne efterhånden.

Man kan næsten sige, at politikerne har sat sig selv under administration. Hvis vi tager banken som eksempel, så bruger man 2,7 mia.. Man placerer dem i en fond, som man i princippet fraskriver sig enhver indflydelse på. Og så lader man fonden eje bankerne. I bankerne bliver det åbenbart, at det var forkert og for galt, så der laver man om på reglerne ved, at man lod stifteren få indflydelse. Det var mod de almindelige fondsregler, og dernæst accepterede man, at fonden kunne begunstige sin stifter. Bestemmelsesretten ligger imidlertid stadig i en bestyrelse og ikke hos politikerne. Det er finansieringsfonden, der afgør om Færøya Bank skal privatiseres, og der får man sådan en underlig gummiagtig diskussion.

Bankens forhold har været til diskussion for nylig og politikerne synes, at de bestemmer om formiddagen, mens de om eftermiddagen skyder ansvaret fra sig og over til finansieringsfonden. Det er meget uklart, hvem der egentlig sidder med ansvaret og indflydelsen. Finansieringsfonden og ikke landsstyret bestemmer sågar, om man om overhovedet vil udlodde de penge, man får for at sælge bankerne - det er jo noget underligt noget - altså det er landsstyret, der har betalt for banken? Selvfølgelig skal pengene indovre i landsstyret, og så virker det underligt, at man kan kanalisere indflydelsen over i en fond.

Sådan nogle fonde har vi mange af i øvrigt, og jeg synes det giver et underligt slør i økonomien, fordi der sidder en bestyrelse, der reelt har en enorm indflydelse. Det er en form for ekstra parlamentarisme. Jeg synes, det er et problem, og hvis man må være lidt uartig, kan man spørge om disse fonde har de rette kvalifikationer, til at varetage denne meget betydelige indflydelse som de har. Når vi vælger bestyrelser på Færøerne, tager vi 5 personer, 1 af hver køn (hvis der køn nok), og bagefter skal vi have en fra hvert parti, og helst en fra hver af 6 eller 7 sysler, endvidere en fra hver trossamfund. Til sidst skal vi have en katolsk socialdemokrat på Sandø, og han er ikke til at få øje på. Og så ender det med, vi har 5 'venstre back's', og hvad skal man stille op med det? Jeg siger det her, fordi det er voldsomt at se, at næsten hele erhvervslivet kontrolleres af offentlige fonde, og det synes jeg, man mangler at forholde sig til.

Jeg må sige, at jeg personligt er tilhænger af den rene vare enten er det er privat ejet eller offentligt ejet. Fonde tror jeg ikke på.

Jeg skal give et par eksempler mere på det.

På Færøerne har vi en landsbank, og der har man bestemt, hvor politikerne umyndiggøre sig selv. Man har bestemt sig for, at der holdes 15 % af BNP i Landsstyret. Landstyret sidder selv og beregner, hvor meget landsstyret skal skyde ind, og det får de så besked på en gang om året. Det er jo en mærkelig form for tvungen opsparing, som man påligger sig selv. Det minder om et nytårsforsæt, og dem gør man jo op med lige omkring Hellig Tre Konger normalt.

For nylig har vi syslet lidt med tankerne om at lave en færøsk grundlov. I denne grundlov står noget om en såkaldt "oliefond". Den bliver grundlovsfæstet, men der står, at hvis der skydes penge ind i en sådan fond. De bliver indskudt at det offentlige. Så, er det det landsbankens ledelse, der afgør om og til hvad, midlerne kan anvendes. Landsstyret selv udnævner formynderne, men jeg synes det er en 'gummiadministration', som vi må gøre op med.

Hvis vi skal se på nogle aktuelle problemstillinger udover det, jeg har været inden på, synes jeg selv, der er 2 væsentlige ting. Den første var den om fiskerettighederne, og den anden den med fondsejerskabet. Vi er i en hel anden situation end vi var for 10 år siden, og jeg tror, at vi mangler at se konsekvenserne af det? Det er rigtigt, at vi har haft et stort fiskeri i 10 år, men det fiskeri, vi har i dag, er behæftet med meget store risici.

Vi har igennem de senere år på Færøerne oparbejdet en meget betydelig produktion af opdrætslaks. De androg sidste år 25 % af eksporten. Det er ganske meget, og det er et forholdsvist nyt erhverv, der blev startet op i 80'erne. Det erhverv er vi ved at sætte ganske over styr. Jeg tror, at vi skal gøre os klart, hvad dette kan komme til at betyde for økonomien. Faktum er, at der i 2004 bliver udsat 10 % eller mindre end de 10 % af det sædvanlige niveau. Der er en 2-års forsinkelses effekt i det her. Det er først om 2 år, vi kan se det. Og det er paradoksalt, at mens vi havde rekord-underskud i branchen havde vi en rekord-eksport. Jeg bange for, at man i offentligheden og blandt politikerne undervurderer effekten af dette, og det kommer som et slag i ansigtet på os om 2 år.

Så jeg er lidt bange for, at vi i de gode tider har – vi har jo haft en kolossal vækst på Færøerne både i reale termer og i nominelle termer – vi har måske 'taget rigeligt for os af retterne'. Vi har forholdsvise dyre overenskomster de senere år, og mine venner i fiskeindustrien fortæller mig, at vi har den højeste mindsteløn i Vesteuropa. Vi konkurrerer med Skotland og med Island, og det vi især kan mærke er, at det kniber gevaldigt med konkurrenceevnen i fiskerifabrikkerne. Det synes jeg er bekymrende. Mange af fabrikkerne producerer kun en dag om ugen eller noget i den retning for øjeblikket. Det er noget, der er kommet for nylig, men det er helt åbenbart, at det begynder at gøre lidt ondt i konkurrenceevnen. Man kan godt være usikker på, om vi måske har fået lidt rigeligt store offentlige omkostninger? Vi havde igennem 2-3 år et overskud på landskasebudgettet på 650 mio.. Det er et meget stort tal må man sige, og det kan aldrig være noget mål at have så stort et overskud.

Jeg hører til dem, der heller ikke går i spagat, bare fordi vi har et år med underskud, men det, der bekymrer, er de meget hurtige og kraftige udsving. Vi er på 2-3 år gået fra et overskud på 650 mio. til et underskud på 275 mio. Det er 925 mio.. Det er rigtig meget på Færøerne. Heraf kan man forklare de 350 mio. med en engangsreduktion af bloktilskuddet, men tilbage står altså en forringelse af de offentlige finanser med 5-600 mio. på ganske få år. Det er jo ikke så godt, hvis det dækker over, at vi har fået større offentlige omkostninger. Alle ved, hvordan det er med offentlige omkostninger - før man ser sig om er de blevet faste, og det er de muligvis også nu på Færøerne.

Tak for jeres tid.

Direktør, Trondur Djuurhus.

'Bitland': Færøsk økonomi – andet end fisk?

God eftermiddag mine damer og herrer, og tak fordi jeg måtte komme selvom det var lidt uskikkelig at placere mig lige efter Astrup.

Jeg vil på ganske få minutter forsøge, at introducere et fænomen, som er noget så ordinært som et konsortium eller et anpartsselskab, og dog på samme tid også en vision for et land som vi kalder 'Bit land'.

Jeg vil kalde det en økonomi med hoved men uden hale, så vi skulle måske ligge halen på blokken og beholde hovedet. Det er en vision om, at bryde det, jeg vil kalde centripetalkraften, det vil sige den indsnævrende kraft, for en ond cirkel, der trækker ind ad. Denne giver sig efter min mening udslag i en vedvarende og dybt indgroet 'Klondike mentalitet' på Færøerne. Det jeg vil kalde den, "Den Behalede Økonomi". En anakronistisk samfundsretorik og et desværre visionsløst og som regel meget umodent politisk regime på Færøerne.

I generationer har vi på bedste 'Klondike maner' søgt kilden til vores bytte- og pengeøkonomi, i enkelte alt afgørende ressourcer. I middelalderen var det uldne hoser, siden er det blevet lidt mere raffineret - sild, torsk, rejer, sej og opdrætslaks - men vi har næsten altid skullet lukrere på de samme ressourcer. På en eller anden måde har vi altid skulle havde haft en eller anden 'hale bagi'. Her på det sidste har vi så bedt til en stor mængde olie, der så i ensom majestæt skulle klare både vores velfærd og selvstyre; nu har olien formentlig ikke nogen hale, men vi har så heller ikke fundet den endnu.

For nogle få år siden, så var der næsten en hel folkebevægelse på Færøerne, der ville gøre det stakkels lille søpindsvin til nationens guldmine, som vi alle sammen skulle leve af og bygge vores velfærd på. Det gik så i sig selv igen, vi kunne nok ikke finde nogen hale blandt alle de pigge på sådan et lille pindsvin. Japanerne har så måtte klaret deres ægteskabelige problemer med andre remedier og medikamenter; det var det vi skulle leve af, de japanske mænds impotens. De japanske ægteskabelige problemer har sådan en fortryllende måde at skabe optimisme på rundt om i alle mulige økonomier i verden. Især, når økonomier er ved at miste deres potens, og jeg hørte det her for en uge siden, at Malamukkerne, som vi har utrolig mange af på Færøerne, de skal være meget gode til at klare potensen, naturligvis, hvis man spiser dem.

Så måske vi klarer en tørn mere med noget, der har hale på. Men det kan ikke blive ved med at gå på den måde, det gør i dag. Og så er det, at ingen skal misforstå mig. Jeg har som de fleste andre færinger meget stor respekt for de pionerer, som imod alle odds satsede både liv og lemmer, hus og hjem og familie, på at tage ud og finde de ressourcer, som havet gav. Men jeg synes, vi gør deres 'entrepreneurship' og pionerånd meget til skamme ved at vi hele tiden har, skullet læsse hele vores velfærd, hele vores moderne samfund på deres skuldre. Udover hvad man naturligvis kunne hente i store udenlandske banker.

Jeg synes, at det færøske samfund er blevet holdt fast i det, vi kunne kalde en monokulturel skruestik, der har været behersket af megen anakronistisk samfundsretorik. Den onde cirkel gav sig udslag i, at i gode tider, der troede færinger på evig høj fiskebestand, og vedvarende høje fiskepriser tilsat lidt julemand. Der er ikke brug for at allokere ressourcer til forretningsudvikling i det lange seje træk, til erhvervsforskning og hvor det ellers tager lidt tid at opbygge et differentieret system.

I dårlige tider tror man til gengæld på ingenting. Det hele står for fald. Det bliver for sent, og man har ikke råd til at allokere resurser til noget som helst. Det er netop det, der er ved at ske igen. Til denne onde cirkel, som jeg synes skal brydes - om ikke af andre grunde, så fordi jeg selv personligt har, tre meget dejligt sønner, og en ikke mindre dejlig datter med udsigt til at de vil give mig 4 kuld dejlige børnebørn - jeg ser også frem til, at de kan såfremt de ønsker det, bo og leve på Færøerne i fremtiden og yde og nyde optimalt hjemme.

Men jeg har selv i mine vildeste drømme ingen som helst illusion om, at det kan lade sig gøre, med mindre vi bryder den onde cirkel. Såfremt vores velfærd udelukkende skal baseres på det, der både har hoved og hale. På fiskemængder ganget med fiskepriser.

Fiskeri er naturligvis et videns-baseret erhverv. Der ligger meget opsparet viden i vores fiskerierhverv, men såfremt vi ikke i langt højere grad baserer vores fremtid på andre videns-baserede varer og tjenesteydelser, er jeg bange for, at vi om ikke særlig lang tid i hvert fald har en nordatlantisk økonomi mindre.

For at overleve som samfund må vi bidrage med det, som vi kan, det vi er gode til, og som vi har naturlige forudsætninger for. Og hvad er det så vi tror, at færingerne især kan bidrage med.

For det første det, at vi er et meget lille og meget overskueligt samfund. Men vi er samtidigt et samfund, der har alle de institutioner, de processer og de sociologiske grupper, der kendetegner et større samfund. Vi har en god infrastruktur, og vi har da også gennem det nye kabel, som vi har anlagt mellem Skotland, Færøerne og Island en udenlandsk forbindelse, der kan befordre vore bits and bites i rigelige mængder. Vi er derfor meget velegnet som en 'reality' udgave af et laboratorium.

Store multinationale selskaber ude i verden, har i dag ikke så meget brug for at teste deres teknologi for at se om den virker, rent teknologisk. Der er mere brug for at finde gode måder at bruge teknologien på. Mange af de her selskaber har af bitter erfaring oplevet, at teknologier ikke længere sælger sig selv. Man har kunnet gøre sig den erfaring, at det som en gruppe isolerede ingeniører har fundet vidunderligt og fantastisk ikke har kunnet få markedets bevågenhed. Det har kostet enorme formuer og mange af de store selskaber er faktiske gået konkurs eller er på vej til at gøre det, på grund af disse fejlinvesteringer.

Færøerne er et meget velegnet sted til at finde ud af, hvilke behov man bedst kan klare og med hvilke teknologier og hvordan?

For det andet er Færøerne også velegnet til at bidrage direkte til at teknologier og applikationer bliver lavet smidigt og billigt. For igen drejer det sig ikke om teknologien i sig selv, den er jo simpel nok – det drejer sig om koncepter og procedurer.

På Færøerne kommer al ting ud af nødvendighed. På samme måde som halvvisne fisk, fårehoveder og andre kulinariske fortræffeligheder, er blevet til delikatesser, er vores mange smidige og praktiske processer opstået ud af nødvendigheder. Der igennem kommer der også en hel række gode IT-systemer og lignede ud af nødvendigheden af, at være smidig, billig og praktisk. Desuden synes jeg også, at vi med den fiskeri ekspertise, vi besidder og med de vellykkede fiskerireguleringer, nogle siger, at vi har - en række pilgrimme kommer hvert år til Færøerne for at høre om de meget kraftige maritime erfaringer vi har - at vi burde kunne gå forrest i udviklingen af alle de procedurer, løsninger, koncepter, og IT, der er på det maritime område. I denne forbindelse bør også indgå sikkerhed til søs.

Vi har meget dygtige IT folk på Færøerne, der har udviklet banebrydende løsninger og koncepter. Det er dem vi skal pleje. De er meget meget rige på intellektuel kapital men fattige på finansiell kapital. Intellektuel kapital må mødes med finansiell kapital. Vi har allerede set eksempler på, at når det sker på Færøerne, så sker det med et rimeligt stor eksport-potentiale.

Så det er ikke løs snak og tænkning.

OK, missionen er at højne dele af det færøske erhvervsliv til at kunne begå sig på den internationale arena, og at kunne få ny IT. Men det er også et lille konsortium, der på Færøerne hedder Bitland og ude i verden hedder The Bitland Entreprise. Det hele startede godt og vel for et år siden med nogle få færøske virksomheder og på foranledning af nogle enkelte personer med entreprenør ånd. Vi blev enige om at sponsorere et projekt, der havde til formål at undersøge mulighederne for, at Færøerne kunne blive landet, hvor andre store udenlandske virksomheder kunne afprøve, hvordan man kan bruge forbilledlig teknologi. På baggrund af en meget stor og tyk rapport og en del workshops og en del andre ting konkluderede projektet, at repræsentanter fra udenlandske IT og kommunikationsvirksomheder rent faktisk var interesseret i at samarbejde med os. Dette med det formål, at kunne vise de andre på markedet, hvordan man får billedligt brug af teknologi. Det var et meget klart og entydigt svar fra det internationale marked.

Men det konkluderede samtidigt, at disse selskaber først er rede til at bruge penge på Færøerne når færøske virksomheder og ikke mindst det offentlige viser overbevisende interesse for at ville samarbejde. Den konkluderer desuden, at færøske virksomheder og det offentlige bør styrke deres approach til de internationale miljøer.

En projektgruppe anbefalede, at et privat konsortium blev stiftet som et mellemlid mellem de internationale og færøske ICT virksomheder, det vil sige, Information og Kommunikations- og Teknologi virksomheder. De store sponsorer - herunder vi - Jeg kommer selv fra færøsk Telekom - blev så enige i, at stifte et selskab. Vi blev også enige om at holde aktiekapitalen på et meget lavt niveau. Ikke så meget af økonomiske grunde, men mere af principielle grunde, fordi vi på den måde kunne få en masse selskaber også mindre selskaber til at være aktionærer på lige fod med de store. Dette var meget vigtigt for os, at det ikke blev opfattet som 'de stores klub'.

Og da det lykkedes, stiftede 12 færøske virksomheder den 29. januar 2004 selskabet Bitland. Det omfattede - udover de meget store virksomheder på Færøerne, nemlig Telekom, House of Industries, Atlantic Airways, Sparekassefonden, Elektron o.v.s. - også en række små IT virksomheder, der ellers traditionelt er meget mistænksomme over for hinanden. Og det, at vi samlede så mange kræfter på Færøerne, gav øjeblikkeligt genlyd i den færøske debat. Bitlands navn og logo har siden haft en stor politisk og offentlig bevågenhed på Færøerne, og det ligger naturligvis et rimeligt stort pres på os, der sidder i bestyrelsen og på vores direktør.

Det er Bitlands mission at skabe værdier med forbilledlig brug af teknologi. På engelsk hedder visionen 'Excellent Value Added Utilization of Technology'. Det indebærer blandt andet at World Economic Forum kunne placere Færøerne imellem de 5 bedste lande i verden, når det gælder forbilledlig brug af teknologi.

Bitland skal tjene som et forbillede i fornuftig teknologibrug, i at gøre forsøg med ny teknologi, i IT udvikling, i Internationalt erhvervssamarbejde, i verdens omspændende 'networking' og i vidensbaseret eksport. Formålet er naturligvis at skabe økonomisk vækst og øge konkurrenceevnen til gavn for en selvberende økonomi. Dette er kun en af mange ting, der skal til. Fiskeriet skal stadigvæk bestå og styrkes. Men til gavn for en selvberende økonomi, der bygger på flere forskellige erhverv, der ellers skaber afkast, fremgang og velfærd. Hvis jeg må lægge en personlig betragtning til, så skal det være med til at afskaffe bloktilskuddet. Det siger jeg for min egen regning.

Direktionen og bestyrelse har naturligvis nedbrudt disse fine tanker til mere konkrete delmål og nogle fokus områder. Det skal jeg ikke komme ind på i dag, fordi det vil tage alt for lang tid. Men jeg kan fortælle, at Bitland allerede efter et par måneder er en del af cirka 10 projekter med

færøske og udenlandske deltagere. Det positive er, at i halvdelen af dem er der færøske ministerier indblandet; det er vi meget glade for.

Man kan også være klient hos Bitland, som tilbyder en række tjenester efter behov (henvisning til slide). Man kan være medlem af 'Bit-forum', hvis man ønsker at poste rimelig mange penge ind i det hele. Man kan være medlem af 'Bit-club' eller 'Bit-community', hvor den sidste er gratis. Der skal være noget til alle, og vi er så også sammen med det offentlige færøske udviklings- og eksportråd gået i gang med at registrere færing og udlændinge med særlig interesse for Bitland. Det kunne være at komme med projektmuligheder eller at styrke det internationale Network for på den måde, at få den udråbt til ambassadør. Disse venner vil blive kaldt for 'Bit-land ambassadors'. Den første, der har fået denne fornemme titel tildelt officielt, er den færøske erhvervsminister, der har vist ret stor interesse for det her.

Vi mener, at vi må opbygge kraftcentre, eller i hvert fald et kraftcenter på Færøerne på samme måde, som man gør visse andre steder. Men det kræver et samarbejde mellem det offentlige, erhvervslivet, forskningsinstitutioner og andre. Vi behøver en fælles vision alle sammen, og vi behøver et 'commitment', og jeg vil gerne tage det sidste først. Vi har talt med alle de store udenlandske selskaber, Ericsson, Intel, Microsoft, IBM, Nokia og en del andre også, på hvert deres område, og de mener, at dette er en glimrende ide. De har alle sammen sagt, at de er interesserede i at være med. Vi har også været i kontakt med en del udenlandske kraftcentre for eksempel det århusianske Katrinebjerg, som er et af de 9 største IT kraftcentre i verden i øjeblikket; de har også udtrykt interesse for at gå ind i et formelt samarbejde.

Men spørgsmålet er så, om vi er rede på Færøerne? Er for eksempel det politiske system rede til at indgå samme slags alliancer som f. eks det danske politiske system har gjort. Dette har fået Danmark op i verdenseliten, når det gælder IT, herunder også IT eksport. Jeg mener at vide, at IT-eksporten er større en landbrugseksporten i dag.

Det lange seje træk hen mod en økonomi 'med hovedet og kun delvist med halen' kræver en ren visionær politisk elite, der for alvor binder sig til den sag. Efter de seneste slagsmål om den færøske finanslovskabale kan jeg være en hel del i tvivl. Vi mente, at vi nu havde et momentum i kraft af den nye landsstyre koalitions visionære udmeldelser om at håndtere det negative skift i økonomien, vi alle kan se frem til nu. Det skulle håndteres med forskning og erhvervspolitiske satsninger. Desto større var skuffelsen, da vi forleden kunne erfare, at selv samme koalition havde brugt 'plæneklipper metoden' i deres sparebestræbelser. Der ved havde man også skåret ned på det beløb til erhvervsforskningen, der allerede på forhånd var alt for småt.

Desuden har lagtinget også skåret ned på bevillingerne til eksportudviklingsrådet med afskedigelser til følge. Signalet er endnu en gang meget meget skræmmende. Erhvervsforskning og forretningsudvikling opfattes som en udgift i stedet for, at det er en vital investering i ungdommen, og de kommende generationer. For det er i virkeligheden det, det drejer sig om. Vi er godt i gang med totalt at svigte vores ungdom og de kommende generationer og nægte dem den velfærd, som vi selv nyder og tager for givet. Jeg ved det er store ord, men jeg er ganske sikker på at det er det, der er ved at ske i øjeblikket.

For at skabe og fastholde et 'commitment', er det nødvendigt med en fælles vision, og her er det jeg gentager: Såfremt velfærden udelukkende skal baseres udelukkende på både 'hoved og hale', altså på fiskemængder ganget med fiskepriser, så skal jeg i hvert fald ikke forvente at mine dejlige børn og dejlige potentielle børnebørn skal kunne nyde og yde optimalt på Færøerne. I hvert fald ikke i et velfærdssamfund. Det er der ingen chance for, og her er det jeg er bange for, at uden en fremtid baseret på vidensbaserede produkter, så vil vi være en selvstændig økonomi

mindre i alt fald i Nordatlanten. Det er ikke fordi den nuværende koalition er værre end de andre, slet ikke. Men noget tyder desværre på, at den tænker lige så konsekvent som alle andre koalitioner før den, og så er vi tilbage i den onde cirkels centripetalkraft, den virker indad mod midten.

Til sidst; Jeg blev lidt chokeret over forleden at høre fra en debat i Lagtinget, at enkelte lagtingsmedlemmer ønskede at fastholde en handelshindring, der bl.a. besværliggør samarbejdet mellem de færøske Finans og clearing miljøer og det danske PBS. Det er en af de sager, hvor jeg ikke har været enig med Høgni Høj Dahl. Men det var nu ikke ham, der blev citeret i lagtinget den anden dag. Der var nogle, der ikke ville ophæve denne handelsændring. Det var ikke så meget beskyttelsen af personoplysninger, som ellers sagen drejede sig om i Lagtinget. Nej, man ville selvfølgelig beskytte den færøske IT industri. Hvordan er det nu, det er, når overbeskyttede børn skal klare sig ude i den virkelige verden? Så de kommer direkte ud af deres moders favn. Jeg tror ikke på den strategi?

Kunne jeg så mod slutningen lave et eksempel på en mere visionær politisk adfærd. Jeg vil vove et forsøg, det skal så være min sidste pointe i dag.

Der har på det sidste været megen debat omkring indførelsen og implementeringen af et nyt IT system i den færøske sundhedssektor - en elektronisk patient journal. Meget af debatten har drejet sig om, hvorvidt man skulle favorisere enten den færøske IT industri eller den udenlandske IT industri. Det ville i hvert fald være mere i 'Bitland ånden', synes jeg, at gøre noget helt andet. Nemlig det, at vi fik ordren i 'en skønhedskonkurrence'. At man her kræver, at vedkommende leverandør IBM eller hvem det måtte være, bandt sig til at bruge Færøerne som testområde for koncepter, der kræver en ny 'state of the art sundheds-IT'. Det, som visionære danskere og udlændige, kalder for 'Progressive Health Care' - det kaldes det i alt fald i Århus.

På den måde vil man kunne gøre udgifterne til IT systemet til investeringer i eksportpotentialer. Der er enormt mange eksportpotentialer i den sag. Relevante opgaver kunne naturligvis tilfalde færøske IT virksomheder. Samtidigt kunne vi måske få løst sundhedssektorens alvorligste problem, som er mangel på læger. På den måde, vil det lige pludseligt blive spændende og pioneragtigt at være læge på Færøerne. I dag er det kedeligt; der sker ikke særlig meget nyt. Vi er alle sammen lige syge af de samme sygdomme. Denne 'progressive health care', som betyder, at der er IT i alting, hvad man foretager sig på hospitalerne, ville mindske behovet for, at alle slags læger behøver at befinde sig fysisk på Færøerne.

Jeg blev meget opmuntret af professor Gylfason's indlæg her til morgen, især hvor han viste Irlands opgang, hvor man er gået fra den slags økonomi, som vi har i dag. Den situation har Irland nu placeret i deres folkeviser og deres ballader, og den er taget ud af deres økonomi. Det har vi ikke gjort endnu; vores økonomi hænger stadig fast i de samme gamle ballader. Hvis vi bare kunne gøre nogenlunde det samme, som Irland har gjort, ville vi slet ikke behøve at sidde på en sådan socialrådgiver konference som den her om 5 måske 10 år. Der er opmuntrende elementer, når man taler mand til mand med enkelte færøske politikere, og vi vil forsøge at alliere os med de politikere der er lidt visionære. Der er nogle af dem, og de er ikke er alt for kloge, når de tror på, at vi kan bryde den onde cirkels kraft og basere vores fremtid på økonomi 'på hoveder' og 'kun delvist på haler'.

Tak for opmærksomheden.

Spørgsmål:

Josef Motzfeldt: Det er et spørgsmål til Astrup Hansen. Det er omkring den beskrevne situation i fiskeriet på Færøerne, som minder meget om situationen hjemme i Grønland. Når problemet er så stort med et lands både eneste og bærende eksporterhverv, som ikke kan skifte ejer. Et erhverv som ikke kan erhverves af andre end de nuværende udøvere, der ikke kan bidrage til at skabe en blomstrende udvikling i det land, hvor pengene tjenes – hvilket råd har bankdirektøren med hensyn til en løsning af dette spørgsmål?

Astrup Hansen: Jamen, hvis vi skal starte bagfra, så mener vi selvfølgelig, at man skal give muligheder for at kunne give pant i rettighederne. Ellers kan man jo ikke belåne det. Det ville dog stadigvæk indebære en meget stor investering og satsning for de nye fiskere. Og det rejser det spørgsmål, om ikke det var bedre, at man betalte for retten til at fiske i form af en årlig afgift, som er konjunkturreguleret? Det, der sker nu, er at man kapitaliserer værdien af retten til at fiske for en uendelig lang periode, som så bliver inddraget af første generations fiskerne. Vi mener at man må væk fra adgang til at kapitalisere. Vi er tilhængere af, at man kan omsætte det, men vi er imod at man kapitaliserer det. Det påfører erhvervet urimelige vanskeligheder, og det gør erhvervet umuligt at finansiere, og det er svært for nye erhvervsudøvere at komme til? En årlig afgift ville være langt at foretrække frem for det vi ser nu. Det er min personlige opfattelse af det.

Sjurður Skaale: Astrup sagde, at nu skal den politiske holdning stå sin prøve m.h.t. et selvstændigt erhvervsliv. Rejserederne banker på døren efter støtte. Skal det forstås sådan, at bankdirektøren mener, at det ville være en glidebane vi kommer ind på og en meget forkert kurs, hvis man i den aktuelle debat på Færøerne ender med at give støtte til rejseflåden?

Astrup Hansen: Jeg vil helst ikke diskutere den konkrete sag for meget, men det er klart, at hvis det er 'en trafik' vi tager op igen, så er vi tilbage, hvor vi var for ti år siden, og det kan ingen ønske sig. Det er i øvrigt svært at forstå og især for en bank, der er blevet tilført 2.7 mia. kr., hvorfor man hele tiden forsøger at ophæve konkursloven? Det er ikke til at begribe? Færøske politikere har efterfølgende harcelleret meget over, at vi i 80'erne ophævede konkursloven, men nu er vi i færd med at gøre det samme igen, hvad skulle problemet egentligt være med at lade konkursloven virke, så må man da lade kreditorerne imødesee tab? Det er ikke til at begribe, at når man må imødesee en konkurs, så kommer landstyret farende og vil hjælpe til? Skibene bliver jo ikke væk, fordi nogen går konkurs? Kreditorerne kan få et tab og så kan skibene fiske videre med et nyt ejerskab og befriet for en stor gæld? Jeg er tilhænger af konkursloven, især når den rammer de andre.

Pia Larsen: Jeg vil gerne spørge Astrup: Du vil gerne have privatiseret fondene og din egen bank. Nu ved du jo sådan nogenlunde, hvad der er af penge i privatøkonomien på Færøerne? De står vel i din bank? Er der kapital til stede til, at det er muligt, at f.eks. om et år at privatisere de ting du ønsker?

Astrup Hansen: Det var nu ikke helt det, jeg sagde, men jeg vil godt kommentere spørgsmålet. Bankens forhold har jo været oppe til debat for nylig. Det er sådan, at bankens ejerskab blev placeret i en fond efter den dansk-færøske overenskomst i 1992, og ideen var, at man ville friholde banken for politisk intervention. Det var sikkert rigtigt set, det havde vi for meget af i 80'erne. Ingen havde imidlertid tænkt over, hvad der egentligt skulle afløse den situation? Om banken skulle forblive i offentligt eje, eller om den skal på private hænder, det er jeg ikke så voldsomt optaget af, når bare man tager en bestemmelse om det. Jeg vil vel egentligt sige, at der er andre virksomheder, som det var mere nærliggende at privatisere end banken? Personligt ville jeg foretrække, at man privatiserede banken, for jeg er bange for, at man på et eller andet tidspunkt får erhverv og politik til at løbe sammen igen. Banken fylder forfærdeligt meget i den

færøske økonomi. Jeg tror ikke det er særligt gavnligt, hvis politikerne vil forsøge at 'by passe' fonden. Jeg tror banken ville være bedre stillet med privat ejerskab.

Jeg er selvfølgelig meget enig med dig i, og det er jo det der er problemet med disse meget store fonde vi har fået over ti år. Hvordan søren får vi dem igen over på private hænder? Den private kapital er ikke så stor, at det er åbenbart, hvem der skal eje den? Især ikke, hvis man har et ønske om at bevare ejerskabet på Færøerne? Det er egentligt ikke så meget det med privat contra offentligt ejerskab jeg harcelerere over – det var *fondene*, som fører til en politisk ansvarsforflygtigelse! Politikerne vil gøre fondene ansvarlige, når det går galt, mens man i 'matsvejr' alligevel selv vil bestemme. Fondene er ikke rigtigt respekterede, fordi man ved godt de er et surrogat for den egentlige politiske beslutning.

Josef Motzfeldt: Jeg vil gerne blive lidt ved finansieringsproblemet i forbindelse med fiskeriet i de to lande Grønland og Færøerne. Vi taler om nationens vigtigste ressourcer rejen og fisken. Efter de beskrivelser, som specielt Astrup Hansen var inde på, er den vigtigste ressource for de to lande hovedårsagen til at befolkningerne kan øge sin velstand. Forskellen på befolkningernes vilkår øges takket være landenes vigtigste erhverv fiskeriet. Du var inde på, at der er færre og færre, der ejer mere og mere af nationens ejendom. Det er et problem, der kan sende hele nationer på en rutschetur igen. Jeg synes i alt fald, det kræver mere end underholdende tal, jeg synes at finansverdenen må melde kulør. Nu har vi Grønlandsbanken her til stede i dag – har det strejft finansverdenen, at rettigheden til at bruge ressourcen kan tidsbegrænses? Hvad siger finansverdenen til det? Vil man være finansieringskilde for, at vi som en politisk ejer af nationens ressource tilbagekalder rettighederne med et vist varsel for siden at udbyde dem på en auktion eller hvilken form, man nu kan anvende? Det er finansverdenen for de to lande, der sidder herinde. Jeg synes de skal melde kulør?

Hans Jakob Helms (Til Direktør Svend Erik Danielsen, Grønlandsbanken): Ja, det er jo noget af en udfordring Svend Erik Danielsen. Skal vi bringe en mikrofon ned til dig? Nej han vil ikke have den. Hvad siger du Astrup?

Astrup Hansen: Altså, jeg synes jo vi har bekendt kulør. Det kan ikke nytte noget, at man lægger skylden over på pengeinstitutterne. Det er sørme ikke os, der regulerer fiskerettighederne, det skal politikerne gøre. De har bestemt, at de skal være gratis i første ombæring, men at de efterfølgende frit kan kapitaliseres. De lader som de ikke ved det, men de *ved* det jo godt! Vi har lige hørt det nu. De *ved* det jo godt! Politikerne må da gøre noget ved det. Vi har slået på noget så elementært som, at hvis man vil have det system, må man give adgang til, at man kan pantsætte fiskerettighederne. Ikke en gang det kan man få accept af. Jeg accepterer ikke, at det er de finansielle institutioner, der har problemet.

Josef Motzfeldt: Når det er politikerne, der har afstukket de omsættelige kvoter og ejendom til fiskerikoncernerne er det også op til politikerne. Hvis vi giver fem års frist inden vi tilbagekalder ressourcerne er det spørgsmål vi stranded på i det politiske arbejde – Hvad siger bankerne til at belåne den form for aktiver? Vil I sige, det er for risikabelt, det kan vi ikke gøre? Vil I heller sende en nation på rutschetur og lade en nation gå nedenom og hjem?

Astrup Hansen: Jeg tror næsten det vil kræve en selvstændig konference. Det er klart, at det giver problemer for rederne, problemer for långiverne, hvis man pludseligt tilbagekalder disse licenser, som er kapitaliseret og belånt og som alle tager for givet. Selvfølgelig giver det engangsproblemer, men jeg vil næsten tro, at de er mindre end de problemer, man får ved at fortsætte med det. Selvfølgelig skulle det havde været løst noget før. Det, der var problemet, var, at ingen havde forudset i 1994, at disse rettigheder ville få så store værdier. Man glemte, at

samtidigt med man gav licenserne var flåden blevet reduceret med en tredjedel. Det kombineret med et godt fiskeri gjorde at de meget snart fik betydelige værdier.

Kuupik Kleist: Jeg vil gerne spørge Gorm Winther. Du viste på en af dine plancher, at der var en disponibel bruttonationalindkomst på 3.4 mia. kr.. det sidste år du havde på din planche. Er du i stand til at sige noget om distributionen af den indkomst i givet fald, hvilket potentialer en ændret distribution ville give i retning af større selvforsyningsgrad? 3.4 mia. er det ikke en stor sum penge en lille nation på 56.000 indbyggere?

Gorm Winther: Som jeg sagde, er der ikke lavet noget i den retning. Det er 30 år tilbage i tiden, at man har forsøgt på at lave en fordelingsanalyse. Ellers har der været en gang i 80'erne. Det var en almindelig indkomstfordeling, hvor man ikke så, hvordan bloktilskudskronerne fordelte sig på danskere og grønlandere. Det var simpelthen almindelig indkomstfordeling baseret på en Lorenzkurve. En sammenligning af den grønlandske indkomstfordeling med et land som Indien antydede, at det var lige så slemt i Grønland i den sammenhæng. Man havde en meget skæv indkomstfordeling. Men ellers kan jeg ikke komme på, at der findes statistiske undersøgelser og data, der underbygger det. Efter min mening må det være noget, der virkeligt er behov for i forbindelse med analyse af de økonomiske relationer.

Sjurdur Skaale: Til Trondur Djurhus – du sagde at der var ti større udenlandske virksomheder, der havde vist interesse for Bitland projektet, men forudsætningen for deres interesse var, at der også er offentlig interesse med på Færøerne. Det, at man har skåret så gevaldigt i forskningen på finansloven på Færøerne, gør det ikke nemmere, at fastholde interessen blandt de internationale virksomheder. Er der med den nedskæring i støtten til forskningen fare for, at Bitland projektet 'kører på land'?

Trondur Djurhuus: Lad mig sige – jeg synes ikke, vi har noget valg. Og som jeg endte med at sige, når vi taler til enkelte politikere under fire øjne, så kan vi godt 'finde melodien'. Og det er det, der giver lidt optimisme, som vi vil bygge på. Der påhviler også os et ansvar m.h.t. at kunne orientere om, hvad det er, vi mener, vi kan påvise vi kan i fremtiden. De eksempler professor Gylfason gav her tidligere i dag om, hvordan det går de samfund, der går væk fra kun at basere deres økonomi på naturressourcer til også at anvende menneskelige ressourcer var jeg glad for. Hvis vi ser på Danmark i dag f.eks., så er det klart, at den danske IT baserede eksport er større end landbrugseksporten; og der er også en OECD opgørelse og andre opgørelser, der viser, at de lande, hvor det offentlige, forskningsmiljøet og erhvervslivet går sammen, er det lykkes bedst. Og hvis man ser på den danske eksport i dag, så stammer 25% direkte fra tiltag som det offentlige var med til i 70'erne og 80'erne m.h.t. grundforskning og erhvervsforskning. Og det er de relationer, vi skal forsøge at opbygge. Vi møder ikke direkte modstand fra politisk side, der er stor interesse for at diskutere det, men endnu er ikke blevet til konkrete handlinger i finanslovsarbejdet. Jeg vil ikke sige at Bitlandprojektet umiddelbart er ødelagt, men det ville være befordrende for vort internationale samarbejde, hvis også det offentlige gik med. Og der er jeg glad for at kunne sige, at en fire til fem ministerier er gået med i enkeltprojekter, og det betyder meget mere i forhold til, hvad jeg står og siger på en talerstol. Det er de enkelte projekter, der skal bære os frem.

Professor Hans Aage, Roskilde Universitetscenter.

Liberalisme og små økonomier.

Tak for invitationen. Der er jo i disse spørgsmål navnlig for den ældre generation, stærke følelser i det alt sammen, som jeg skal forsøge at frigøre mig fra.

I Grønland drejer det sig i høj grad om bloktilskuddet på disse godt 3 mia., det vil sige godt 50.000 kroner pr. indbygger i Grønland, og ca. 500-600 kr. pr. indbygger i Danmark hvert år. Og så er der yderligere det specielle i Grønland, at det er svært at redegøre for, hvad der egentlig sker med disse penge. Den Grønlandske betalingsbalance, sådan som den opgøres, har jo altså udvist nogle helt usandsynlige store overskud i mange år, på godt et par milliarder eller mere. Og det er jo meget meget kompliceret, at opstille en betalingsbalancestatistik, navnlig, når det så er inden for sammen rigsfællesskab, og når der er tal om samme valuta.

Men jeg tror at en del af forklaringen - det er mit gæt på det. Det er at opgørelsen for eksport og import, som også er vanskelig og som ikke harmonerer.

Hvis man ser på betalingsbalancestatistikken i Grønland, så er den samlede importkvote på omkring 25 %, og den er faldet fra begyndelsen af 80'erne fra et tal på 70 %. Som Gylfason sagde, så er en eksport- og importkvote på 25 % alt for lidt for et lille land som Island, og jeg kan tilføje også for et land som Grønland, der er meget mindre, og med en endnu mere ensidig erhvervsstruktur. Det passer heller ikke med input- og output modellen fore Grønland, der blev lavet i 90'erne, der var importkvoterne noget større, nemlig 40 %, og eksportkvoterne lige så store.

Nu sagde Gylfason, jo også, at eksportkvoten i Irland var 100 %, det kan jo lyde lidt voldsomt, at man simpelthen eksporterer alt, hvad man egentlig laver, men det er jo altså fordi, der er et meget betydeligt importindhold i eksporten, der importeres en hel del varer, og så gør man lidt ved dem, og så eksporterer man dem igen. Det er jo også derfor, man kan få disse eksportkvoter på 200 % i Hongkong og Singapore o.v.s. Men altså hvis vi regner med en importkvote, ikke på 25 % i Grønland, men på 40 %, og så prøver at regne lidt på tallene, så kan man faktisk få det til at stemme nogenlunde. Af dette betalingsbalanceoverskud på lad os sige 2,3 mia. der er de 1,7 mia., man faktisk ikke kan forklare i statistikken. Der er ingen der rigtig ved, hvor de bliver af. Men hvis man regner med mere realistiske importkvoter, så kommer regnestykker til at passe meget bedre.

Man kan også med disse forudsætninger, prøve at regne på, hvad bloktilskuddet betyder for den Grønlandske økonomi, og det betyder altså voldsomt meget. Hvis man forestillede sig, at bloktilskuddet faldt væk, og så prøvede at regne på, hvad der ville ske med produktion og privat- og offentligt forbrug, så får man altså - jeg må indrømme, det er ikke vanvittigt avanceret beregninger, jeg har lavet, men dog alligevel, jeg tror faktisk ikke de er så tossede - hvis man forestillede sig, at bloktilskuddet faldt væk, så ville det Grønlandske BNP falde med 30 %. Det private forbrug det ville falde med 40 - 50 %, og det ville det offentlige forbrug også gøre. Betalingsbalanceoverskuddet, som ifølge de her beregninger, nu er på 700 mio. det svarer faktisk til pensionsopsparinger og dens slags, som også sker i Danmark.

Dette overskud ville forvandles til et underskud af samme størrelse. Så det er altså voldsomme virkninger. Jeg vil indskyde en bemærkning, om, hvad der sker med disse penge, fordi det jo diskuteres ofte dette spørgsmål. Pengene strømmer jo tilbage til Danmark, så reelt er der ikke tale om nogen udgift for Danmark, men det er altså en myte. Sagen er den, at pengene strømmer til Grønland, og så strømmer de selvfølgelig tilbage igen, men når de strømmer tilbage igen, så strømmer der altså vare eller fordringer den anden vej. Så der strømmer altså penge 2 veje, men der strømmer kun varer eller fordringer den ene vej, nemlig fra Danmark til Grønland. Så det er altså en myte.

Jeg føler trang til at indskyde et lille citat af H.C. Andersen fra den grimme ælling, hvor den grimme ælling jo søger husly hos den gamle kone, der har en høne og en kat. Så fortæller katten, den grimme ælling, at den skal til at få lært at spinde, og se at få lært at lægge æg, og så slutter den med at sige: "Mig kan du tro på, jeg siger dig ubehageligheder, og derpå skal man kende sine sande venner." Og det vil jeg fortsætte med, og det bliver sådan set værre endnu, for hvad er mulighederne i denne situation for Grønland? Og nu er det specielt Grønland, jeg tænker på, man kan sige, det er jo lidt parallelt selvfølgelig på Færøerne, men alligevel en anden situation.

Hovedopgaven er naturligvis at få en økonomisk vækst i gang og en spredning af produktionen på forskellige brancher. Hvis man spørger økonomer om, hvordan man gør det, så skal man altså ikke forvente at få noget særligt oplysende svar.

Sagen er faktisk den at det er noget af et mysterium, hvorfor nogle områder, har vækst og andre ikke har? Der er jo lavet en vældig forskning, både teoretisk og empirisk i dette emne, navnlig i de sidste 10-15 år. Man har for eksempel prøvet at lave korrelationsanalyser, hvor man ser på alle lande i verden, og så ser man på hvilke nogle, der har meget vækst og kigger på alle mulige egenskaber og så prøver man at finde sammenhænge.

Det er meget meget vanskeligt at finde nogle klare sammenhænge. En af de bedste mest robuste indikatorer, som bidrager mest til økonomisk vækst, det er faktisk absolut breddegrad. Altså afstand fra ækvator. Så i den forstand skulle Grønland være heldigt stillet, derimod skulle Singapore være meget uheldigt stillet, fordi Singapore ligger lige præcis på ækvator. Det er som sagt meget vanskeligt at finde den slags. Gylfason nævnte jo også uddannelse, som meget vigtigt og sagde jo direkte, at det ikke var fiskene i havet, men derimod uddannelsen af den islandske befolkning, der havde skabt vækst. Der er meget om det, men altså jeg forestiller mig, hvad der var sket, hvis man for 75 år siden var begyndt at uddanne den islandske befolkning på fuld tryk, og der ikke havde været nogen som helst fisk i farvandene omkring Island? Og der heller ikke havde været nogen torskekrige eller noget som helst? Så tror jeg altså simpelthen ikke på, at man havde fået denne velstandsudvikling, som man har haft. Og derfor er den konstruktive side af sagen, altså konkrete ideer til, hvad man skal gøre? Det er jo altså det, man efterlyser, og det er der jo ikke rigtig nogen 'køgebog' for.

De råd, der nu gives, og som meget tydeligt er givet i fællesudvalget for erhvervsudvikling for Grønland, altså Anders Knudsen Udvalget, det er jo at der skal liberaliseres. Altså, man skal på en eller anden måde udnytte markedspriserne, og tingene skal udvikle sig mere frit som markedet vil diktere det med kostægte priser f.eks. Måske også - der står det knap så tydeligt - kostægte lønninger og indkomster.

Jeg er overbevidst om, at hvis man er af den filosofi, som består i, at man skal fjerne den statslige indblanding og bloktilskuddet, hvor den katastrofe, der så vil indtræffe, vil sætte gang i den Grønlandske økonomiske dynamik - den har jeg altså ikke meget tiltro til. Jeg tror altså, det vil affolke først bygderne, senere de større byer og til sidst Grønland - Grønland er jo et meget statsdirigeret og offentligt dirigeret samfund, og som det også er blevet nævnt, måske en af de mest offentligt dominerede økonomier i hele verden.

Hvis man forestiller sig en liberalisering - det kunne man så forestille sig på forskellige måder - både indvortes og udvortes, så at sige. Altså en indvortes liberalisering ved at man navnlig giver priserne mere fri, og også privatiserer. Der er tilløb til det, der er jo vedtaget et princip om, at priserne i små byer og bygder for elektricitet og kraft skal forøges. Det kan man jo godt gøre, men det vil jo virke præcist, som hvis man lagde en skat på folk, hvis de boede i småbyer eller bygder, for der er ingen tilpasningsmuligheder. Man skal altså bruge den elektricitet, som man

skal. Man kan selvfølgelig få mindre boliger o.v.s. Men egentlige tilpasningsmuligheder, dem er der jo ikke nogen af. Så man kan lige så godt ligge en skat på at bo de små steder. Og det er jo klart et opgør med den politik, man har haft i alle årene, hvor formålet, med den danske politik i Grønland var at opnå en levestandard, der nogenlunde nærmede sig den danske. Den skulle man have både i byer, i bygder og i Nuuk, så det er et begyndende opgør med den politik. Den kan man selvfølgelig diskutere, lige som alt muligt andet. Men at forestille sig, at dette med at have realistiske priser, det vil have en dynamisk virkning på økonomien i de små steder - det er altså meget svært at forestille sig?

Den udvortes liberalisering - ja den skulle altså bestå i en privatisering af erhvervene og en fjernelse af bloktilskuddet, og det er der jo en vis stemning for i den danske regering. Det er dagsordenen, at bloktilskuddet skal reduceres, ikke på en gang, men gradvist. Og så foreslår erhvervsudvalget også, at der skal privatiseres. Men det er karakteristisk for rapporten fra erhvervsudvalget, at det er meget generelle retningslinjer og råd, der står; der står altså ikke helt konkret noget om, hvordan man kan tjene penge i Grønland.

Faktisk er det sådan, at alle de forslag der kommer i erhvervsudvalgets rapport, det er nogen der koster. Der er faktisk ingen forslag til, hvordan man tjener nogle penge, og det er jo det, det drejer sig om. Blot det at privatisere er vel formentlig en form for eventyrpolitik. Man kan godt gøre det og se, hvad der sker? Men så er der yderligere det problem, at de Grønlandske hovederhverv er ressourcebaserede, og er der noget økonomer kan blive enige om, så er det altså at skatter er uheldigt, og har bivirkninger. Indkomstskatter og vareskatter har alle sammen bivirkninger, der forvrider beslutningerne. Det ved vi alle sammen, og derfor er der omkostninger ved at opkræver skat. Der er faktisk kun 2 skatter, økonomer godt kan lide. Den ene er kopskatter, altså den hvor man betaler et fast beløb pr. indbygger uden hensyn til indtjening eller indkomst eller noget som helst. Den anden slags skatter, det er skat på ressourcen. Derfor må man sige, at privatisere naturressourcer, det er formentlig noget af det sidste, man skal privatisere. Navnlig når man også privatiserer ressourcen, hvad man meget let kommer til, og jo reelt er kommet til på Færøerne.

Nu hørte vi ikke så meget om den islandske fiskeriregulering, men der er jo altså også velkendte problemer forbundet med den. Det er ikke nemt at inddrive ressourcen, men i princippet så bør man inddrive ressourcen. Det koster så at sige ingenting - Det har ingen forvridende virkninger. Altså den værdi fiskeressourcen har, når den svømmer rundt i havet; den kan det offentlige altså inddrage, uden der sker nogen skader.

Nu er det jo vanskeligt at privatisere, og det man så har gjort, det er så, at man i vidt omfang har lavet den konstruktion, som man også har gjort i Danmark. Man har etableret offentligt ejede aktieselskaber eller hjemmestyre-ejede aktieselskaber. Altså ikke offentlig ejede og heller ikke rigtig private, men offentligt ejede aktieselskaber. Og det er jo formentlig det værste af alt. Altså private selskaber, de er kontrolleret af aktionærer, kreditorer, kunder, fjendtlige overtagelser o.v.s. I det hele taget af markedskræfterne. Og offentlig ejet selskaber, de er kontrolleret politisk. Men offentligt ejede aktieselskaber, de er faktisk slet ikke kontrolleret. De er jo unddraget politisk kontrol, det kan man sige at det offentlig ejede selskab tit og ofte er, også fordi den politiske kontrol ikke altid fungerer særlig godt.

Men offentligt ejede aktieselskaber, de er faktisk slet ikke kontrolleret, for der er ingen regulær markedskontrol. For bankerne er lån til sådanne selskaber guldrandede, altså der er sikkerhed i det offentliges ret til at opkræve skat. Og det er den bedste sikkerhed, man overhovedet kan få, og der er heller ikke megen politisk kontrol. F.eks. så gælder loven om offentlighed i forvaltningen

ikke, så her får men egentlig den dårligste af alle verdener. Det svarer en lille smule til det Jørgen Astrup Hansen var inde på, nemlig fondsejet, som han jo heller ikke var særlig begejstret for.

Man kan jo sige at penge ikke bare penge. Der er 3 slags penge;

Ens egne penge, det er dem aktionærene i en privat virksomhed giver ud, det giver en bestemt holdning til pengene.

Så er der skatteyderpenge, når man giver dem ud, har man straks en helt anden holdning til tingene, og det er jo det man gør i det offentlige.

Og så er der endelig bloktilskuds penge, som er en helt tredje slags, for de er jo virkelig gratis i en vis forstand, og derfor er det et stort problem at administrere den slags penge.

Og det bringer os ind på hele spørgsmålet, om forholdet mellem det offentlige og det private i Grønland. Der er ingen tvivl om, at Grønlandske selvstændighedsønsker og færøske lige sådan, respekteres af den danske befolkning. Det tror jeg ikke, der er nogen der vil være i tvivl om. Men det er et dilemma, at både den færøske og den grønlandske nation de begge to er ret små og i virkeligheden for små til at løse en lang række opgaver, som en selvstændig økonomi nødvendigvis må påtage sig. Og så har man altså problemet.

Jeg tror ikke, at der nogen i Danmark, som ikke kan forstå og respektere et grønlandsk ønske om selvstyre - Ligesom Islands afsked med rigsfællesskabet jo heller ikke affødte den voldsomme bitterhed i Danmark, og håndskrifterne blev da også efterhånden udleveret. Jeg synes, at det er der er grund til at glæde sig over, hvad alle danskere formentlig også gjorde, lige bortset fra det kongelige bibliotek, som flagede på halv stang den dag. Håndskrifterne blev båret om bord på det krigsskib, der skulle sejle dem til Island. Men ellers er alle danske glade og stolte over, at det er gået som det er gået. Problemet er, hvad Grønland skal gøre, og hvad Danskerne skal gøre. Jeg mener, at der er meget kraftige argumenter, ikke for øget selvstyre, men tværtimod for en øget integration mellem den Grønlandske og danske nation.

Og det vil jeg så give 4 grunde til. Det kunne stilles op på mange måder:

1. Grønland uden bloktilskud er altså efter min bedste overbevisning helt utænkeligt, man kan jo aldrig vide, hvad der vil ske, men sådan som tingene ser ud nu, så vil det være en social og økonomisk katastrofe i Grønland.
2. Stordriftsfordele for store og små lande - netop dette spørgsmål, om uddannelse, som er vigtig for den økonomiske vækst. Det er meget vanskeligt for en nation af Grønlands størrelse. Det kan altså ikke lade sig gøre at have et udbygget uddannelsessystem. Man er nødt til at koble sig på en eller flere andre nationer, og også andre sprog. Nu kan man sige, at der er denne århundrede lange tilknytning til Danmark. Det er jo faktisk nødvendigt at kunne dansk, ligegyldig hvilken uddannelse man skal have. Sådan er det jo, hvis man skal uddanne sig til elektriker. Det er meget vanskeligt, hvis man ikke kan dansk, og det gælder jo også for alle mulige andre uddannelser. Man kunne også forestille sig, en tilknytning til et engelsktalende land eller noget andet. Men en nær tilknytning til et andet land, det kan man næppe undgå.
3. Administrationen, nu nævnte jeg spørgsmålet om den politiske indsigt med offentlig drift og offentligt ejede selskaber. Vi ved jo alle sammen, at denne indsigt med, hvordan en administration foregår, den bliver vanskeligere jo mindre samfundene er. De store

problemer i Danmark er i ret høj grad knyttet til kommunerne. Grønland er mindre end Roskilde kommune, hvad indbygger antallet angår. Derfor er det et stort problem, at administrere et så stort tilskud. Det samme gælder miljøadministration, som også volder problemer i de danske kommuner. Nu er det jo et varmt emne på Christiansborg i øjeblikket, hvem der skal stå for det? Vi kender argumenterne, man kan selvfølgelig også argumentere på anden vis.

4. Tilknytning og det gensidige ansvar som Lars Emil også var inde på, og alle følelserne? Hvordan det vil gå med dem i fremtiden, det er måske det mest interessante spørgsmål? Man kan i hvert fald sige, at der er stærke kræfter, som svækker rigsfællesskabet i disse år. Dels på Grønland, hvor ønsket om selvstyre er kraftigt og fuld forståeligt selvfølgelig, men jeg tror også i Danmark. Det er mit indtryk, at de unge i Danmark ser anderledes på forholdet til rigsfællesskabet og på forholdet mellem Danmark og Grønland og Færøerne end den ældre generation gør. Der er jo en tendens i retning af, at den samhørighed med norden, Grønland og Færøerne som vi andre opdragede med i 50'erne stærkt er på retur i den unge generation til fordel for en mere europæisk og global og i virkeligheden privatøkonomisk orientering. En større fleksibilitet kan man sige, en større indstilling på at man skal rette sig efter de skiftende forhold, og hvis man ikke kan skaffe sig en indtægt på Grønland, så kan man flytte et andet sted hen.

Jeg tror altså at rigsfællesskabet har sin store mission i Grønland også i fremtiden.

Tak.

Spørgsmål:

Klaus Carsten Petersen: Du sagde på et tidspunkt, at bloktilskudspenge er gratis, og det passer ikke helt synes jeg, fordi hvis man behandler dem som et frit gode, går man glip af et eller andet. Det vil sige, at i princippet er der vel et incitament til at behandle dem lige så fornuftigt, som de andre slags penge, som kommer ind i den grønlandske landskasse? Og jeg vil godt i den forbindelse sige, at man snakker så vældigt meget om det her bloktilskud, og hvad går pengene til, hvor bliver de af og sådan noget – Bloktilskuddet går direkte og ubeskåret ned i den grønlandske landskasse. Det er der 'de bliver af'. Og der bliver de blandet fuldstændigt op med de andre penge, der går ind i landskassen. Og derfor kan man ikke binde en GPS chip i halen på en bloktilskudskrone, og så følge den hele vejen rundt. Så analysen af, hvor de bliver af, er integreret i analysen af, hvad det grønlandske landsting og landstyre bruger sine penge til? Er det rigtigt opfattet?

Hans Aage: Jamen, det er helt sikkert rigtigt alt sammen. Og når man skal finde ud af, hvad der sker, hvis bloktilskuddet falder væk, så er man nødt til at gøre nogle antagelser netop om, hvordan de bliver brugt. Den måde, man regner det ud på, er jo netop at sige, at den offentlige efterspørgsel, det offentlige forbrug og måske også nogle af transfereringerne falder væk. Og så ser man på, hvordan de virkninger forplanter sig i hele samfundet. Men altså en offentlig administration, der får så stort et beløb ned i kassen hvert år, det kræver altså en meget stålsat karakter vil jeg sige, hvis man skal behandle dem med præcis samme forsigtighed, som man behandler skattekrone med.

Torbjørn Jakobsen: Nu hørte vi forleden, at Nordkorea havde udvekslet 20 krigsfanger med 30.000 tons ris, mener jeg tallet var. Og det var jo godt, for befolkningen var begyndt at spise hinanden for at overleve. Og vi har i dag konstateret, at det offentlige ejerskab i det samlede Grønland ligger på omkring 85%; på Færøerne mener jeg, at den offentlige del af egenkapitalen i

de samlede færøske aktieselskaber, ligger omkring de 67%. Så nu vil jeg spørge Hans Aage, hvordan kan det være, at der har udviklet sig to nordkoreanske økonomier i de danske kolonier, der nu er tilbage?

Hans Aage: Jamen, det er jo rigtigt – det er jo nordkoreanske forhold. Men altså, den har jo udviklet sig, fordi man havde sådan en socialdemokratisk holdning om, at Grønland skulle have en levestandard, der kunne sammenlignes med den danske. Og så foretog man nogle helt kolossale investeringer i 50'erne, 60'erne og 70'erne og jo med stor succes. Der var jo denne kolossale vækst og velstandsforøgelse. Man har faktisk opnået, hvad man gerne ville. Jeg har egentligt svært ved at tilslutte mig jammerklagen, fordi hvad man gerne ville var jo, at bevare det grønlandske samfund med en levestandard, der svarede til den danske, og det har man opnået også med en vis økonomi, som selvfølgelig kan udvikles.

Erhvervsudvalgets rapport har overskriften – uden erhvervsudvikling ingen velfærdsudvikling. Jeg mener altså det er forkert. Fordi det kan man altså godt ha', og nu tør jeg ikke nævne Morsø kommune, som Frank Aaen – så lad mig sige Sallingsund kommune. Der er jo muligvis tale om en vis form for subsidiering til den kommune, og det kan jeg altså ikke rigtigt se noget problem i? Det er jo sammenfiltret med de politiske forestillinger – altså, hvis man forestiller sig det er en stor familie med hvad der til hører af uenigheder og så videre, så kan jeg egentligt ikke se, det er så uheldigt igen. Problemet er selvfølgelig, hvis det er så utilfredsstillende for den grønlandske nation og den færøske nation med disse tilskud? Så må man se at komme ud af det, men altså jeg synes, der er opnået meget begge steder.

MF, Lars Emil Hansen

Dette er en kommentar til den forrige taler. Vi kunne bruge en hel konference til at diskutere de ideer og synspunkter, der er kommet frem, men det jeg gerne vil slutte af med, i hvert fald for mit vedkommende, det er de løbende drøftelser. De er der jo hele tiden, af de økonomiske og sikkerhedspolitiske forhold omkring Færøerne og Grønland, og deres muligheder for etablering af selvstændighed i forhold til Danmark. Det har gentagne gange været at pege på muligheder for en alternativ udnyttelse af de økonomiske fordele, som de 2 landes geo-politiske placering giver. Nu har der været andre indlægsholdere i dag, der har sagt, at denne givne politiske placering økonomiske fordele for Riget som helhed skulle være en myte.

Men altså, myter kan man jo ikke be- eller afkræfte med mindre, man dykker ned i dem. Man kan ikke bare konstatere, at noget, som man ikke er helt enig i, at det er en myte. Og derfor er vi indstillet på, at vi dykker meget længere ned i de ting vi taler om, så påstandene om bloktilskuddets livsnødvendighed også kunne sættes under lup. Derudover også en åben drøftelse af hvor store beløb, der hvert år trækkes ud af Grønland og Færøerne til investering i Danmark og det øvrige udland. Der mangler med andre ord en reel kortlægning af, hvordan de ensidige danske indkomstoverførelser påvirker de nordatlantiske økonomier, og hvor meget der strømmer ud til Danmark og andre lande i forbindelse med overskuddet på vare- og tjenestebalancen, og som indkomster og formuer enten som effekt af overførsler eller af egen produktion.

Hvad angår det sikkerhedsmæssige forhold, så mangler der ligeledes en belysning af, hvad Grønlands og Færøernes reelle værdi udgør for rigsfællesskabet. Dette både i forhold til Danmarks placering i og bidrag til Nato, såvel som i forhold til de direkte økonomiske fordele, som Riget har haft af baserne i Grønland og på Færøerne m.h.t. afledte handelsmæssige konditioner og øvrige støttefunktioner.

Der er til dato ikke foretaget en sammenhængende analyse og økonomisk kortlægning af disse forhold, uanset om dette må betragtes som en grundlæggende forudsætning for en reel forståelse af den økonomiske og politiske værdi, som Grønland og Færøerne yder til rigsfællesskabet. For når vi taler om rigsfællesskabet og Færøernes og Grønlands diskussion om en fremtidig selvstændighed, så falder fokus naturligt nok meget hurtigt på bloktilskuddets nødvendighed. Ja, sågar blev den betegnet som en livsnødvendig foranstaltning fra Hans Aages side for lidt siden.

Men den diskussion og påstand gælder både hjemme i Grønland og her i Danmark. Men der er lige som ikke rigtig nogen, der stiller regnskabet op sådan: Hvad mister Danmark? Mister Danmark noget hvis Grønland eller Færøerne melder sig ud af rigsfællesskabet. Jeg vil ikke komme med nogen påstande om, at det gør Danmark – men altså jeg synes det er en interessant del, i hvert fald kan jeg da konstatere, at man vil miste det som Kaufmann kaldte det grønlandske kort i forhandlinger med Amerikanerne. I kraft af rigsfællesskabet har Danmark i dag ifølge den gældende lovgivning ejendomsret til halvdelen af Grønlands undergrund, og det er også den som Danmark vil miste. Der er noget politisk indflydelse og noget med ejendomsret til undergrunden, altså jeg synes, man skal have en så alsidig belysning af en total adskillelse - hvad den betyder for begge parter for alle dele af Rigets 3 dele.

Jeg synes også der er behov for en kortlægning af mulige økonomiske tiltag, der kan afhjælpe den fortsatte ordning med blokoverførelser til Færøerne og Grønland uden at dette medfører en økonomisk trussel for velfærdsamfundene. En sådan analyse bør være baseret på muligheden for, at tænke i nye handelsmønstre og sikkerhedsordninger, som er uafhængig af Danmark for at give et sandt billede af de muligheder der foreligger ved en selvstændiggørelse af de 2 lande. Den Nordatlantiske Gruppe i Folketinget ønsker en analyse af disse forhold iværksat som en forudsætning for en realistisk og værdig demokratisk diskussion af fremtidens muligheder og relationer i forhold til den økonomiske virkelighed, der eksisterer i dag. Endvidere en analyse af de øvrige muligheder, der foreligger for opnåelse af selvstændighed for Grønland og Færøerne.

Den Nordatlantiske Gruppe i Folketinget ønsker som sagt en så uvildig analyse af disse forhold som muligt. Jeg skal her ved konferencens ende meddele, at gruppen i den nærmeste fremtid vil søge nedsat en gruppe af uafhængige eksperter, der kan forestå undersøgelsen.

Vi forestiller os, at et kommissorium en sådan arbejdsgruppe kunne få, var at samle op på de økonomiske relationer mellem hver af de nordatlantiske økonomier og udland inklusiv Danmark, via en analyse af

- de 2 økonomiers betalingsbalance
- en opgørelse af, hvordan udstrømningen af indkomster og kapital fordeler sig på forskellige lande
- en belysning af fordele og ulemper ved omlægning af Grønland og Færøernes import fra andre lande end Danmark
- belysning af den indtjening i fremmed valuta som brugen af Færøerne og Grønland til udenlandsk sikkerhedspolitisk virksomhed har medført for Danmark og danske virksomheder via skatteindtægter, arbejds lønninger og salg af varer og tjenesteydelser
- en belysning af de fordele Danmark har opnået i forhold til det danske Nato bidrag både i direkte betydning og i form af sparet indsats til Natos byrdefordeling i forhold til de enkelte landes forsvarsbudgetter
- en belysning af de internationale finansielle institutioner, som Grønland og Færøerne vil kunne bruge ved selvstændighed og hvilke samarbejds muligheder, der vil ligge heri
- en belysning af mulige alternative finansielle positioner som kan udnyttes via Grønlands og Færøernes position som bro mellem EU og NAFTA

- forslag til afvikling af den nuværende bloktilskudsordning mellem Danmark, Færøerne og Grønland herunder en kortlægning af de erhvervspolitiske tiltag og strategier, der kan medvirke til at aftrappe den danske stats udgifter vedrørende de nordatlantiske økonomier.

Med andre ord vil opgaven for en sådan gruppe, som vi håber at kunne nedsætte i løbet af året i år, være en afdækning af økonomiske bevægelser mellem rigsfællesskabets 3 dele, herunder de økonomiske relationer i forbindelse med Grønlands og Færøernes sikkerhedspolitiske betydning. Paradoksalt nok, så afhænger Den Nordatlantiske Gruppens endelig beslutning om at nedsætte en sådan ekspertgruppe på økonomien. Hvis vi får råd til det, så nedsætter vi den snart, og det er vores tanke, hvis vi får råd til at nedsætte den i løbet af i år, at anmode den ekspertgruppe at komme med sin redegørelse i løbet af 2005, eller hvis det først bliver nedsat til næste år, så i det kommende år 2006.

MF Høgni Hoydal:

På vegne af Den Nordatlantiske Gruppe vil jeg takke alle vore oplægsholdere og ikke mindst til jer deltagere i konferencen, og jeg vil også takke vores sekretariat for at have arrangeret denne konference og forberedt den på denne udmærkede måde.

Jeg skal ikke lave et sammendrag af hele konferencen, men jeg vil da sige, at jeg synes vi har været meget vidt omkring. Vi har været mange steder lige fra Mikronesien til Nordkorea, og har også været lidt nærmere inde på de mere fordelingspolitiske og samfundsmæssige konsekvenser i Færøerne og i Grønland af den økonomiske støtte.

Og hele formålet med denne her konference det er, som også vores formål er i vores Nordatlantiske Gruppe - oplysning, oplysning og oplysning - og om vi fik hovedet på blokken i dag det skal jeg ikke kunne sige, men jeg synes vi har fået gennemlyst en lang række ting, som vi nu vil følge op på, og gennemlyse med et videre analysearbejde.

Jeg provokerer forhåbentligt ikke så meget, når jeg nu siger, at jeg mange gange har sammenlignet dette her blokstykke, med et skygebillede, som man tegner på væggen. Du har en lille lampe og en lille hånd, og det bliver et meget meget stort skygebillede, hvis afstanden til væggen er stor nok. Derfor er det meget vigtigt, at vi får gennemlyst, hvad der egentlig ligger bag denne her skygge hånd, som dominerer al færøsk politik, al Grønlandsk politik og alle forholdene mellem Danmark, Grønland og Færøerne. Og der mener jeg, vi har fået mange belysninger af, hvad der ligger bag denne blokstøtte. Vi har fået mange forgreninger frem, som hænger sammen med blokstøtten og de økonomiske forhold.

Lige fra det islandske eksempel, den sikkerhedspolitiske mission, til nationalbankdirektøren, og den politiske delegation, til det mere fremadrettede bud, vi har fået på, hvordan vi egentlig kommer ud af den afhængighed, som vi vel er enige om, at blokken skaber. Det synes jeg har været meget inspirerende.

Jeg synes også, det var en lidt uventet 'finte', at vi startede med Island som et selvstændigt land, og vi har ligesom holdt fokus på, hvordan vi bliver selvstændige. Men så afsluttede vi med Hans Aage, der mente at øget integration var den eneste vej frem, det synes jeg var en meget overraskende konklusion.

Det bliver ikke min konklusion på den her konference. Jeg vil bare sige endnu en gang tak for alt det i har givet os her i dag. Det vil blive brugt i det videre arbejde med at få det her belyst i mere

skriftlig form, og måske bliver nogle af jer også bedt om at være med i dette arbejde. Det kommer an på hvordan i opfører jer, også med hensyn til integrationen.

Tak alle sammen.